

Robert Fulghum

**VŠECHNO, CO
OPRAVDU
POTŘEBUJU ZNÁT,
JSEM SE NAUČIL V
MATEŘSKÉ ŠKOLCE**

**NEOBYČEJNÉ PŘEMÝŠLENÍ
O OBYČEJNÝCH VĚCECH**

Z anglických originálů
*All I Really Need to Know I Learned in
Kindergarten*

(Villard Books, New York 1988),

Foreword a Afterword

(Ballantine Books, New York 1993)

přeložil **Jiří Hrubý**.

Odpovědná redaktorka **Eva Slámová**.

Technický redaktor **Milan Dorazil**.

Vydalo nakladatelství **Argo** roku 1996,
jako svoji 131. publikaci.

Vydání páté, v Argu první.

Copyright © **Robert L. Fulghum**, 1986, 1988

Foreword, Afterword © **Robert L. Fulghum**,

1990, 1993

Translation © **Jiří Hrubý**, 1993

Copyright © **Argo**, 1996

ISBN 80-7203-028-0

PŘEDMLUVA

Skoro všichni jsme společníky ve vlivném nakladatelství. Nakladatelství trochu undergroundovém, jež publikuje reprodukce kreslených vtipů, různá výstižná rčení, básničky, krátká prohlášení a obrázky, které vydají za tisíc slov.

Jestliže takové materiály vyhledáváte a pak si je v práci sjedete na kopírce a přiděláváte si je v kanceláři na nástěnku a doma na ledničku, pak patříte k Lidovému nakladatelství.

Nikdo vám za to neplatí.

Děláte to jednoduše proto, že vás námět nějak zaujal – přiměl vás k zamyšlení, pláči či k smíchu, a tak jste dostali chuť to předat dál.

Pak se ta věc objeví na ledničce, protože se na ni chcete mrknout ještě jednou, chcete ji mít na očích. Je totiž moc důležitá.

Každý spisovatel, kterého nominují na Cenu ledničky, by si toho měl považovat. Ani Nobelova cena nikomu nezaručí, že se jeho slova dostanou na ledničku v kuchyni každodenního žití.

Někdy v roce 1985 vyhrál Mezinárodní cenu ledničky krátký esej, jemuž lidé většinou říkají „To o té školce“. Taky to dostalo cenu v Soutěži kancelářských nástěnek, v jiné nazvané „Pošli mámě kopii“ a další, která se jmenovala Stříbrný pohár místních zpravodajů a bulletinů. A dokonce i cenu „Náš rabín to četl při kázání“.

Tak jako Jack z té pohádky o fazoli, se i „Školka“ vydala do světa a prožila pár neuvěřitelných dobrodružství. Teď je jaro roku 1993 a „To o té školce“ už procestovalo svět-je to přeložené nejméně do čtyřiaadvaceti jazyků (do všech světových, jak by se dalo čekat, ale také do korejštiny, finštiny, turečtiny, slovinštiny, maďarštiny a taky hebrejštiny).

A stal se z toho titulní esej knížky *Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce*, jíž se v nejméně devadesáti třech zemích prodalo několik milionů výtisků.

Ten esej visí na chodbách Kongresu Spojených států, na stěnách ve školách i ve vězeňských celách. Najdete ho v nejmodernějších vědeckých laboratořích, v čekárně u doktora a v továrních závodkách. Jednou se objevil na telefonních útcích šesti milionů zákazníků společnosti Southwestern Bell. Turisté mi hlásí, že ho viděli v Číně, Rusku a Jižní Africe. A jako by to ještě nestačilo, jedna středoškolačka „To o té školce“ pojala jako výšivku, přihlásila ji do soutěže šikovných rukou a její práce vyhrála první cenu na Veletrhu státu Iowa.

Ten esej o školce obrátil život svého autora vzhůru nohama.

Vím to.

Jsem to já.

Teď nedávno jsem se v rámci příprav na tuhle předmluvu chtěl na celý ten humbuk podívat s nadhledem, a tak jsem si jeden výtisk „Školky“ připevnil na dveře své vlastní ledničky (žádnými titěrnostmi, to pro mě není, ale pořádnými magnety, jaké používají technici – když já něco na ledničku přidělám, tak to tam drží). No prostě... jednou jsem večer seděl v kuchyni, díval se na slova, která změnila můj život, a říkal si: Proč?

Proč zrovna tahle slova? Proč já?

A vůbec nejvíc mi vrtalo hlavou: Je tomu OPRAVDU tak, že všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce?

Když to rychle přečtete kritickým okem, je zřejmé, že se to tak ještě nejlíp hodí na novoročenky. Trochu prostoduché, naivní, roztomilé a myšlenkově povrchní.

Ten esej jde proti zásadě, že závažné věci mají být těžko srozumitelné.

Na druhou stranu odpovídá na otázky, jaké si dříve či později položí každý školák, když takhle jednou z lavice zírá oknem ven a přemítá: „Proč tu jsem? Proč musím chodit do školy?“

Do školy nás posílají, abychom se tam zcivilizovali.

Aby nás tam zasvětili do těch největších společenských záhad.

Z domova nás vyšlou, abychom se seznámili s pravdou o světě.

Skoro vždycky se ukáže, že ten „svět“ je vlastně škola. A nezáleží na tom, jak se instituce, v níž si se světem začneme, jmenuje – jesle, mateřská školka nebo třeba první třída -, zkušenost je to vždycky stejná.

Od prvního dne nám tam srozumitelným jazykem říkají, čeho si je třeba cenit jako podstaty společnosti a kultury. Učitelka těm prvním hodinám říká „základní pravidla“, ale ve skutečnosti to je trest tvrdě vybojovaných a v terénu otestovaných základů samotné civilizace.

Nejenže nám o tom vyprávějí, ale my sami záhy přijdeme na to, že jsme se ocitli na kursu probíhajícím v laboratoři – budou po nás chtít, abychom podle těch pravidel každý den žili.

A ukáže se, že ta pravidla vlastně vůbec nejsou jednoduchá. Ani náhodou. Hodí se na ně slovo *elementární*.

Uhlík má značku C a přes atomové číslo šest je základem života. Uhlík je prvek elementární. Ale ne jednoduchý – jeho odraz i následky ve světě jsou nesmírně

složitě.

Takže ještě jednou: do školy nás posílají, abychom se zcivilizovali.

A základní civilizační hodnotou je to, že vědění je lepší než neznalost. Nepřišli jsme na to snadno. Pokud má velký pochod lidstva pokračovat, musíme se o vyvzdorované zkušenosti a moudrost podělit a předávat je dál.

Poznatky ze školky na nás budou vyskakovat bez ustání až do smrti. A nepochybně ve složitější podobě za použití cizích slov – narazíme na ně v přednáškách, encyklopediích, biblích, firemních řádech, u soudů, v kázáních a různých příručkách. Život nás pořád bude zkoušet, aby bylo jasné, jestli tomu, co jsme se naučili, také rozumíme.

Po celý život se budeme potýkat s otázkou, co je správné a co špatné, co dobré a zlé, co je pravda a co lež. Znovu a znovu se budeme vracet tam, kudy jsme vstoupili do místnosti, kde nám, malinkým, s velkou péčí předali elementární poznatky o lidském usilování. Budeme se vracet do školky.

ČTENÁŘŮM OD AUTORA

Ještě než se dáte do čtení, dovoluji, abych řekl pár věcí. Dal vám takovou mapku – pro případ, že byste se ztratili.

To, co se chystáte číst, bylo napsáno v průběhu mnoha let, kousek po kousku, a bylo to určeno přátelům, členům rodiny, náboženské obci a mně samému. Vůbec jsem nepomyslel, že bych to vydal jako knihu. Nevím, jak bych to měl nazvat. V duchu tomu říkám „moje věci“ – je to písemná zpráva o tom, co se odehrává v mé hlavě a v mém životě.

Část této knihy – ta o tom, co jsem se naučil v mateřské školce – obíhala po celé zemi a začala si žít svým životem. Jednou to ze školy domů v brašně přineslo dítě, jehož matka je literární agentkou, a od té mi přišel dopis: Nenapsal jsem ještě něco jiného? No, vlastně ano. A pak už jedno vedlo k druhému, úplně jako v pohádce.

Tak tady v knížce jsou další „věci“, hodně podobné tomu, jak jsem je napsal dřív. Změnil jsem některá jména a skutečnosti, abych se nedotkl těch, kteří jsou buď nevinní, nebo nedůtkliví nebo obojí.

A ještě něco: najdete tu nesrovnalosti. Možná budete číst a řeknete si: „Netvrdil náhodou před pár stránkami pravý opak?“ Ano. Je to tím, že mám zřejmě v hlavě názory, které se vzájemně vylučují.

Tak například – je pravda, že život v neznalosti nemá cenu, a taky že nevědomost je požehnání a tak dál. Ještě nemám úplně ve všem jasno.

Tak co vám ještě říct?

Čtete to po malých kouskách – není žádný spěch a na konci vás nečeká rozuzlení zápletky.

A nakonec bych vám měl sdělit, že vlastním úřední vypravěčské oprávnění. Vymyslel si ho jeden známý a přilepil mi to na stěnu nad psacím stolem. Oprávnění mi povoluje užívat vlastní představivost při přepracování svých zážitků za účelem vylepšení příběhů – pokud tím lépe posloužím Pravdě. Oprávnění taky obsahuje vypravěčovo vyznání víry.

Věřím, že fantazie je silnější než vědění.

Že mýty mají větší moc než historie.

Že sny jsou mocnější než skutečnost.

Že naděje vždy zvítězí nad zkušeností.

Že smích je jediným lékem na zármutek.

A věřím, že láska je silnější než smrt.

Moc jsem se snažil, abych nenapsal něco, co by způsobilo, že by mi oprávnění odebrali.

ROBERT FULGHUM

PO MNOHO LET jsem se vždycky na jaře rozhodl, že sepišu svá osobní přesvědčení – takové krédo. Když jsem byl mladší, zabíral můj seznam několik stránek; snažil jsem se nic nevynechat, zabrousil jsem do všeho. Připomínalo to soudní spis, jako kdyby slova mohla vyřešit všechny rozpory smyslu bytí.

V posledních letech je krédo stále kratší – někdy je cynické, někdy komické, jindy laskavé, ale pořád na něm pracuju. Nedávno jsem si předsevzal, že krédo zjednoduším, aby se mi vešlo na jednu stránku. Plně si uvědomuju, jak je tohle předsevzetí naivně idealistické.

Ze bych měl být stručnější, mě napadlo u benzínové pumpy. Naplnil jsem nádrž svého starouška superskvělou vysokooktanovou šťávou. Moje rachotina si s tím nevěděla rady a běžel jí z toho mráz po zádech - na každé křižovatce prskala a při jízdě z kopce se ozývalo říhání. Chápal jsem to. Mému mozku a mojí duši se občas stane něco podobného. Přesycení informacemi a po zádech mi pak běhá existenciální mráz - prskám na každé křižovatce života, kde se musím nějak rozhodnout, a buď toho vím příliš, nebo naopak málo. Zmapovaný život není žádná legrace.

Tehdy jsem pochopil, že už znám většinu z toho, co je ke smysluplnému životu zapotřebí – a že to není až tak obtížné. *Všechno to znám.* A znám to už velice dlouho. Žít podle toho – to už je něco jiného, že? Tohle je tedy moje krédo:

VŠECHNO, CO OPRAVDU POTŘEBUJU ZNÁT o tom, jak žít, co dělat a jak vůbec být, jsem se naučil v mateřské školce. Moudrost mě nečekala na vrcholu hory zvané postgraduál, ale na pískovišti v nedělní škole. Tohle jsem se tam naučil:

O všechno se rozděl.

Hraj fér.

Nikoho nebij.

Vracej věci tam, kde jsi je našel.

Uklízej po sobě.

Neber si nic, co ti nepatří.

Když někomu ublížíš, řekni promiň.

Před jídlem si umyj ruce.

Splachuj.

Teplé koláčky a studené mléko ti udělají dobře.

Žij vyrovnaně – trochu se uč a trochu přemýšlej a každý den trochu maluj a kresli a zpívej a tancuj a hraj si a pracuj.

Každý den odpoledne si zdřímni.

Když vyrazíš do světa, dávej pozor na auta, chytni někoho za ruku a drž se s ostatními pohromadě.

Nepřestávej žasnout. Vzpomeň si na semínko v plastickém kelímku – kořínky míří dolů a rostlinka stoupá vzhůru a nikdo vlastně neví jak a proč, ale my všichni jsme taková.

Zlaté rybičky, křecci a bílé myšky a dokonce i to semínko v kelímku – všichni umřou. My také.

A nikdy nezapomeň na dětské obrázkové knížky a první slovo, které ses naučil – největší slovo ze všech – **DÍVEJ SE.**

Všechno, co potřebujete znát, tam někde je. Slušnost, láska a základy hygieny. Ekologie, politika, rovnost a rozumný život.

Vyberte si kterékoliv z těch pravidel a řekněte to složitými dospělými výrazy a vztáhněte si na to svůj život v rodině nebo práci, na svou vládu nebo svůj svět a uvidíte, že to platí, je to jasné a sedí to. A představte si, oč lepší by byl svět, kdybychom si všichni – na celém světě – každý den ve tři odpoledne dali koláček a mléko a pak si lehli a zdřímli si s polštářkem pod hlavou. Nebo kdyby základní politikou všech vlád bylo vždycky vracet věci nazpátek a uklízet po sobě.

A stále ještě platí – bez ohledu na to, kolik vám je let -, že když vyrazíte do světa, nejlepší je chytit někoho za ruku a držet se pohromadě.

U NÁS DOMA mám prádlo na starosti já. Mám svou práci rád. Mám při ní pocit dokončeného díla a tak trochu taky pocit sounáležitosti s ostatními členy rodiny. A navíc můžu být sám v prádelně, bez ostatních členů rodiny, a to je někdy také pěkné.

Rád prádlo rozděluju – světlé, tmavé a něco mezi. Rád nastavuju stupnici – horká, studená, máchání, čas, sušení. Takovým pokynům rozumím a rozhoduju se zdatně. Ještě jsem nepochopil nové stereo, ale s pračkou a sušičkou to umím. Ozve se signál – vytáhnete teplé, načechrané prádlo, odnesete ho do jídelny na stůl a tam všechno rozdělíte a poskládáte do úhledných hromádek. Nejvíc se mi líbí, když je prádlo nabité statickou elektřinou a můžete si po celém těle rozvěsit ponožky a ony nespadnou! *(Jednou mě při tom nachytala manželka a divně se na mě podívala. To víte, nemůžete vždycky každému vysvětlit všechno, co děláte.)*

Když to mám všechno hotovo, ovládne mě pocit završeného díla. Pocit způsobilosti. Jsem odborník na praní prádla. Aspoň na tohle. A je to i náboženská zkušenost. Voda, země, oheň – protipóly jako mokrý a suchý, horký a studený, špinavý a čistý. Věčné cykly – pořád dokola – počátek a konec – alfa a omega, amen. Dotýkám se NĚČEHO NESMÍRNÉHO. Aspoň na okamžik je život čistounký a má smysl. Ale pak zase...

Minulý týden se pračka porouchala. Nejspíš jsem do ní nacpal moc ručníků. Celá várka se při odstředování sežmolila na jedné straně. Pračka se naklonila, začala neuvěřitelným způsobem škubavě tancovat po podlaze a nakonec explodovala. Báł jsem se, že jde po mně. Jednu chvíli to byla živá bytost svíjející se v křečích a za chvíli už jen studená bílá škatule plná neúplně strávených ručníků s pěnou u pusy, protože mám dojem, že jsem tam musel dát taky moc prášku. Za pět minut dodýchala i sušička. Jako staří manželé v domově důchodců, kteří zemřou krátce po sobě – tak jsou vzájemně srostlí.

Byla sobota odpoledne a všechny ručníky v domě byly mokré a všechny moje šortky a ponožky byly mokré, a co teď? Uvědomil jsem si moc dobře, že když chcete opraváře, musíte být doma nepřetržitě šestatřicet hodin a vedle vás musí stát úředník z vaší banky s ověřeným šekem, jinak k vám opravář ani nevzkročí, a na to já nemám čas. Takže zbývá prací automat v nákupním středisku.

Od vysokoškolských let jsem tam nestrávil jediný sobotní večer. Když tam přestanete prát, tak o dost přicházíte – například nevidíte prádlo cizích lidí a nevyslechnete rozhovory, které se nedají slyšet nikde jinde. Jednou jsem sledoval starší paní, jak skládá hromadu černého sexy prádelka, a přemýšlel, jestli je to její nebo ne. A slyšel jsem jednoho vysokoškoláka vysvětlovat kamarádovi, jak vyčistit pozvracené semišové sako.

Seděl jsem tam a při čekání jsem přemýšlel nad krabicí prášku na praní. Používám značku, kterou nazvali „Radost“. Líbí se mi představa šťastného praní. Seděl jsem tam pozdě večer, opíral jsem se o sušičku, abych se zahřál, jedl jsem sýr a kreky a z termosky upíjel bílé víno (přišel jsem vybavený); začal jsem dumat o smyslu života a začel jsem se do povídání na krabici od prášku. Zvláštní věc. Prášek obsahuje látky, které z prádla odstraní špínu (aniontové detergenty) a změkčí vodu (komplexní fosforečnany sodné). A dále činidla chránící součástky pračky (křemičitan sodný) a zlepšující celý proces (síran sodný), malá množství látek proti mačkání a žloutnutí, plus bělicí prostředky, barviva a parfémovací látky. Je to tam, nic jsem si nevymyslel. To všechno v ceně pětník za tři deka. Prášek je rozložitelný, zvláště ve studené vodě – je to ekologický výrobek. Zázrak v krabici.

Díval jsem se, jak se prádlo při sušení otáčí, a myslel jsem na kulatý svět a hygienu. Udělali jsme ohromný pokrok. Dříve jsme si mysleli, že nemoc je Boží trest. Pak jsme přišli na to, že je to výsledek lidské nevědomosti. A tak od té doby své skutky pročišťujeme – a to doslova. Odstraňujeme špínu z našich rukou, prádla, těla, potravy a obydlí.

Jen kdyby vědci mohli přijít s něčím, co by ji odstranilo z našeho myšlení. Kalíšek zázračné šuměnky, která odstraní špínu z našich životů, obměkčí nás, ochrání, co je uvnitř nás, zlepší proces našeho žití, zamezí žloutnutí a krabacení, vyjasní přirozené barvy, zkrátka ze které každý vyjde voňavý a hebký.

Mimochodem – prášek „Radost“ nezkoušejte. Já ho ochutnal. Je to příšerné. *(Ale jazyk mám teď čistý.)*

TO JE MOJE SOUSEDKA. Milá paní. Jde do práce, vychází z domu a je dobře naladěna. Teď zamyká dveře a sbírá svá každodenní zavazadla: kabelku, krabici s obědem, tašku s věcmi na aerobik a kbelík se smetím na vynesení. Otáčí se, zahlédne mě a posílá mi zářivě usměvavé AHOJ. Udělá tři kroky po verandě a najednou: „JJJJJJJJEEEEEEEEEEEEÉÉÉÉÉÉÉÉ!!!“ (Cituju doslova.) Asi tak nahlas, jako když hasičské auto spustí naplno. Pavučina! Plnou rychlostí narazila do pavučiny. Naléhavá otázka pochopitelně zní: Kde je ten pavouk právě teď?

Její věci letí na všechny strany. A zároveň vykopává nohy do výšky a předvádí něco jako jitterbug – asi jako nadržžený čáp při svatebním tanci. Sahá si po vlasech a obličeji a pokračuje: „JJJJJJJJEEEEEEEEEEEEÉÉÉÉÉÉ-ÉÉÉÉÉÉ!!!!“ ještě silněji. Pokouší se dostat domů zamčenými dveřmi. Zkouší to znovu. Zlomí klíč v zámku. Obíhá dům zezadu a míří k zadnímu vchodu. Dopplerův jev, ozývá se tlumené „JJJJJJEEEEEEEEÉÉÉÉÉ eeeé...“

Teď stejná situace z jiného pohledu. Nastupuje pavouk. Celkem běžná, šedá pavoučice středního věku. Byla vzhůru už před rozbřeskem a od té doby pracuje na své pavučině, všechno je v pohodě. Je krásný den, vítr nefouká, rosný bod tak akorát, že je všechno pěkně přilnavé. Kontroluje uchycení sítě a přemýšlí o muškách, které by si dala k snídani. Je jí příjemně. Připravena k akci. Zničehonic nastane hotové peklo – zemětřesení, tornádo, sopka. Pavučina je přervaná a omotaná kolem freneticky se pohybující stodoly a nějaký ohromný kus zmalovaného masa vydává zvuky, jaké pavoučice ještě nikdy neslyšela: „JJJJJJJJJJEEEEEEEEEEEEEEEEÉÉÉÉÉÉÉÉ!!!!“ Je to moc velké, aby se to dalo zabalit a sníst později, a moc se to cuká, aby se to dalo zvládnout. Skočit po tom? Čekat a doufat? Nebo se do toho hned pustit?

Člověk. Chytila člověka. A nejdůležitější otázkou teď samozřejmě je: Kam to teď půjde, a až se to tam dostane, co to udělá?

Sousedka se domnívá, že pavouk je asi tak velký jako humr a má ohromné gumové pysky a jedovaté tesáky. Sousedka se teď zřejmě vysleče do naha a pořádně se vysprchuje a vyšampónuje, jen aby měla jistotu, že už je to pryč – a pak si obleče úplně jiné věci, aby náhodou neměla podnájemníka.

A pavoučice? Jestli ta to přežije, tak bude mít o čem vyprávět – jak jí uteklo něco TAKHLE VELKÉHO. „A měli jste vidět, jakou to mělo TLAMU!“

Pavouci. Podivuhodná stvoření. Jsou tady asi tak 350 miliónů let, takže se vyrovnají skoro se vším. Taky jejich spousta – na předměstích tak šedesát, sedmdesát tisíc na akr. Závidím jim hlavně ty pavučiny. Představte si, jaké by to bylo, kdyby lidé byli vybaveni jako pavouci. Kdybychom měli u konce páteře takové zařízení se šesti otvorů a s tím bychom dokázali vytvořit metry takového jako skleněného vlákna. Něco zabalit by byla hračka! Horolezectví by už nikdy nebylo jako dřív. A představte si třeba olympijské hry. Manželský život a výchova dětí by získaly nový rozměr. Jen o tom přemýšlejte. Je to závratná představa. Na druhou stranu by bylo strašné pavučiny lidských rozměrů likvidovat.

Všechno mi to připomíná písničku, kterou znám. Vy ji znáte taky. Znají ji vaši rodiče a vaše děti. Tu o pavoučkovi. Vylezl pavouček na sluníčko, déšť ho zahnal zakratičko. Slunko však za chvíli zaskvítilo a déšť rychle osušilo. Vylezl pavouček zas z dírky ven a uviděl krásný slunný den. Nejspíš si vzpomínáte i na melodii.

Čím to je? Jaktože tu písničku všichni známe? Proč ji učíme své děti? Zvlášť když staví pavouky do příznivého světla? Nikdo neječí:

„JJJJJJJJJJEEEEEEEEEEEEÉÉÉÉÉÉ!!!!!!“, když tahle písnička zazní. Snad proto, že popisuje životní dobrodružství tak srozumitelně a prostě. Ten malý tvoreček je naživu a hledá nějaké dobrodružství. A tady je kanálek – dlouhý tunel, který směřuje vzhůru k nějakému světlu. Pavouk o tom ani nepřemýšlí, prostě tam zamíří. Najednou katastrofa – déšť, potopa, živly. A pavouka to smete a zanese ještě dál, než odkud vyrazil. Řekne si pavouk: „Já se na to vykašlu?“ Kdepak. Zase se objeví slunce, které všechno projasní a osuší našeho pavouka. Ten zase přijde k tunelu, podívá se nahoru a řekne si, že ho *opravdu* strašně *zajímá*, co to tam nahoře je. Je už teď o něco chytřejší- nejdřív se podívá na oblohu, obhlédne, kam bude šlapat, po pavoukovsku se pomodlí a vyrazí tajemným prostorem vzhůru ke světlu a bůhvíkam dál.

Živočichové už to takhle dělají dlouho, velice dlouho. Procházejí všemi pohromami, překážkami a katastrofami. My jsme ti, kdo přežívají. A vykládáme o tom svým dětem. Možná o tom dětem vykládají svým pavoučím způsobem i pavouci.

Taky sousedka dnešní příhodu přežije a už bude při vycházení z domu cestou do práce trochu moudřejší. A pavoučice, jestli ještě žije, taky. A jestli ne – je přece ještě moc dalších pavouků a ono se to rozkřikne. Zvlášť když se křičí „JJJJJJJJJJEEEEEEEEEEEEÉÉÉÉÉÉ!!!!!!“

NA ŠALOMOUNOVÝCH OSTROVECH v jižním Pacifiku někteří domorodci praktikují zvláštní způsob kácení stromů. Když je strom moc velký, aby se dal porazit sekerou, místní obyvatelé ho pokácejí křikem. (*Nemám ten článek teď tady u sebe, ale přísahám, že jsem to četl.*) Za úsvitu vylezou zvláště nadaní dřevorubci na strom a začnou na něj ječet, jak nejvíc jim to jde. Takhle to dělají třicet dní. Strom odumře a skácí se. Křik prý zabije ducha toho stromu. Podle vesničanů je to stoprocentně úspěšné.

Jsou to chudáci, naivní prosťáčkové. Tyhlety roztomilé bizarní zvyky z pralesa. Křičet na stromy, pěkně děkuju. Něco tak primitivního. Chudáci nemají nic z výhod moderních technologií a vědeckého pokroku.

A já? Já křičím na svou ženu. Křičím na telefon a sekačku na trávu. Křičím na televizi, noviny a svoje děti. Dokonce se o mně ví, že někdy hrozím pěstí a křičím na oblohu.

Soused často křičí na svoje auto. A v létě jsem ho skoro celé odpoledne slyšel křičet na štafle. My moderní, vzdělaní obyvatelé měst křičíme na auta, rozhodčí, účty, banky a stroje – na stroje nejvíc. Hlavně se křičí na stroje a na příbuzné.

Nevím, k čemu to je dobré. Stroje a věci se ani nehnou. Ani kopání někdy nepomůže. Kdyby šlo o lidi, tak to by mohli mít obyvatelé Šalomounových ostrovů pravdu. Když se křičí na něco živého, obvykle to ducha uvnitř zabije. Hole a kameny nám mohou zlámat kosti, ale slova nám zlomí srdce...

VIDĚLI JSTE NĚKDY POČITADLO? Víte, takovou tu věc s řadami dřevěných korálků, co vypadá jako stonožka. Většinou se prodávají v obchodech s dovezenými suvenýry a věší se na zeď. Jenže počítadlo je vlastně na sčítání, je to taková kalkulačka a computer. Když se nad tím ale zamyslíte víc, tak to vlastně není pravda. Počítadlo je jenom vizuální pomůcka pro výpočty, které probíhají v hlavě jeho uživatele.

V Asii počítadlo dodnes používají milióny lidí. Znají je tam už nejméně několik tisíc let. Nejenže je to účinné a praktické zařízení, ale hezky se na ně taky dívá. Je příjemné podržet si počítadlo v ruce a dotýkat se ho. Dřevo, mosaz, slonovina. A čím jsou starší a čím déle je někdo používá, tím jsou hezčí – pod dotyky se ohladí,

ztmavnou a vyleští. Vydrží celou věčnost; nikdy nebudou potřebovat modernizaci; jediný software, který je uvádí do chodu, máte mezi ušima; a když se vám rozbije, spraví je osmileté dítě s obyčejným domácím nářadím.

Díky počítadlu se můžeme na jistý typ pokroku dívat z nadhledu. Vzpomínám si, jak jedna japonsko-americká computerová firma s halasem vstupovala na čínský trh. Uspořádali soutěž, aby demonstrovali výhody malých kapesních kalkulaček. Velký souboj počítadla s písíčkem. Chlápek, který to vyhrál – pochopitelně měl počítadlo – se jmenoval Čan Kaj Kit. Byl z Hongkongu a pracoval jako vyšší úředník u jedné lodní společnosti. Je pravda, že pracovník s kalkulačkou zvládl hromadu faktur o čtyřicet čtyři vteřin rychleji než Čan Kaj Kit a jeho počítadlo. Jenže kalkulačka dospěla k chybnému výsledku. Operátor zřejmě příliš pospíchal, aby dokázal, jakou má chytrou mašinku, a nakrmil ji nesprávnými údaji. Firma ztratila hodně ze své pověsti.

Nechci, abyste mi špatně rozuměli. Kalkulačky už s námi zůstanou, mají tu své místo. Nejsem žádný luddita – stroje nejsou špatné samy o sobě. A pečlivý a přemýšlivý člověk jako Čan Kaj Kit by s kapesní kalkulačkou podal možná ještě lepší výkon než s počítadlem – kdo ví? To jenom já jsem sentimentální, když jde o divy, které dokáží lidské ruce a rozum. A narazím-li na důkaz, že obстоjí i před čarodějnictvím elektronických obvodů z malých čipů, udělá mi to radost. Je příjemné vědět, že některé velmi staré a velmi jednoduché způsoby, jak se dostat dál, jsou ještě i dnes účinné.

Přemýšlím o tom, že starodávné a odřené počítadlo se ocitá na stěnách dvacátého století jako pozoruhodný umělecký předmět, který je krásný svou užitečností a užitečný svou krásou. Mám starou dřevěnou misku a letitý nůž na krájení, které bych nedal za žádný kuchyňský robot. To je něco podobného.

KONCEM DUBNA ROKU 1757 vyrazilo ze San Antonia pět kněží a vojáci plukovníka Diega Ortize de Parilla a vydali se k místu na řece San Saba do kopcovité oblasti centrálního Tejasu (to je Texas, gringové). Přicházeli šířit španělský vliv a přinášeli křesťanství všem pohanům, na které narazili. Také přicházeli likvidovat Apače (pochopitelně až po jejich obrácení na víru). A především přicházeli hledat poklad, který měl být ukrytý v kopcích Balcones Escarpment.

Postavili pevnost a také misijní kostelík. A čekali, až si k nim Indiáni s pokladem přijdou pro duchovní útěchu. Zatímco vyčkávali, psali deníky, které jsou dodnes uloženy v knihovně v Austinu. „Tento kraj se dotýká mého srdce svou prostou krásou,“ píše Otec Molina, „ale kde jsou Indiáni?“ Diego Ortiz de Parilla si zapsal: „Kraj je zde krásný, ale kde jsou Indiáni a kde je poklad?“

Odpověď na některé otázky přišla příští rok v březnu. Tehdy se objevilo dva tisíce Komančů (pozvaných Apači) v rudých a černých válečných barvách a se zlymi úmysly v srdci.

Od té doby bylo San Saba nějakou dobu dost tiché místo. Pevnost, misie a většina dobrodružných *hidalgů* zmizely z povrchu země. Zbývající se bez pokladu stáhli zpátky do San Antonia, aby se už nikdy nevrátili.

Letos na jaře jsem si o tom přečetl na náměstí v městečku San Saba – bylo to vyryté do starého sloupu. Celou scénu doplňovali dva starší pánové, kteří seděli a plivali na lavičce před starou soudní budovou. Vysvětlili mi, že Texasané vypráskali Mexičany a Indiány a vzali si, co jim po právu patřilo. A San Saba ve státě Texas je dnes správně pokojné místo. „Hlavní město světa všech ořešáků a koz.“ To tvrdí noviny *The San Saba News & Star*, které vycházejí už 111 let.

Já jsem to byl v San Sabě jen tak po delší době zkontrolovat. Jezdával jsem tam z Waca na víkendy dvorit se kamarádce Louise. A ještě dlouho po tom, kdy Louise udělala tu chybu, že začala chodit s někým jiným, jsem do San Saby na víkend jezdil. Když nic jiného, tak jsem tam dostal pivo. Můj okres byl vyprahlý, jak jen

může být vyprahlý okres, kde je hodně baptistů. A pak – měli tam menší rodeo, kde jednou z atrakcí byla soutěž v chytání a svazování koz, a to je *nějaká* podívaná. Kozy nevyrazí brankou a neutíkají přímo k ohradě na druhé straně. Chovají se jako splašené. Taková koza se vyhrne chodbičkou, vyrazí nalevo, prudce se zastaví a utíká zpátky k chlapíkovi, který se ji snaží chytit. A když se ji pokoušíte svázat, ještě vás chce potrkát. S kozama člověk nikdy neví. Za kozím rodeem se vyplatí jet hodně daleko. A když tam navíc mají pivo a je vám osmnáct. A Louise by si to ještě mohla rozmyslet.

Také se po skončení rodea tancovalo pod širým nebem na betonovém parketu u řeky San Saba. A tam jste mohli v klidu sedět, dívat se na tanečníky a na řeku a dávat si sendvič z bílého chleba s něčím uvnitř a plný pytlík smažených kousků masa a zeleniny v těstíčku a z dalšího pytlíku čokoládové sušenky a všechno to zapíjet texaským pivem Lone Star z plechovek. Pak jste si šli zatancovat a modlili se, abyste nezvraceli.

San Saba v Texasu. Kousek domova. Moc se to tam nezměnilo, což je důvod, proč jsem se tam vypravil letos na jaře. Španělé a Indiáni už jsou na cestě časem hodně daleko. A dálnice a nákupní střediska nového Texasu jsou daleko zase jiným směrem. Zůstal tu jen Texas, jak asi vypadal kolem roku 1945. Městečko žije postupem středoškolského basketbalového družstva San Saba Armadillos do celostátního finále. A nová modlitebna Svědků Jehovových vyhořela. Říká se, že to byli metodisté, ale mně se to nezdá.

Tu poslední informaci jsem zaslechl u pultíku s nápoji v dragstóru Boba Everetta na náměstí. Měl jsem colu se zmrzlinou za pětatřicet centů a zajídal jsem to jablkovým koláčem, který pekla paní Everettová, a navrch ještě kafe smřáka – to všechno za devětaosmdesát centů. Pak jsem se přemístil do Harryho obchodu, abych se nazul do zbrusu nových vysokých bot z teletiny s podpatky tak akorát na kozí rodeo. Napsal jsem jim šek – který nebyl z banky v San Sabě – a oni ani nechtěli vidět průkaz totožnosti. Řekli si, že asi boty potřebuju. Paní povídala, že si sem nechodí kupovat boty moc lidí až ze Seattlu, a myslela si, že jsem buď poctivý nebo hloupý, a vsadila na poctivost.

A pak ještě do obchodu s krmivem na náměstí pro opravdové rukavice z jelenice, které se používají při svazování. To jsou nejlepší pracovní rukavice na světě. Takové nové rukavice voní jako nic jiného, a když správně padnou, tak vám je musí sundat doktor. A pak do obchodní společnosti podívat se na dražbu ovcí a koz, která se koná vždycky v pátek odpoledne. Málem jsem tam koupil kozu. V San Sabě jsou kozy neskutečně laciné – za dvacet dolarů malou dostanete. Mám kozy rád.

V San Sabě v Texasu je v noci nádherný klid. Nejdřív si sníte obalovaný stejk s domácí šťávou a porcí kukuřice a fazolí a bramborovou kaši, pak si mezi zuby vrazíte větvičku libavky místo párátka a vyjdete z restaurace Alamo. Projdete kolem prostranství před soudem na břeh řeky, kde není slyšet nic než cvrčky a žáby. A to samé platí na všechna městečka roztroušená po středním Texasu – jako Cranfills Gap, China Springs, Valley Mills. Ticho. Nesmírné ticho – po západu slunce. Vše je tiché, starobylé, prosté, obyčejné a velmi přirozené. Kousek domova.

Já vím. Vy si říkáte, že si to všechno vymýšlím. Ale nevymýšlím. Je to pravda. Většinou. Kdepak, není to žádný ráj na zemi. Svým způsobem je tam příšerná nuda a nechtěl bych tam žít ani týden. Tak proč vám to vlastně vykládám? Jde jen o tohle: že jsou místa, ze kterých všichni pocházíme – obyčejná místa, kde jsme hluboce zakořenění a díky nimž jsme to, co jsme. A my je přehlízíme nebo se na ně k vlastní škodě díváme skrz prsty. Obracíme se k nim zády a riskujeme, že budeme opovrhovat sami sebou. V určitém smyslu se potřebujeme vracet domů -a můžeme se vracet domů. Ne si domov jenom přivolávat, ale posvětit své vzpomínky.

V jednom měli Španělé pravdu. Myslím, co se týče San Saby. I když se to těžko vysvětluje, ta stará legenda nelhala. Je tam ukrytý poklad.

RUSOVÉ JSOU PARCHANTI, nemorální, agresivní, necitelní, nekultivovaní a vůbec zlí. Jsou zodpovědní za většinu potíží tohoto světa. Jsou jiní než my.

To je asi tak souhrn z každodenních zpráv o Rusech. Ale občas sítem předsudků něco proklouzne, takové malinké znamení, které je tak čisté, pravdivé a skutečné, že na chvíli protrhne rezavějící železnou oponu a my spatříme nikoliv nepřátele, ale souputníky, kteří patří k našemu společenství radosti a bolesti.

Vezměte si třeba Nikolaje Pestrecova. Moc toho o něm nevím; nevím, kde teď je, ale řeknu vám, co vím.

Byl to šestatřicetiletý poručík ruské armády sloužící v Angole, daleko od domova. Jeho žena ho přijela navštívit.

Dvacátého čtvrtého srpna do Angoly vstoupily jihoafrické jednotky a zahájily ofenzívu proti černošským nacionalistickým partyzánům, kteří se tam uchýlili. Ve vesnici Ngiva jihoafričtí vojáci narazili na skupinu ruských vojáků. Čtyři Rusové byli zabiti a ostatní uprchli – až na poručíka Pestrecova. Ten byl zajat, což víme díky komuniké jihoafrické armády:

„Poručík Nikolaj Pestrecov odmítl opustit tělo své mrtvé ženy, která zahynula při útoku na vesnici.“ Úplně jako by tomu Jihoafričané nechtěli věřit, protože v komuniké se to sdělení opakovalo. „Šel k tělu své ženy a zůstal u něj, přestože ta žena byla mrtvá.“ Zvláštní. Proč neutekl a nezachránil si vlastní kůži? Co ho přimělo, aby se vrátil? Je možné, že by ji měl rád? Je možné, že ji chtěl naposledy stisknout v náručí? Je možné, že potřeboval truchlit a vyplakat se? Je možné, že si uvědomil nesmyslnost války? Je možné, že pocítil nespravedlnost osudu? Je možné, že myslel na děti, narozené i nenarozené? Je možné, že mu vůbec nezáleželo na tom, co se s ním stane? Je to možné. Nevíme. Nebo to aspoň nevíme jistě. Ale můžeme to odhadnout. Odpovědí je jeho jednání.

A tak teď sedí sám v jihoafrickém vězení. Ne jako „Rus“, „komunista“, „voják“, „nepřítel“ nebo něco takového. Jenom jako člověk, kterému v jistém okamžiku jenom záleželo na ženě víc, než na čemkoliv jiném.

Tohle je určeno vám, Nikolaji Pestrecove, ať se ocitnete kdekoliv, za to, že jste vtiskl hluboký smysl slibům, které jsou stejné na celém světě; že jste nádherně posvětil závazek, který je stejný ve všech řečech – „v dobrém i zlém, v radosti i nepohodě, v nemoci i zdraví, v lásce a úctě až do smrti, k tomu mi pomáhěj Bůh“. Pozvedl jste tu víru a dodal jí lesku. Bůh vám žehnej!

(Ale ti Rusové jsou parchanti, nemorální, agresivní, necitelní, nekultivovaní a vůbec zlí. Jsou zaodpovědní za většinu potíží tohoto světa. Jsou jiní než my.)
Jasně.

TOHLE JE PONĚKUD OSOBNÍ. Možná to bude trochu sentimentální, varuju vás. Začalo to jako vzkaz mojí ženě. A pak mě napadlo, že někteří z vás třeba mají manželku nebo manžela a cítí třeba stejně, a tak vám to můžu předat. Mně tenhle příběh stejně vlastně nepatří. Patří Charlesi Boyerovi.

Vzpomínáte si na Charlese Boyera? Vždy příjemný, elegantní, krásný, šarmantní. Milenec nejznámějších a nejkrásnějších žen stříbrného plátna. Tak to vypadalo ve filmech a fanouškovských časopisech. Ve skutečném životě to bylo jinak.

Existovala jenom jediná žena. Po čtyřiaadvacet let. Jeho manželka Patricia. Přátelé říkali, že to je milostný poměr na celý život. Po čtyřiaadvaceti letech nebyli

o nic méně milenci, přáteli a druhy než po roce prvním.

Potom Patricii našli rakovinu jater. A i když to lékaři Charlesovi řekli, on neměl sílu to říct jí. A tak sedával u jejího lůžka a dodával naději a dobrou náladu. Šest měsíců ve dne v noci. Nemohl zvrátit osud. Nikdo nemohl. A Patricia mu zemřela v náručí. Za dva dny zemřel i Charles Boyer. Spáchal sebevraždu. Vzkázal, že bez ní nechce žít. Doslova: „Její láska pro mě byla víc než život.“

To nebyl žádný film. Jak jsem řekl, to je skutečný příběh – příběh Charlese Boyera.

Nepřísluší mi, abych posuzoval, jak se se svým zármutkem vyrovnal. Ale mohu říci, že mě to zvláštním způsobem dojíká a uklidňuje. Dojíká mě hloubka citu, který se skrývá pod pozlátkem hollywoodských milostných afér. Útěchou mi je vědomí, že muž a žena se tak dlouho a tak moc mohou milovat.

Nevím, jak bych se za podobných okolností se svým zármutkem vyrovnal já. Modlím se, abych se nikdy neocitl v jeho situaci. (*Tady je ta osobní záležitost – už jsem se omlouval.*) Ale jsou okamžiky, kdy se podívám přes pokoj – uprostřed všední každodennosti – a spatřím osobu, které říkám moje žena, přítelkyně a družka. A chápu, proč Charles Boyer udělal to, co udělal. Opravdu je možné tak moc někoho milovat. Vím to. Jsem si tím jistý.

SLEDOVAL JSEM MUŽE, který aranžoval výlohu na svátek Valentýna. Je polovina ledna, ale obchodníci zřejmě musejí mít před láskou náskok. Nerad bych, abyste mě špatně pochopili – jsou to fajn lidi. Dávají nám vybrat a udržují nás v obraze, jaké důležité svátky se blíží. Jak byste dopředu věděli, že bude Všech svatých, svátek Valentýna nebo Den matek, a mohli se připravit, kdyby se tomu v obchodech nevěnovali?

Další, na koho spoléhám, jsou učitelky ve školkách. Ty mají o svátcích přehled, a co se týče práníček k Valentýnu a jiných důkazů lásky, žádný obchodník na ně nemá. To, co uvádějí do pohybu učitelky v mateřských školkách, by se nikde neprodalo – je to mimo jakoukoli cenu – a v obchodě to nedostanete.

Hovořím o věcech, kterým říkám roztomilé blbůstky. Kdysi to byla vyzdobená krabice od bot, kterou mi dalo nejstarší dítě. Z té se pak stala schránka na jiné dětské poklady, které mi daly mladší děti. Postupem času se z krabice od bot stala moje pokladnice. Její obsah se nemění: barevné papíry na lepení – růžový, červený a bílý -, dnes už vybledlé, alobal, oranžový hedvábný papír, několik papírových ubrousků, tři různé druhy makarónů, žužu, želé bonbóny, bílá srdíčka (taková ta, co chutnají jako živočišné uhlí), na kterých je něco napsáno; a celá krabice drží pohromadě jen díky spoustě bílého knihovnického lepidla, které taky chutná jako živočišné uhlí.

No prostě dnes ta krabice od bot kdovíjak nevypadá. Je trochu pomačkaná a ušmudlaná – tam, kde se žužu a želé do sebe roztekly. Na některých místech je ještě pořád ulepená a povrch je většinou spíš bezový než červený a bílý. Ale když nadzvihnete víko, pochopíte, proč si ji schovávám. Na složených, vybledlých a rozpadávajících se listech školního papíru se širokými linkami je napsáno: „Nasdar tati“ a „Všechno nejlepčí k valentínu“ a „Pusinku tátovy“. „Pusinku tátovy“ je tam ještě mnohokrát. Na dně krabice je přilepeno třiadvacet makarónových srdíček a koleček. Mockrát jsem je počítal. Na různých místech jsou také načmáraná jména mých tří dětí.

Vedle toho jsou Tutanchamonovy poklady úplně nic.

Máte doma taky nějakou takovou krabici? Doklady lásky v té nejméně komplikované a nejvěrohodnější podobě? Člověk se může dožít hodně vysokého věku. Může dostat nádherné a drahocenné dary. Může zažít hodně lásky. Ale nikdy v ni tak úplně neuvěří, jako uvěří těmto drobnostem. Ty pro vás otáčejí světem a všechno pak stojí za námahu.

Moje tři děti jsou dnes dospělé. Pořád mě mají rády, i když někdy je těžší dostat o tom přímý důkaz. A je to láska, kterou komplikuje věk, poznání a zmatení hodnot. Láska to je určitě. Ale není jednoduchá. Nic, co byste si mohli dát do krabice od bot.

Ta moje ulepená modla trůní na vrchním regále mé skříně. Nikdo jiný o ní neví. Jenom já. Je to talisman, taková podpěrka paměti, na kterou myslím každé ráno při oblékání. Jednou za čas krabici sundám a otevřu ji. Můžu se těch věcí dotknout a vzít je do ruky a věřit jim, zvlášť když je to s láskou těžké a kolem krku už nemám malinké ručky.

Samozřejmě, že tohle je to nejhorší tátovské tlachání, přihlouplé a srdcervoucí, jaké si je možné představit. Vyklopil jsem vám to tady a zřejmě jsme teď – vy i já – z toho trochu rozpačití. Ale když potřebujete povzbudit, takové věci pomáhají zahnat sklíčenost a špatnou náladu.

Nic mě neomlouvá. Moje ulepená krabice pro mě znamená lásku. Zakopejte ji se mnou do země. Chci si ji vzít s sebou, jak nejdál to půjde.

TOHLE BUDE O DOMKU, kde jsem kdysi bydlel. O staré chatě u jezera, kterou koncem devatenáctého století postavili na konci cesty. Byl to letní byt pro rodinu, která sem ze Seattlu musela hlubokými lesy a přes strmé kopce po cestách z klád cestovat na koních a v kočáře. Byla to tam tehdy divočina a je tam divočina ještě i dnes.

Domek byl posazený kousek nad zemí na cihlových sloupcích. Kolem bylo houští ostružiníků a úponky svlačců bojovaly o život. A i když dnes je to z centra jenom pár minut, vlastnické nároky si na to odedávna činí veverky, králíci, divoké kočky a „věci“, které jsem nikdy neviděl, jenom slyšel.

A mývalové. Měli jsme tam mývaly. Velké. Několik.

Z důvodů známých jen Bohu a mývalím hormonům si lásku odbývali zrovna pod mým domkem. Každé jaro. A z důvodů známých jen Bohu a mývalím hormonům to dělali pod mým domkem zrovna ve tři ráno.

Dokud jste nezažili mývalí lásku pod svou ložnicí ve tři ráno, přišli jste o jednu ze zajímavějších životních situací. Přinejmenším to není běžná událost. Jestli jste někdy v noci slyšeli, jak se rvou kočky, tak už asi tušíte. Zvyšte hlasitost a intenzitu desetkrát. Rozhodně byste neřekli, že jsou to zvuky smyslné a erotické. Spíš něco jako tři houkačky při požárním poplachu najednou.

Vzpomínám si, jak se to stalo poprvé. Podmínky nebyly spánku příliš nakloněné, a tak jsem vyskočil z postele. Když říkám vyskočil, myslím tím VYSKOČIL. Asi metr do výšky. Přímo vzhůru. Deku letěla se mnou.

Když jsem se vzpamatoval a přizpůsobil se nové hladině adrenalinu, vzal jsem si baterku, vyšel ven a podíval se do prostoru pod chatou. Paní mývalova a její nápadník proti sobě stáli v jednom koutě s vyceněnými zuby, zacákaní blátem a krví a moc sexy zrovna nevypadali.

Ani moje přítomnost, ani kužel světla nepřevážily nad tím, co je hnalo k sobě. Vášnivé setkání dál probíhalo se stejnou zuřivostí a doprovázelo je vrčení, štěkot a vřeštění. Nakonec se před mýma očima všechno završilo a vyřešilo. Vůbec se nestyděli. Co se stát muselo, stalo se. A mývalové, celí omámení, se s mátožným výrazem v očích strnule vytratili, aby se dali do pořádku na cokoliv dalšího, co se mohlo v jejich mývalím životě přihodit.

Já tam seděl v dešti a dál jsem si svítil do komůrky jejich setkání. A přemýšlel jsem. Čím to je, že lásku a život často doprovází tolik bolesti, námahy a špíny? Ptám se vás – čím to je?

Myslel jsem na svou vlastní milou ženu, která spala přímo nade mnou, a na zvuky hádek promísených s láskou, které vydáváme my. Říkal jsem si, co si asi mývalové myslí o zvucích, které v noci vydávají manželé, zvucích jako „Kdybys mě

měl fakticky rád, tak bys nedělal v koupelně pořád takovej svinčik“, a hned nato „JO? VÍŠ CO, JÁ TI TEDA NĚCO POVÍM... “

Proč není láska snadná?

Já nevím. A mývalové nám to neřeknou.

CASSIDA rubignosa je latinské jméno brouka, který v larválním stadiu nosí na zádech váček s trusem. Na konci zadečku trčí larvě malá špičatá vidlice. Když se larva zbavuje staré kůže, tato se zachytí o vidlici a vytvoří se takový vak na trus. Anální otvor je přesně v tom místě a ve vaku se strádají výkaly. Zoologové si dlouho lámali hlavu nad účelem takového zařízení.

Pak si všimli mravence. Dravého mravence, který si rád pochutnává na larvách. Mravence, který je zároveň od přírody úzkostlivě čistotný a často se omývá. (*Chápete, co přijde teď?*)

A tak když mravenec přicupitá a larva vycítí, že by si ji chtěl dát k večeři, praští do něj svým vakem. Mravenec couvne, aby se očistil od té nechutnosti, a larva uteče. Zoologové tomuto zařízení říkají „fekální štít“.

A přestože jsem takové setkání nikdy neviděl (*jenom jsem o tom četl v knížce, tak to musí být pravda...*), je mi to povědomé.

Nedávno jsem byl na večírku a viděl jsem tam muže a ženu, jak provádějí to samé, jako larva a mravenec.

Příroda to tak vymyslela, že každý nakonec nějak dostane, co si zaslouží. A zatímco těm mírným se může, ale nemusí dostat požehnání, někteří z nich jsou dobře připraveni.

MINULÝ TÝDEN můj kamarád právník přijel z Kalifornie na každoroční letní návštěvu. Přijel s dvěma osmnáctiletými dívkami a malým hrozným královským v anemickém mikrobuse volkswagenu, který měl na boku nápis MÍR, LÁSKA, SVĚTLO. Vnitřek mikrobuse vypadal jak výjev z *Alenky v říši divů*. Je mu sedmačtyřicet. Má ženu, čtyři děti, dům v kopcích Berkeley, místo u velké firmy ve městě... prostě průšvih.

Udržuju s ním kontakt, protože on má vždycky trochu náskok před dobou. Vrhá se do všeho – a tím chci říct do VŠEHO. Je to chodící sociologický experiment americké kultury šedesátých a sedmdesátých let. Občanská práva, Vietnam, hippies, skupinové psychoterapie, transcendentální meditace, vegetariánství, zen, masáže, LSD, chiromantie, deset směrů jógy, drhání, psychoanalýza, toulání s batohem, koupele, nudismus, krystaly, víc náboženských hnutí, než kolik dokážete vyjmenovat, a vitamíny. Taký je vlastním veškerého vybavení – má mixéry, dýmky, mlýnky, bicykly, oblečení na jogging, oleje, masti, horské slunce – prostě veškeré pomůcky.

Letos hodil všechno za hlavu. „Jsou to všechno blbosti,“ říká. „Všude samá lež. Tvoje smysly ti lžou, prezident ti lže, čím víc hledáš, tím méně toho najdeš, čím víc se snažíš, tím je to horší. Nejlepší je nic nevědět. Chce to jenom tak BÝT. Nemyslet a nic nedělat – jenom tak BÝT. Blíží se KONEC SVĚTA!“

Den před odjezdem skočil v šatech z přístaviště do jezera, protože se mu zdálo, že se na hloubce topí nějaké dítě. A přiznal se mi, že je ve městě na konferenci Národního sdružení právníků, protože je členem výboru sociální spravedlnosti této organizace.

„Ale když to jsou jen samý lži a blbosti a nevědomost je nejvyšším cílem, tak jaktože...?“ ptám se ho.

„No, co kdych se třeba pletl,“ on na to.

Dnes můžeme na všech možných plážích najít vyplavené kousky zdravého rozumu. A skepse a realismus není to samé jako cynismus a pesimismus. Říkám to proto, že se mi pro osmdesátá léta tohle zdá být vhodný nápis na nálepku na auto: „*Třeba se pletu.*“

DOBŘÍ PŘÁTELÉ nakonec dávají své majetky dohromady a pořizují si dítě. Já jsem v tomhle příběhu kmotr. A беру to smrtelně vážně.

Zatím jsem kluka seznámil s příjemnými věcmi života – čokoládou, pivem, doutníky, Beethovenem a sprostými vtipy. Myslím, že Beethoven mu nic neříká. Ale zatím je mu teprve rok a půl a časem bude mít plné zuby čokolády, piva, doutníků a sprostých vtipů. Ještě jsem mu nevykládal o sexu, ale on už nějaké představy má. Nebudu teď zacházet do detailů, ale jestli jste někdy měli malého kluka nebo jste malým klukem někdy byli, tak víte, o čem mluvím.

Taky jsem ho seznámil s pastelkami. Koupil jsem voskovky Crayola pro začátečníky – takové ty krátké a tlusté, co malují skoro samy. Čas od času jsem mu jednu strčil do ruky a ukazoval mu, jak udělat čáru. Většinou ji jenom držel a koukal na mě. V druhé ruce měl doutník a neviděl mezi ním a pastelkou žádný rozdíl. Pak jsme si prošli obdobím, kdy se všechno strká do otvorů. Dával si pastelku do pusy, uší a nosu. A konečně minulý týden jsem ho vzal za ruku a udělali jsme pastelkou na novinách tlustou červenou čáru. A najednou BUM HO! Pochopil to. V nějaké nové komůrce v jeho hlavě explodovala žárovka. A udělal to znovu sám. Teď – jak mi napůl radostně a napůl zoufalá hlásí jeho matka – ho nic nemůže zastavit.

Pastelky a obrazotvornost (schopnost vytvářet obrazy) - když jste dítě, stačí vám to ke štěstí. Zvláštní věc, tyhle voskovky. Něco vosku z ropy, něco barviva, trošku pojiva - nic na tom není. Dokud nepřidáte obrazotvornost. Firma Binney v Pensylvánii každým rokem vyrobí asi dvě miliardy těch olejovitých tyčinek radosti a vyváží je do všech zemí Spojených národů. Voskovky Crayola jsou jednou z mála věcí, které má lidstvo společné. Zelenožlutá krabička se od roku 1937 nezměnila. Jedinou změnou vlastně je, že přejmenovali barvu „tělovou“ na „broskvovou“. Znamení pokroku.

O té „tělové“ a „broskvové“ vím tak, že když jsem kmotřenci kupoval pastelky pro začátečníky, dopřál jsem i sobě. Koupil jsem pro sebe soupravu se čtyřiašedesáti. Ve velké krabici se čtyřmi oddíly a zabudovaným ořezávkem. Nikdy jsem svoje vlastní pastelky neměl. Mám dojem, že jsem na to byl vždycky moc malý, nebo už moc velký. Když už jsem se do toho dal, koupil jsem pastelky několikrát. Koupil jsem pastelky pro mámu a tátu toho kluka a vysvětlil jim, že jsou jejich a ne jeho.

Všiml jsem si, že každý dospělý nebo dítě, kterému nové voskovky dám, je najednou trochu divný. Děti se usmějou, v očích se jim objeví zasněný výraz, vysypou pastelky z krabice a chvíli na ně jenom tak koukají. Pak jdou pracovat na nejbližší rovnou plochu a namalují vám cokoli - jen si řekněte. Dospělí se vždycky krásně stydlivě usmějou – a v tom úsměvu je něco mezi radostí, nostalgií a slabomyslností. A hned vám začnou vykládat, co všechno s voskovkami zažili. Jak měli první krabičku, zkusili všechny barvy, polámali je, zase je zkusili do krabičky správně poskládat, zkoušeli malovat se všemi najednou, jak je dali na něco horkého a dívali se, jak se taví, nastrouhali je na voskovaný papír a nažehlili je na okno a dělali z normálního skla barevné, snědli je a tak dál a tak dál. Kdybyste někdy měli chuť na zajímavý večírek, naservírujte každému koktejl a novou krabičku pastelek.

Když se nad tím zamyslíte, čistě z kvantitativního hlediska vzniká pastelkami víc umění než čímkoli jiným. V každé zemi na světě musejí být miliardy papírů v miliardách krabic, skříní, podkroví a kredencí, s miliardami obrázků vyvedených pastelkami. Obrazotvornost lidstva se valí jako řeka. Vsadím se, že Ronald

Reagan a Michail Gorbačov používali pastelky. Stejně jako Fidel, japonský císař, Rádžív Gándhí, paní Thatcherová a pan Mubarak, možná dokonce i ajatolláh. A každý další, na koho si vzpomenete.

Možná bychom měli vyvinout pastelkovou bombu jako naši příští tajnou zbraň. Zbraň štěstí. Bombu krásy. A vždycky, když by došlo ke krizi, bychom jednu vystřelili. Vybuchla by vysoko ve vzduchu – vybuchla by potichu – a vyletěly by z ní tisíce, milióny malinkých padáček. K zemi by se snášely krabice pastelek. A rozhodně bychom na tom nešetřili, žádné krabičky po osmi. Pěkně krabice po čtyřiašedesáti se zabudovaným ořezávátkem. Se stříbrnou, zlatou, měděnou, červenou, fialovou, broskvovou, bílou, jantarově žlutou, umbrově hnědou a všemi ostatními. A lidi by se usmívali a tvářili by se trochu zvláště a pokryli by svět svou obrazotvorností.

Asi to zní absurdně, co? Trochu slabomyslně. Bláznivě, hloupě a podivně. Ale já dnes četl v novinách, kolik peněz Rusové a náš Kongres právě dali stranou na zbraně. A myslím na to, co ty zbraně budou dělat. A mám úplně jasno v tom, co je podivné, hloupé, bláznivé a absurdní. A taky je mi jasné, že na místech nízkých i vysokých se nedostává – a je jí potřeba – obrazotvornosti. Rozdávejte, prosím vás, pastelky.

KDYŽ SE LÉTO chýlí ke konci, jdou na mě těžké filozofické nálady. Myslím na hluboké a velmi soukromé lidské potřeby. Potřeby, které, když jsou uspokojené, nám dávají báječný pocit pohody. Neradi o nich hovoříme ze strachu, že to lidé nepochopí. Ale abychom si byli trochu blíží, řeknu vám o jedné svojí potřebě – a tou je obalovaný steak.

Jestli máte představu, co je dobré, tak už víte, že se vezme kus vláknitého hovězího, pořádně se do něj buší paličkou, obalí se v mouce a vajíčku, pak to hodíte na pánvičku na tuk ze špeku a opečete. Potom to vyndáte, hodíte tam trochu mouky, přidáte mléko, sůl a pepř a máte pořádnou šťávu. Na talíř si ke steakem dáte hrášek a bramborovou kaši a polejete to šťávou. A bokem ještě kukuřičný chleba, máslo a hrnec studeného mléka. Pak do rukou uchopíte nůž a vidličku, dřepnete si ke korýtku, obrátíte oči k nebi a pochválíte zázraky, které vám Pán přichystal, a neustanete, dokud posledním kouskem kukuřičného chleba nevytřete poslední stopu po šťávě.

Nechutné, říkáte si. Jistě, ale i vy zřejmě máte nějaké jídlo, které vám symbolizuje domov a štěstí a ke kterému já bych se přiblížil jedině s dozimetrem a s pyrotechnikem po boku. To je v pořádku. Jezte si svoje a já si budu taky jíst svoje. Mohlo by to být horší.

Domnívám se, že každý má v životě nějaké tajné cíle. Já tak trochu vyhlížím nepřekonatelný steakový zážitek. To musíte pátrat v motorestech pro řidiče kamiónů a ve venkovských městečkách mimo dálnice. Tam v houštinách jsou ty svatyně posvátného pokrmu.

Pokud vás to zajímá, tak letos v létě pátrání přineslo tyto výsledky:

- Jednu hvězdičku dávám Torresovu baru a grilu ve Weiseru ve státě Idaho – párátka byla v ceně.
- Dvě hvězdičky Farewell Bend Café ve Farewell Bend ve státě Oregon – zvlášť vysoko hodnotím vedlejší chod „Hřbitovního guláše“, což je topinka v mléce, ale to sem teď nepatří.
- Dvě hvězdičky „Modrému vědru“ v Umatille v Oregonu – po jídle pepermintové bonbóny zdarma.
- Tři hvězdičky motorestu Roostertail na Šesté jižní avenue v Seattlu – tamní servírka jezdila s kamiónem v Alabamě a ví o steakem všechno.
- PĚT HVĚZDIČEK a kytici restauraci Maud Owenové v Payette ve státě Idaho, kde steak visí přes kraj talíře a je k němu petrželka, pikantní broskev, dvě

okurky s koprem a volské oko. A v ceně párátka A (!) peprmintové bonbóny. A pod talířkem mapka Payette.

Když jsem z restaurace odcházel, vedoucí mi podal ruku. Servírka mi dala pusu na tvář. Dal jsem jí dva dolary od cesty. Pochybuju, že by to někdo z mých předchůdců snědl všechno. Cítil jsem to ještě za tři dny.

Ted' si zřejmě říkáte, proč vám to proboha všechno povídám. Já už mám totiž až po krk takových těch řečí, že svět je mizerný a lidi nestojí za nic. Co to je za řeči? Já znám jeden podnik v Payette v Idahu, kde kuchař, servírka a vedoucí vynakládají veškerý svůj um, aby vám mohli předložit steak.

Rolling Stones mají známou písničku o tom, jak nemůžete vždycky dostat, co chcete, ale někdy dostanete, co potřebujete. No a já vám říkám, že někdy dostanete, co chcete a zároveň co potřebujete, k tomu zadarmo párátka a peprmintové bonbóny a navrch ještě pusu!

NEPRŠÍ, je sobotní říjnový večer, kdy tma přichází brzy, a děti z okolí si hrají na schovávanou. Jak už je to dlouho, kdy jsem naposledy hrál na schovávanou? Třicet let, možná víc. Vzpomínám si, jak se to hraje. V mžiku bych se mohl do hry zapojit – kdyby mě někdo pozval. Dospělí si na schovávanou nehrají. Rozhodně aspoň ne pro zábavu. Škoda.

Měli jste ve svém okolí nějakého kluka, který se vždycky tak báječně schoval, že ho nikdo nemohl najít? My ano. Po nějaké době jsme ho nechali být a šli jsme si po svých, ať si tam, kde je, třeba shnije. Dřív nebo později se vynořil a hrozně se vztekal, že jsme ho přestali hledat. A my se zase vztekali, protože on tu hru nehrál tak, jak měl. Jde o to se *schovat* a taky jde o to nechat se *najít*, říkali jsme mu. A on tvrdil, že při schovávané se musí hledat, a ne se na to vykašlat, a tak jsme všichni ječeli, kdo že vymyslel pravidla a komu že na něm vlastně záleží, a že už si s ním hrát nebudeme, když nehraje pořádně, a kdo ho tu vlastně potřebuje, a tak vůbec. Na uječenou schovávanou. Ale všechno jedno, příště se zase schoval tak dobře, že nebyl k nalezení. Pokud vím, tak je nejspíš pořád ještě někde schovaný.

Zatímco tohleto píšu, venku hra pokračuje a na zahradě přímo pod mým oknem je pod hromadou listí schovaný kluk. Už je tam dlouho a všechny ostatní se podařilo najít a u pikoly už ho brzy nechají plavat. Uvažoval jsem o tom, že zajdu k pikole a řeknu jim, kde se schovává. Taky mě napadlo, že to listí zapálím a vykouřím ho ven. Nakonec jsem jenom zakřičel z okna: „NECH SE NAJÍT!“ A tak jsem ho vylekal, že se nejspíš počural do kalhot; dal se do breku a utíkal to říct domů mamince. Někdy je opravdu moc těžké být nápomocný.

Jeden známý vloni zjistil, že má rakovinu v nevyléčitelném stadiu. Byl to doktor a věděl, co obnáší umírání, a nechtěl, aby si to členové jeho rodiny a přátelé protrpěli s ním. A tak si to nechal pro sebe. A umřel. Všichni říkali, jak byl statečný, že své utrpení beze slova snášel a nikomu nic neřekl, a tak dál a tak pořád dokola. Jenže v soukromí členové jeho rodiny a přátelé tvrdili, jak se jich velice dotklo, že je nepotřeboval, že nevěřil jejich schopnosti unést pravdu. A bolelo je, že se nerozloučil.

Schoval se příliš dobře. Kdyby se nechal najít, zůstal by ve hře. Na schovávanou po dospělácku. Touha skrýt se. Potřeba být hledán. Zklamání, když je člověk objeven. „Nechci, aby to někdo věděl.“ „Co si budou lidi myslet?“ „Nechci nikoho otravovat.“

Víc než na schovávanou se mi líbí hra sardinky. Při sardinkách se jeden člověk jde schovat a ostatní ho hledají. Kdo ho najde, vleze si k němu, a dál se schovávají spolu. Za chvíli se všichni schovávají namačkaní na jednom malinkém místě jako štěňata. A za chvíli se někdo začne hihňat a někdo jiný chechtat a všichni se najdou.

Středověcí teologové popisovali Boha výrazem, který by se hodil ke hře na schovávanou, nazývali ho *Deus Absconditus*. Ale já bych řekl, že Bůh spíš hraje

sardinky. A nechá se najít tak, jako nakonec najdou každého při sardinkách – podle smíchu těch, kteří se na konci hry na sebe mačkají.

„Před pikolou za pikolou,“ křičí děti na ulici a má to znamenat: „Pojďte všichni ven. Teď bude nová hra.“ Já říkám to samé. Všem, kteří se schovali příliš dobře. *Nechte se najít!* „Pojďte všichni ven!“

CO TAKHLE PRO ZMĚNU něco optimistického? Něco, o čem se dá přemýšlet, když máte takovou tu náladu, že „lidi nestojej za nic“.

Takovouhle větu slýcháme dnes a denně: „V dnešní době už se nedá nikomu věřit.“ Doktorům, politikům, obchodníkům a prodávacům. Všem jde jen o to, jak vás natáhnout.

Nemusí to tak být vždycky.

Nějaký Sleven Brill tuhle teorii vyzkoušel. Na newyorských taxíkářích. Brill dělal, že je zámožný cizinec, který umí špatně anglicky. Nastoupil v New Yorku do několika desítek taxíků, aby zjistil, kolik taxíkářů ho ošidí. Jeho přátelé už dopředu počítali, že většina z nich ho nějakým způsobem zneužije.

Ošidil ho jeden ze sedmatřiceti. Ostatního dovezli přímo na udanou adresu a účtovali mu správnou částku. Několik řidičů ho odmítlo vzít, když chtěl jet jenom o ulici nebo dvě dál, a dokonce vystoupili z auta a ukazovali mu, jak už to má blízko. Nejlegračnější je, že několik taxíkářů ho varovalo, že New York je plný podvodníků a aby si dal pozor.

I nadále budete číst o nepoctivosti a korupci – o policistech, kteří lžou a kradou, o doktorech, kteří vysávají pacienty, o zkorumpovaných politikách s napřaženou dlaní. Nenechte se mýlit. Takové věci se do zpráv dostanou, protože to jsou výjimky. Existují důkazy, že můžete důvěřovat více lidem, než si myslíte. Je dokázáno, že si to myslí hodně lidí. Z nedávného Gallupova průzkumu vyplývá, že sedmdesát procent lidí se domnívá, že většině lidí se dá ve většině případů věřit.

Kdo tady tvrdí, že lidi nestojej za nic? Co je to za řeči?

O AUTOMOBILECH se dnes hovoří pořád. Taky jste si toho všimli. Naše nadšení pro auto hraničí s uctíváním. Eric Berne tomu říká společenská hra „Každý má auto“.

Přes to, co všude slyšíte, se vlastně nejedná o ekonomickou záležitost. Je to otázka společenského postavení. V Americe jste to, v čem jezdíte. Jděte se podívat do garáže. Tam stojíte.

Tak tedy můj starý kráp se zařadil k nedochůdčatům na okraji stáda. Bylo třeba se poohlédnout po novém voze -a zařadit se.

Mercedes s šedou metalízou a se vším z jemné kůže by mi opravdu sedl. Jenže v bance si zrovna nemysleli, že by mi seděl i z jejich hlediska. Leskle černý motocykl BMW se sajdkárem mi taky tak trochu sedl. Moje žena si však nemyslela, že by sedl jí – zvlášť ten sajdkár. Land rover s přihrádkou na pušky a střechou upravenou na střelení by mi taky sedl. Ale kolem města je dnes tak málo terénů s dostatkem zvěře. Volkswagen Králík zvolili v časopise *Consumer Report* za nejlepší auto, ale ke mně se prostě Králík nehodí. Kdyby to nazvali Volkswagen Mrož nebo Volkswagen Buvol, tak bych ho koupil. Ani Chrysler Coupe de Coupes de Coupes se mi nezamlouvá. Kdo by chtěl být majitelem takového anachronismu?

Jeden můj student mi radil, abych všechny peníze nastrkal do drog. Seděl bych doma a s drogou bych se vydal, kam by se mi zachtělo. Ale já na to nejsem – z takových výletů si nemůžete přivést nákup.

Je jasné, že to, co frčí, je zároveň výborný výrobek – mělo by to být luxusní, a přece praktické, užitečné a ekonomicky výhodné. Něco jako malý nákladáček porsche, který by jezdil na papírové kapesníky. Samozřejmě by měl metalízu.

To, co od automobilu skutečně žádám, není vyjádření společenského postavení, ale dobrý pocit.

Vzpomínám si, jak jsme se jednoho letního večera vraceli autem domů. Seděl jsem na korbě stařícké dodávky fordky, byli tam se mnou dva osmiletí bratřenci a za volantem strýček Roscoe. Byli jsme se koupat. Kvůli pohodlí jsme seděli na duších pneumatik, měli jsme tam několik starých dek a starého psa, který se k nám tulil a hřál nás. Jedli jsme čokoládové sušenky, ze zavařovačky jsme upíjeli ochucené mléko a mohli jsme se uřvat při nekonečných slokách písničky „Devětadevadesát lahví od piva na zdi“. Nad hlavami jsme měli hvězdy a měsíc a Boha a na konci cesty nás doma čekaly sladké sny.

Tak tomu já říkám cesta autem. Takhle cestuju rád. Tak se cítím být sám sebou. Kdybyste zaslechli, že někdo prodává auto, dejte mi vědět.

NĚJAKOU DOBU JSEM BYDLEL na strmém svahu v ošuntělé chajdě, která měla cosi, co člověk z realitní kanceláře nazval „kouzlem“. To mělo znamenat, že se jedná o barabiznu s pěkným výhledem.

V souladu s duchem té stavby jsem nechal zahrádku navrátit k přírodě. Nechal jsem tam být všechno, co tam být chtělo. Řekl jsem si, ať se všechno stará samo o sebe a nepočítá s mou pomocí. Vzpomínám si, jak jsem všemu živému na zahradě z přední verandy oznámil: „Jste všichni svými pány. Hodně štěstí.“

Na kopci nade mnou bydlel pan Washington. V elegantním stavení z cihel a se šindelovou střechou, které vypadalo jako ranč. Zahrada byla něco mezi golfovým hřištěm a arboretem. Byla to jeho pýcha a radost.

Pan Washington byl starší pán, pojišťovák a úplný šéfkuchař, když přišlo na kotletky a hovězí hruď na roštu. Mimoto byl taky černoch. Což já nejsem (odstín mojích kůže se spíš blíží barvě sádry).

Bylo to koncem šedesátých let a já jsem vyznával občanská práva a byl jsem až posedle liberální ve všem, na co si vzpomenete. Pan Washington vyznával – no já to řeknu jeho slovy: „Fulghume, ty jseš bílej somrák, kterej se šupem řítí dolů, a já jsem negr, kterej míří vzhůru, tak na to nezapomínej!“ A pak se smál a nemohl přestat.

Když to slovo použil, byl jsem celý nesvůj. Nevadil mi somrák, ale to *druhé* slovo. Ale tak on říkal sám sobě a vždycky se při tom smál.

Ze své verandy pan Washington na mou nevábnou rezidenci shlížel s výrazem pobaveného pohrdání. Říkal, že mě bere jen proto, že umím uvařit lepší čili než on a mám široko daleko nejlepší sbírku elektrického nářadí.

Někdy jsme hráli poker a měli jsme společnou zálibu v dobrých doutnících a manželky, které ji s námi nesdílely. Zúčastňovali jsme se stejných demonstrací těch dní – těch za spravedlnost a proti válce. A měli jsme rádi

stejnou hudbu, jednou jsme skoro celý večer porovnávali sóla Johna Coltranea a Johnnyho Hodgese.

Jeho smích byl všudypřítomný – nezáleželo na tom, jak je svět smutný či vážný, on nás všechny viděl jako postavičky v kresleném seriálu.

Zvláštním způsobem jsme se jeden na druhého obraceli, zatímco jsme se prodírali houštím všedních dní – jak poznáte později.

Už je po smrti. Hrozně moc mi chybí. Stále ještě mám kdesi v hlavě zasutý jeho smích a slyším ho, když mi je nejhůř.

A co je vůbec nejlepší, mám od něj recept na tu omáčku na grilování.

PAN WASHINGTON byl trávníkový maniak. Jeho zahrada a moje zahrada spolu prapodivně ladily. Každým rokem se ho zmocňovalo jakési herbicidní šílenství. Začal si v garáži pohrávat se svým postřikovačem a míchat v nádobách nechutné jedy. Obvykle to skončilo nepříjemností.

Samozřejmě, že jsem ho jednoho rána nachytil na své zahrádce, jak stříká pampelišky. „Já myslel, že vám to nebude vadit,“ říká zdvořile.

„Vadit, *vadit!* - právě jste mi zabil kytičky,“ odpovídám s pohrdavou odměřeností.

„Kytičky?“ přechází do protiútku. „To je *plevel!*“ Ukazuje na moje pampelišky s výrazem nejhlubšího opovržení.

„Plevel,“ říkám já, „je to, co roste tam, kde to lidi nechťejí. Jinými slovy,“ pokračuju, „záleží na tom, jak se na to kdo dívá. A pokud jde o mě, pampelišky nejsou *plevel* – jsou to *květiny!*“

„Kecy,“ říká on a uhání domů, aby se nenechal ještě víc unést.

Já mám náhodou pampelišky moc rád. Každé jaro mi zahradu pokryjí něžnými žlutými květy a já nemusím hnout prstem. Dělají si svoje a já si taky dělám svoje. Z mladých listů vyrábím pikantní salát. Normálnímu bílému vínu dodají květy jemnou příchut' a příjemný odstín. Opražte kořen pampelišky, rozemelte jej a povařte a máte výbornou kávu. Z mladounkých výhonků se dá udělat osvěžující čaj. Sušené staré listy mají vysoký obsah železa, vitamínu A a C a je to výborné projímadlo. Pampelišky jsou oblíbené u včel a výsledkem je prvotřídní med.

Pampelišky už tu rostou nějakých třicet miliónů let; jsou to fosilie. Jejich nejbližšími příbuznými jsou hlávkový salát a čekanka. Jsou řazeny mezi vytrvalé byliny rodu *Taraxacum* čeledi *Asteraceae*. Anglické jméno *dandelion* pochází z francouzského *dent de lion*, lví zub. Vyskytují se v celé Evropě, Asii a Severní Americe; všude pronikly vlastními silami. Jsou odolné proti chorobám, hmyzu, horku, zimě, větru, dešti a lidem.

Kdyby byly pampelišky vzácné a choulostivé, lidi by se mohli přetrhnout a platili by 14 dolarů 95 centů za jednu rostlinku, pipľali by se s nimi ve sklenících, zakládali by pampeliškové spolky a tak dál. Jenže jsou všude a nepotřebují nás a jaksí si dělají, co se jim zachce. A tak jim říkáme „plevel“ a vraždíme je na setkání.

A já tvrdím, že jsou to *květiny*, od Boha, a k tomu ještě moc pěkné. A já si *považuju*, že je mám na zahradě – tam, kde je mít *chci*. A to ještě – kromě toho všeho, co je na nich báječné – mají jedno kouzlo. Když se z květu stanou semínka, můžete je sfouknout ze stonku, a když fouknete šikovně a všechny ty malé vrtulničky odletí, splní se vám přání. Kouzlo. Nebo když jste zamilovaní, dá se z nich udělat krásný věneček do vlasů vaší dívky.

Vyzývám svého souseda, aby mi na své zahrádce ukázal něco, co se pampeliškám vyrovná.

A jestli vám to ještě nestačí, uvažte že: Pampelišky jsou zadarmo. Nikdo vám nikdy nevynadá, když je utrhnete. Můžete si jich natrhat, kolik chcete. To je teda plevel!

SOUSED OD VEDLE včera čistil okapy. Taky kanálky. Nedělal to poprvé. Viděl jsem ho už vloni. Divná věc. Mně bylo čtyřicet, než jsem vůbec přišel na to, že lidi čistí okapy a kanálky. A sám jsem se k tomu nedostal ještě ani jednou.

Mám posvátnou úctu před lidmi, kteří takové práce zvládají. Před lidmi, kteří žijí spořádaným životem. Kteří vždycky udělají, co je potřeba udělat, a udělají to správně. Víím o lidech, kteří každý měsíc doopravdy podle šekové knížky sečtou vydání. Já víím, že se tomu snad ani nedá věřit, ale přísahám, že to tak je.

Tito lidé také mají kartotéky (*ne krabice od bot*) s uspořádanými, aktuálními leistry. Najdou věci po domě, když je potřebují. Mají pořádek pod výlevkami, v komorách a v kufrech automobilů. Oni dokonce jednou za rok mění filtr v kotli ústředního topení. Promazávají všechny strojky. *Žádná* lhůta jim nevyprší. Nejenže jim svítí baterka, oni dokonce *vědí*, kde baterku mají! Kdy byli s autem naposledy v servisu – i to vědí. Náradí v garáži mají zavěšené na poličkách, přesně tam, kde by mělo být. Jejich daně odpovídají skutečnosti, a ne tušení nebo přání. Když jdou večer spát, jejich seznam Co musím udělat je odškrtnutý u každé položky. A když ráno vstávají, koupací plášť mají hned u postele, a ten je čistý a netknutý. Ponožky – v šuplíku, poskládané do párů, které nejsou popletené. Je to tak! A když se chystají vyjít dveřmi do nového dne, vědí přesně, kde mají klíčky od auta, a nedělají si starosti se stavem baterie nebo jestli mají dost benzínu na cestu do práce.

Takoví lidé existují. Takoví, kteří to mají všechno srovnané. Vymanili se z říše Chaosu a zákonů entropie. Každý den je vídám všude kolem sebe. Klidné a vyrovnané pilíře společnosti. Jsou to lidé z vaší středoškolské ročenky, na jejichž místě jste chtěli být. Ti, kteří to dokázali.

Mno. Já mezi ně nepatřím. Na mě se spíš hodí z louže do rozlitého mléka. Můj každodenní život je většinou něco jako nekonečné pobíhání za kuřaty ve velké ohradě. Život je pro mě nácvik leteckého poplachu.

O podrobnostech se šířit nebudu.

Ale neustále se mi vrací jedna představa, která mi dodává naději. Jde o leštění hůlky. Jednou k mým dveřím dorazí několik důstojných starších pánů a ti mi sdělí, že je na čase, abych přistoupil k rituálu s vyleštěnou hůlkou – k jakési maturitě pro lidi „v podstatě hodné, ale chronické zmatkáře“.

Funguje to takhle. Vyberou si vás k tomu, protože jste takový dobrák a je na čase vám trochu ulevit. Tak nejprve je vám dán týden života bez jakýchkoliv závazků. Z kalendáře se všechno vygumuje. Žádná zasedání výboru, žádné proshivnuté záležitosti – účty, korespondence, nezvednuté telefony. Odvezou vás na nějaké pěkné místo, kde je všechno tiché, klidné a zenové. Starají se o vás. Vydatně vás krmí. A často vám přitakávají. Vaším úkolem je prostě jenom jeden týden leštit hůlku. Dají vám skelný papír, citrónovou silici a nějaké hadry. A samozřejmě tu hůlku – pěkný, i když obyčejný kousek dřeva. Vaším úkolem není nic jiného než jej leštit. Co nejlépe. Kdykoliv na to dostanete chuť. Nic víc na tom není: *leštit hůlku*.

Na konci toho týdne se pánové vrátí. S vážností si prohlédnou vaši práci. Pochválí vaši zručnost, citlivost a duchovní vhléd. „Takhle ještě nikdy nikdo hůlku nevyleštil!“ budou se rozplývat. Objevíte se v televizi a vaše fotografie bude v novinách. Pod ní bude napsáno: „Pocitivý a hodný člověk, který s obdivuhodnou pečlivostí a vytrvalostí vyleštil hůlku!“ Budete triumfálně, i když v tichosti dopraven domů. Rodina i sousedé k vám budou vzhlížet s respektem. Když půjdete po ulici, lidé se budou významně usmívat, budou vám mávat a vyjadřovat sympatie s vytrčeným palcem. Proniknete do jiného stadia existence.

Ale to ještě není všechno. Od té doby můžete nechat plavat okapy a kanálky. Budou se vám starat o šekovou knížku, kartotéky, formuláře, komory, šuplíky, daně a dokonce i o kufr vašeho auta. Teď se vás tyhle starosti netýkají. Jste navždy osvobozen z pout Co musím udělat. Protože jste si *vyleštil hůlku*! Podívejte se, jak vám visí nad krbem. Můžete na sebe být hrdý! To už je doopravdy něco. A úplně to stačí. To bych si tak přál.

SOUSED OD VEDLE A JÁ na sebe koukáme podezíravě. V mých očích je on pohrabávač a lopaták. Narušitel normálního chodu přírody. Pozůstatek pokolení, která si podmaňovala divočinu. On o mně smýšlí jednodušeji: že jsem líný.

Víte, on na podzim každý týden venku hrabe listí na hromádky. A vždycky když sněží, hned vyběhne a otravuje tu bílou spoustu lopatou. Jednou v zápalu, nebo snad vzteku lopatou odhazoval dokonce i jinovatku. „Matku Přírodu nemůžeš nechat, aby ti moc utekla,“ tvrdí.

A tak mu říkám, že Bůh si to takhle nepředstavoval. Tak trochu diplomaticky. Listí padá už tisíce a tisíce let, povídám mu. A půdě se výborně dařilo už dlouho před hráběmi a lidmi, říkám. Matka Příroda ukládala listí, kde ho chtěla mít, a to se přeměňovalo na další půdu. My potřebujeme víc půdy, říkám mu. Dochází nám, dodávám. A sníh – ten nepovažuji za svého nepřítele. Prostřednictvím sněhu Bůh lidem říká, aby zpomalili, odpočinuli si a zůstali celý den v posteli. A mimoto sníh vždycky roztaje. Smíchá se s listím, aby se vytvořila další půda, říkám mu.

Jeho zahrada vypadá úhledně, to musím přiznat – pokud úhlednost je zrovna to nejdůležitější. A když naposledy sněžilo, on neupadl, když šel k autu, a já ano. A je to dobrý soused, i když je pohrabávač a lopaťák. Já jsem v tomhle nepředpojatý.

Ale stejně má moje zahrada orientální koberec z rudé, žluté, zelené a hnědé. A jeho nemá. A zatímco on odhazoval sníh, já jsem ho sbíral do lahviček, abych si ho pak v červenci smíchal s pomerančovým džusem, a nahrál jsem si zvuk padajícího sněhu a pak jsem tou páskou balil vánoční dárky (*sníh má hromadu použití*).

Dal jsem mu k vánocům lahvičku prvotřídního zimního sněhu, převázanou tou páskou. On mi dal hrábě. Vzájemně se školíme, jak tyhle nástroje správně používat. Já

si myslím, že mu chybí duchovní přístup, a snažím se ho obrátit na víru. On si myslí, že mně ho přebývá, a snaží se mě z toho dostat.

Ale nakonec, nakonec, když se to vezme z hlediska úplného konce, jsem vítězem já. Protože z něho i ze mne – a z vás taky – se stane to, co se stane z listí a sněhu, a dostaneme se tam, kam se dostane listí a sníh – ať už to shrabeme a odházíme nebo ne.

KDYŽ SE MÉHO SOUSEDA zeptáte, čím se živí, řekne vám, že je profesionální hráč, zapojený do organizovaného zločinu. Ve skutečnosti je pojišťovák. Na svoje povolání se dívá zdravě skepticky a tento pohled rozšiřuje na celou svou životní filozofii. „Všichni jsme hazardní hráči,“ tvrdí, „každý z nás. A život je vlastně nepřetržitá hra v kostky, poker a dostihy.“ Pak ještě dodává: „A já tu hru zbožňuju.“

Jenže on si velice rád svoje sázky sichruje, a když jsou šance vyrovnané, neriskuje a sází na obě strany. Filozoficky se to dá vyjádřit slogany, které má na stěně ve své kanceláři:

Důvěřuj bližnímu svému. A vždycky rozdávej karty.

Důvěřuj Bohu. A vždycky si stav dům na vyvýšeném místě.

Měj rád své sousedy. A vždycky si vybírej dobrou čtvrť.

Závod nevyhraje vždy ten nejrychlejší, ani bitvu ten nejsilnější, ale je lepší si tak vsadit.

Sázej asi tak uprostřed mezi „nastav druhou tvář“ a „už toho bylo dost“.

Sázej asi tak uprostřed mezi „práce kvapná málo platná“ a „váhat se nevyplácí“.

O vyhrávání: není důležité. Na čem doopravdy záleží, je, jak tu hru hraješ.

O prohrávání: není důležité. Na čem doopravdy záleží, je, jak tu hru hraješ.

O hře: hraj na výhru!

Věří tomu doopravdy? Žije podle toho? Nevím. Ale hrávám s ním poker. A koupil jsem si od něj pojistku. Líbí se mi jeho přístup ke hře.

VLASY ROSTOU RYCHLOSTÍ asi centimetr a čtvrt za měsíc. Nevím, kde to zjistil, ale pan Washington s tím přišel, když jsme jednou porovnávali své holiče. To znamená, že za posledních šestnáct let mi můj holič z hlavy a tváří odstříhl asi dva metry čtyřicet vlasů a vousů.

Moc jsem o tom nepřemýšlel, dokud jsem si telefonicky nedomlouval obvyklou návštěvu u holiče a nezjistil jsem, že ten můj odešel a stal se z něj údržbář. Cože? Jak to mohl udělat? *Můj holič*. Bylo mi, jako by umřel někdo z rodiny. Náš vztah byl něco daleko víc než jen fazóny z pánských žurnálů.

Zpočátku jsme se pohybovali v kategoriích „holič“ a „zákazník“. Pak jsme se přesunuli na rovinu: „primitivní balíkovský holič“ a „levicově intelektuálský velebníček“. Jednou měsíčně jsme probírali svět a své životy a vyjasňovali si postoje. Hádali jsme se kvůli občanským právům, Vietnamu a mnoha volbám. Zvláštním způsobem se z nás stala zrcadla, důvěrníci, zpovědníci, terapeuti a přátelé. Společně jsme prošli třicítkou a pak čtyřicítkou. Diskutovali jsme, hádali jsme se a vtipkovali, ale vždy to bylo s určitou ohleduplností a úctou. Vždyť jsem přece jenom byl jeho zákazník. A on tam stál a držel v ruce břitvu.

Dozvěděl jsem se, že jeho táta byl chudý venkovský policajt, že vyrostl v malém městečku a měl předsudky vůči Indiánům. On se dozvěděl, že mám stejné maloměstské kořeny a vyrůstal jsem s předsudky vůči černochům. Měli jsme stejně staré děti a společně jsme se protřpěli stejnými stadii rodičovství. Sdělovali jsme si příhody s manželkami a dětmi, problémy s auty a trávníky. Dozvěděl jsem se, že si občas bere jeden den volna a stříhá zadarmo dědečky v domovech pro přestárlé. Myslím, že on se na mě dozvěděl pár dobrých věcí taky.

Nikdy jsem ho neviděl mimo holičství, nikdy jsem nepoznal jeho ženu a děti, nikdy jsem neseděl u něj doma ani s ním nejedl. A přece byl hrozně důležitou součástí mého života. Možná mnohem důležitější, než kdybychom byli sousedé. Charakter našeho vztahu byl částečně utvářen zvláštním odstupem. Že odešel, pociťuju jako opravdovou ztrátu. Už se mi nechce stříhat vlasy, i když vlasy dlouhé přes dva metry by vypadaly divně.

Přestože si to ani neuvědomujeme, vyplňujeme důležitá místa v životech druhých lidí. Tak tomu je s kazatelem a věřícími. Nebo s chlápkiem z potravin na rohu, s automechanikem v místním servisu, rodinným doktorem, učiteli, sousedy, kolegy v práci. Jsou to fajn lidi, kteří jsou vždycky na svém místě, na které se dá spolehnout v důležitých maličkostech. Lidé, kteří nás učí, dávají nám požehnání, povzbuzují nás, podporují a povznášejí v naší každodennosti. Nikdy jim to neřekneme. Nevím proč, ale neděláme to.

A my samozřejmě takovou úlohu plníme taky. Jsou lidé, kteří na nás závisejí, sledují nás, učí se a berou si od nás. A my to nevíme. Nešetřte sebou. Třeba se vám nikdy nedostane důkazu vaší důležitosti, ale jste důležitější, než si myslíte.

To mi připomíná starou súfijskou legendu o dobrém muži, kterému Bůh slíbil splnit jedno přání. Muž řekl, že by si přál konat dobro a nevědět o tom. Bůh jeho přání vyhověl. A pak si Bůh řekl, že to je výborný nápad, a splnil to všem lidem. A tak tomu je až dodnes.

MĚLI JSME SI HRÁT NA OBRY, čaroděje a skřítky.

Měl jsem na starosti asi osmdesát sedmi až desetiletých dětí, zatímco jejich rodiče si vyřizovali rodičovské záležitosti, a tak jsem to svoje hejno nahnal do shromažďovací síně kostela a vysvětlil jsem pravidla. Je to hra kámen, nůžky, papír ve větším měřítku a je při ní nutné dělat jistá intelektuální rozhodnutí. Ale skutečným účelem je dělat spoustu rámusu a honit se s ostatními kolem, až nikdo neví, na čí straně hraje ani kdo vyhrál.

Zorganizovat plnou místnost rozdováděných školáků do dvou družstev, vysvětlit základy hry, dosáhnout konsensu o tom, kdo patří do kterého družstva – to všechno není nic snadného, ale my to díky dobré vůli dokázali a mohli jsme začít.

Vzrušení z honičky dosáhlo vrcholu a já vykřikl: „*Ted'* se musíte rozhodnout, co jste – OBR, ČARODĚJ nebo SKŘÍTEK!“

Zatímco se skupinky šeptem horečně radily, něco mě zatahalo za kalhoty. Stojí tam holčička, dívá se nahoru na mě a znepokojeně se ptá tichým hláskem: „A kde mají stát mořské panny?“

Kde mají stát mořské panny?

Dlouhé ticho. *Velmi* dlouhé ticho. „Kde mají stát mořské panny?“ opakuju.

„Ano. Víte, já jsem mořská panna.“

„Mořské panny nejsou.“

„Ale jsou, třeba já jsem!“

Neuměla si představit, že by byla obr, čaroděj nebo skřítek. Zнала svou kategorii. Mořská panna. A nechtěla ze hry odejít a postavit se ke stěně, kde měli stát poražení. Chtěla se zapojit tam, kde panny zapadnou do celého schématu. Nechtěla se vzdát důstojnosti a identity. Považovala za samozřejmé, že pro mořské panny je někde místo a já vím, kde to je.

Tak teda kde mají stát mořské panny? Všechny „mořské panny“ - všichni ti, kteří se liší, nezapadají do normy a nevystačí s nabízenými přihrádkami a škatulkami?

Odpovězte na tu otázku a na té odpovědi můžete postavit myšlenkový směr, zemi nebo celý svět.

A jaká byla moje odpověď v ten okamžik? Jednou za čas řeknu přesně to, co je třeba. „Mořská panna se postaví sem, hned vedle Mořského krále!“ (*Ano, hned tady vedle královského šaška, dodal jsem v duchu.*)

A tak jsme tam stáli, drželi jsme se za ruce a sledovali houfy čarodějů, obrů a skřítků, jak se míhají ve zmateném víru.

Mimochodem není pravda, že mořské panny neexistují. Já znám aspoň jednu osobně. Držel jsem ji za ruku.

JEDEN ROK jsem nedostal moc vánočních pozdravů. Jednoho zatuchlého únorového odpoledne ke mně tohle zneklidňující poznání dorazilo ze zadní komůrky v mém mozku, která je zdrojem bezcenných informací. Zřejmě jsem potřeboval nějaký důvod, abych se doopravdy mohl cítit mizerně, a tak jsem ho měl. Ale nijak jsem si v té věci nestěžoval. Bral jsem to, jak to je. Jsem chlap. Přece nebudu brečet, že mým vypráskaným kamarádům nestojím ani za to, aby mi poslali pitomou pohlednici k vánocům. Já se bez lásky obejdu. Tak.

V srpnu jsem se usadil v podkroví; pokoušel jsem se tam trochu srovnat nepořádek a u vánočních ozdob jsem našel nacpanou celou krabici neotevřených přání k minulým vánocům. Hodil jsem je do krabice, že si je otevřu, až bude čas, a pak jsem v obvyklém vánočním třestění čas neměl, a tak přání uvízla podle obvyklého „sbal to a vraž to na půdu a příští rok se na to mrknem“.

Vzal jsem si krabici dolů a za horkého letního dne – uprostřed srpna, představte si to – jsem seděl v plavkách v zahradním křesílku na verandě a s brýlemi proti slunci, opalovacím krémem a hrncem čaje s ledem a se zmatenými pocity jsem začal otvírat vánoční přání. Na výpomoc jsem si z kazeťáku pustil pořádně nahlas vánoční koledy.

A najednou to tu všechno bylo. Andělé, sníh, Tři králové, svíčky a borovicové větve, koně a sánky, Svatá rodina, skřítki a Santa Claus. Dojemné poselství lásky, radosti, klidu a dobré vůle. A kdyby to snad nestačilo, tak ještě ty rukou psané vzkazy lásky od mých vypráskaných kamarádů, kteří svátky nakonec vlastně nevynechali.

Brečel jsem. Málokdy mi v životě bylo tak hrozně, a zároveň tak pěkně. Tak nádherně mizerně a půvabně smutno, melancholicky a nostalgicky a vůbec. To je ale sentimentální. Příšerně.

Tak jak to osud skoro vždycky navlékne, načapala mě v tomhle rozpoložení sousedka, kterou na scénu přilákaly vánoční koledy. Smála se. Ukázal jsem jí ta přání. Brečela. A tak jsme si dali ten absurdní vánoční rituál na mojí verandě uprostřed srpna a zpívali jsme spolu s Mormonským chrámovým sborem při závěrečných mohutných tónech Tiché noci: „V městě Betléémě Bůh zroozen dnes.“ Co k tomu dodat? Řekl bych, že údiv, posvátnou úctu a radost máme všichni kdesi zasuté a stačí málo, aby to vše vyplulo na povrch. A vánoce jsou vždycky prapodivné, ať už přicházejí v prosinci nebo koncem srpna.

BYLA NEDĚLE ODPOLEDNE, někdy před vánoci.

S deštěm, větrem, zimou. Zimní beznaděj. Seznam, co je třeba udělat, byl dlouhý a stále rostl jako nezdolatelná plíseň. Nálada: mizerná. Bio index: negativní. Horoskopy radily opatrnost. A nedělní noviny jako každodenní litanii přinášely zelené bankovky, zánik a zkázu. Tyhle zvěsti útěchy a radosti, tra la la!

A tato Bohem požehnaná chvíle se zachvěla bušením na dveře. Co teď? Zhluboka jsem vydechl. Otevřel jsem dveře, že odevzdaně přijmu jakoukoliv zlou zprávu, která mě tam čeká. A jsem v rozpacích. Malý človíček v laciné masce Santa Clause, třímající ohromný pytel z hnědého papíru, na mě vyhrkl: „KOLEDU NEBO NĚCO VYVEDU!“ ječí Santa Claus. Cože? „KOLEDU NEBO NĚCO VYVEDU!“ huláká Santa Claus dál. Zírám na to, jak vypadá, a nezmůžu se na slovo. Klepe přede mnou pytlem a já oněměle vytáhnu peněženku, vyndám dolar a upustím ho do pytle. Masky se zvedne; je to asijský kluk a pusku má od ucha k uchu. „Chcete zazpívat nákou koledu?“ zeptá se zpěvavou angličtinou.

Už ho poznávám. Je z rodiny, kterou do naší čtvrti nastěhovali vloni kvakeři. Lidé z člunů. Nejspíš Vietnamci. Uprchlíci. Na Všechny svaté se tu stavil se svými bratry a sestrami a já jim naplnil pytle. Jmenuje se Hong Duc – může mu být tak osm. Na Všechny svaté vypadal jako jeden ze Tří králů, měj na sobě koupací plášť a kolem hlavy utěrku.

„Chcete zazpívat nákou koledu?“

Přikývnu a tuším, že se v křoví skrývá okteto vietnamských rošťáků, připravených přidat se ke svému vedoucímu při povznášející písni. „Jasně, a kde máš sbor?“

„To jsem já,“ řekl kluk a na plné hlasivky se opřel do rychlého refrénu „Rolniček“. Potom následoval neméně nadšený přednes čehosi, o čem bych mohl přísahat, že to znělo jako „Slyšte, handělé zpívají“. A nakonec ještě

pokorně tichá verze Tiché noci. Měl zakloněnou hlavu a oči zavřené a přímo ze srdce se mu do houstnoucího soumraku linuly poslední tóny: „Z lásky se člověkem stal.“

S vlhkýma očima a oněmělý z jeho vystoupení jsem z peněženky vytáhl pětidolarovou bankovku a vhodil mu ji do papírového pytle. On na oplátku vyndal z kapsy polovinu lízátko a vážně mi je podal. Jeho široký úsměv se zablýskl ve tmě. Chlapec se otočil, odběhl z verandy a ještě křikl: „PÁNBŮH VÁM TO OPLATÍ“ a „KOLEDU NEBO NĚCO VYVEDU“ a byl pryč.

Kdo byl ten kluk s maskou? Hong Duc, jednočlenný sbor, který roznáší vánoce po domech.

Přiznávám, že bývám z vánoc trochu rozpačitý. Vždycky mi přišly poněkud nesmyslné. Je to něco iluzorního. Od té doby, co jsem se dozvěděl, jak je to se Santa Clausem, jsem potajmu v hloubi duše cynik. Zpívat si o jízdě na saních tažených jedním koněm je směšné. Nikdy jsem takové neviděl, natož abych na nich jel. Nikdy jsem nepekl kaštiny na otevřeném ohni. Ani bych nevěděl jak, i kdybych nějaký kaštan měl, a slyšel jsem, že stejně za moc nestojí. Tři králové

putující krajem mi jsou podezřelí a ani s pastýři, kteří se celý život motají kolem ovcí, není všechno úplně v pořádku. Ani anděla jsem nikdy neviděl a zkušenosti s pannami mám dost mizivé. Zjevení právě narozeného krále mě nechává chladným; to bych se radši podíval na nějakého jiného prezidenta. Miminka a sobi smrdí. Byl jsem v blízkosti těch i těch, a tak to musím vědět. A podle lidí, co tam byli, je městečko Betlém pěkná díra.

Zpívat o věcech, které jsem nikdy neviděl, nedělal nebo nechtěl, snít o bílých vánocích, které jsem nikdy nezažil. Vánoce nejsou moc pravdivé. A přece, a přece... jsem moc starý, abych na ně věřil, a moc mladý, abych je nechal plavat. Moc cynický, abych je prožíval, ale moc potřebný, abych je vynechal.

Koleda. Když jsem zavřel dveře, dostal jsem skoro hysterický záchvat – smál jsem se a brečel a měl jsem takový ten zvláštní pocit, který dostanete, když si uvědomíte, že už k vám zase přišly vánoce. Komínem mé zimní chajdy se spouští svatý Hong Duc. Z jednotlivostí je trochu rozpačitý, tak jako já, ale o celkové náladě svátků má úplně jasno. Je to záminka, jak se uvolnit a oslavovat – celý se vrhnout do svátků, ať jste kdekoliv. „To jsem já,“ říká. A kde jsou vánoce? Ptám se sám sebe. Já jsem vánoce, slyším ozvěnu. To jsem já. Zakloněná hlava, zavřené oči, hlas ponořený do jakékoliv písně, kterou se odvážím zazpívat.

Bůh prý jednou poslal dítě do hvězdnaté noci, aby svět poznal naději a radost. Nejsem si jistý, jestli tomu tak úplně věřím, ani jestli věřím všemu, co se za dva tisíce let na ten příběh nabalilo. Ale jsem si jistý, že věřím v Hong Duca, jednočlenný vánoční sbor, který po domech křičí „koledu nebo něco vyvedu!“ Nevím, kdo nebo co ho poslalo. Ale vím, že jsem díky nevyzpytatelným vrtochům osudu zatažen do sboru, který zpívá o radosti a naději. Prostřednictvím dítěte jsem byl obdarován, a tak přiveden k vánocům.

KDYŽ UŽ MLUVÍM O DÁRCÍCH, měl bych vám prozradit takové pravidlo. Není to zrovna moje pravidlo. Vyslovil je při vánoční oslavě v úřadě jeden nevrle vypadající pán. Pán, o kterém se tradovalo, že je pořádná držgrešle. Právě si rozbalil nějakou hloupůstku, kterou našel pod kancelářským vánočním stromkem. Hlasem plným pobavené lítosti se neobracel k nikomu konkrétnímu.

„Víte, ono to není pravda, že záleží na pohnutce a ne na vlastním dárku. Prostě to tak není. Moje matka mě v tomhle vodila za nos. Za ty roky se u mne nahromadilo tolik krámů zabalených jako dárky od lidí, kteří honem vyběhli koupit nějakou lacinou blbost z umělé hmoty, aby mi ji mohli dát pod záminkou pozitivních emocí. A já vám říkám, že hlavně záleží na dárku samém. Vlastně spíš, že lidi, kteří mají ty správné pohnutky, dávají správné dárky. Mělo by být takové pravidlo – mosazné pravidlo obdarování.“

A vykročil ke koši na odpadky a nesl svůj dáreček, jako by to byl mrtvý šváb.

No možná to tak je. Je to trochu drsně řečeno a moc nás to neuklidní. Ale charakter celých svátků už je nám jasný dávno. Bůh, který to prý všechno začal, si dal záležet, aby nám poslal to nejcennější. A nejednou. A Tři králové nepřišli a nenesli laciné tretky. I Santa Claus, když sestavuje ty svoje seznamy, to po sobě dvakrát překontroluje. A andělé přinesli dobré zprávy, které se netýkaly výprodeje za poloviční ceny.

Já vím, co bych si přál, aby mi někdo dal k vánocům. Víím to od svých čtyřiceti. Mechanické hračky na klíček, které vrčí a chodí pořád dokola a dělají různé legrační věci. Ne na baterie. Hračky, které ode mne občas potřebují pomoc. Ty starodávne, z nalakovaného plechu, které jsem míval jako dítě. To bych chtěl. Nikdo mi to nevěří. Ale to bych chtěl. Opravdu.

Dobrá, už jsem dost blízko, ale ještě to není úplně ono. Toužím po radosti a jednoduchosti. Pošetilosti, fantazii a rámusu. Po andělich, zázracích, údivu, nevinnosti a kouzlech. To už je blíž tomu, co chci.

Špatně se o tom mluví, ale co já *doopravdy, doopravdy, doopravdy* chci k vánocům, je jenom tohle: Chci, aby mi zase bylo pět let na celou jednu hodinu.

Chci se hodně smát a hodně plakat.

Chci, aby mě ještě aspoň jednou někdo zvedl, uspal mě v náručí a odnesl nahoru do postýlky.

Já vím, co *doopravdy* chci k vánocům.

Chci zpátky svoje dětství.

To mi nikdo nedá. Když se budu snažit, můžu si na to aspoň já sám sobě dát vzpomínku. Já vím, že to nedává smysl, ale odkdy jde vlastně o vánocích o nějaký smysl? Jde o dítě kdysi dávno a kdesi daleko, a jde o dítě teď. Ve vás a ve mně. Které čeká za dveřmi našich srdcí, že se stane něco úžasného. Dítě, které je nepraktické, nerealistické, bezelstné a hrozně náchylné k radosti. Dítě, které nepotřebuje, nechce a ani nechápe dárky jako ponožky a chňapky na hrnce.

Mosazné pravidlo nelže.

VŽDYCKY JSEM CHTĚL hodiny s kukačkou. Mohutnou barokní německou práci s různými vyřezávanými ornamenty a ptáčkem, který jednou za hodinu vyskočí a vykřikuje existenciální komentář o životě. A tak jsem jedny pořídil. Pro mého nejlepšího kamaráda, který je náhodou zároveň mojí ženou a bydlí se mnou ve stejném domě. Víte, ono to chodí tak, že jí se stejně většinou moc nelíbí, co jí dám k vánocům, a obvykle to nakonec skončí u mne, a tak jsem si řekl, že už jí rovnou můžu dávat věci, které chci hlavně já, takže až se mi to pak vrátí, můžu být náležitě vděčný. Ženě se dostane pozornosti a já mám dárek. Já vím, že to je vypočítavost, ale je to realistické a praktické. (*A netvařte se tak povzneseně, jako by vás něco takového v životě nemohlo napadnout. Nevymýšlejte si. Už tu nějaký ten pátek chodím a vím svoje.*)

No prostě jsem chtěl opravdové starožitné hodiny s kukačkou. Jenže takové stojí balík peněz. A v obchodě měli nadměrnou zásobu nových za sníženou cenu, prostě kauf. A tak jsem jedny koupil. Na krabici byla malinkým písmem dvě sdělení, kterých jsem si nevšiml. Jedno bylo „Vyrobeno v Jižní Koreji“. A to druhé „Výrobek je částečně třeba dát dohromady“.

V krabici jsem objevil pět igelitových pytlíků s nejrůznějšími díly. A bavorskou horskou salaš z umělé hmoty, na které bylo napsáno „pravé umělé dřevo“. Úplný vrchol pak byla plastická hlava laně, která vypadala jako maminka kolouška Bambiho. Všechno jsem to sestavil, žádná součástka mi, díky bohu, nezbyla, a pověsil to na zeď. Zatáhl jsem za závaží, rozhýbal kyvadlo a pár kroků couvl. Hodiny příjemně tikaly. Ještě nikdy jsem něco takového nezavršil takhle úspěšně. Vždyť ten krám funguje!

Odbila celá hodina. Dvířka se otevřela. Ptáček se neukázal. Ale z hloubi té dírky se ozvalo chraplavě zastřené „ku-kú, ku-kú, ku-kú“. Trojí zakukání? A to má být všechno? Ručičky hodin ukazovaly poledne.

Zíral jsem do hlubin bavorské salaše z napodobeniny dřeva. Táhle je ten pták. Za pomoci sekáčku na led a čínské jídelní tyčinky jsem se pokoušel ptáka vyštourat. Zdálo se mi, že je uvolněný. Posunul jsem ručičky na třetí hodinu. Hodiny tikaly a pak odbily. Dveře se rozletěly. Ale pták nikde. Z temné salaše se zezadu ozvalo „ku“, ale už žádné „ku“ - dokonce ani „á“.

Uplatnil jsem zásadu „když se tomu nechce, použijeme násilí“. Uchýlil jsem se ke gumové paličce a ramínku na šaty a ještě jsem s hodinami prudce zatřásl. Posunul jsem čas. Hodiny odbily. Dveře se otevřely. Ticho.

Důkladná prohlídka odhalila tělíčko s pružinou kolem krčku, jak leží na boku. Málokdo zavraždil kukačku z hodin, ale já ano. Úplně jsem si představil vánoce: „Tady máš, drahá, hodiny s kukačkou. Kukačka je mrtvá.“

A taky jsem to tak udělal. Já jí ty hodiny dal. A vyprávěl jsem jí k tomu celý ten příběh. Smála se. Hodiny si nějakou dobu nechala – i s mrtvou kukačkou.

Hodiny i jejich kukačka už jsou z našeho domu dávno pryč. Také mezitím přišlo a odešlo hodně vánočních svátků. Ale celá historka zazní pokaždé, když se v prosinci sejdeme s přáteli. Smějou se. A moje žena se na mne usměje a já se usměju na ni. Připomene mi, že opravdická kukačka v hodinách nebylo to stvoření, co jsem našel uvnitř. Nezapomínám na to.

A co já? Tak já pořád ještě nemám vlastní hodiny s kukačkou. Ale něco mi zůstalo. Vzpomínka na vánoční pozdrav na krabici. Napsali tam „Výrobek je částečně třeba dát dohromady“. Sebrat dohromady to nejlepší, co v nás je, a darovat to. A sejít se dohromady s těmi, které máme rádi, a rozdmýchat radost. Ať jsi kdekoliv, kukačko, hodně štěstí a veselé vánoce.

SOUSEDI ODNAPROTI jdou skutečně s dobou. Pěstují jogging, cpou se fazolovými výhonky a recyklují všechno kromě vzduchu, který dýchají. Také jsou velkými vyznavači zrovnoprávnění. Jak mužů, tak žen. Nejsou manželé – uzavřeli spolu „dohodu“ - a žijou si nezávisle. Jsou nad vším tak povzneseni, že se přímo vznášejí. Fajn lidi. Díky nim má naše čtvrť takovou progresivní atmosféru. Mno.

Koupili si terénní bicykl s osmnácti převody. Tandem. Kvůli hospodárnosti a efektivitě. Jezdí s ním každý den. Mají stejné cyklistické trikoty, kožené přilby a lahve s pohonnou tekutinou a všechno možné. Všiml jsem si, že on pokaždé sedí vepředu. Vždycky řídí. Vždycky. To filozofii zrovnoprávnění zrovna moc neodpovídá.

Když si s nimi povídáte jednotlivě, přijdete na některé dávné pravdy. On si o sobě v duchu myslí, že je silnější a má lepší smysl pro udržování směru. Ona ho nechává. Protože jí zbývá čas, aby se mohla rozhlížet a vychutnávat krajinu; protože může přestat šlapat a on si toho nevšimne; a když se vybourají, on bude jako polštář.

Věčný tandem. Muži vepředu, ženy vzadu. Zřejmě je pravda, že muži jsou silnější. Ale ženy jsou zase chytřejší – alespoň tahle je. Zrovnoprávnění, řekl bych, znamená, že každému se dostane to, co si myslí, že chce, aniž by se dozvěděl celou pravdu. Nebo jinými slovy – zrovnoprávnění nakonec znamená osvobodit se od věcí, které se nám nelíbí, abychom se nechali zotročit tím, s čím souhlasíme. Tolik k věčnému tandemu.

ZAKLEPÁNÍ NA DVEŘE bylo pronikavé, naléhavé, neodbytné – předtucha něčeho neblahého – ťuky-ťuky-ťuky ťuk... Já pospíchám ke dveřím, mořím se se zámkem, hladina adrenalinu stoupá, jsem připraven na nejhorší. Stojí tam malý kluk. Tváří se divně. Podává mi mnohokrát přeložený papír, na kterém je něco načmáráno: „Jmenuju se Donnie. Shrabu vám listí. Dolar za zahradu. Jsem hluchý. Můžete mi napsat. Číst umím. Hrabu moc dobře.“

(Za naším domem je řada důstojných, středně starých javorů, každý podzim výstředně oděných do miliónů třpytivých listů. A na podzim se listy oddělí. Na naší zahrádce v závětrí moc nefouká, a tak teď listí leží pod stromy jako župan u nohou dam, který vysvlékly před zimní koupelí.

Líbí se mi, jak to vypadá. Hrozně moc se mi to líbí. Mojí ženě ne. Ani zahrádkářskému časopisu se to nelíbí. Listí by se mělo shrabat. Jsou jistá pravidla. Listí nedělá dobře trávníku. S listím to vypadá neupraveně. Listí je plesnivé a ošklivé. Ale já je mám rád, že jsem jednou celou podlahu ve své školní třídě pokryl vrstvou listí, která sahala po kotníky.

Pro listí existuje důvod. Pro zastřižený trávník žádný důvod není. To je můj názor.

Moje žena to takhle nevidí. A vznáší se tu nevyslovená výčitka, že jsem líný. Už jsme si to vyříkali. Ale letos jsme se dohodli ve jménu vědeckého experimentu. Polovina zahrady se řádně uhrabe a druhá polovina bude ponechána péči přírody. Přijde léto a uvidíme. A tak je její polovina shrabaná a moje není. A je klid.)

Tak jako pilot v mlze, který se musí spolehnout na omezené možnosti navigace, pátrá chlapec v mém obličeji napjatě po informacích. Ví, že mám listí. Viděl je. Moje zahrada je vlastně v celé čtvrti jediná s listím. Je si vědom, že jeho cena je slušná. Vážně mi podává tužku a papír na odpověď. Jak mu můžu vysvětlit význam vědeckého pokusu, který probíhá na mojí zahradě za domem?

(Stromy existují vlastně tak trochu kvůli listí. S nezměrnou marnotratností se z oblohy spustily miliardy semen, aby přistály jako invazní jednotky, které přicházejí zazelenit zemi. Následuje listí, které má pokrýt, chránit, zahřívat a živit budoucí generaci stromů. Kamenitá půda, hniloba, plíseň, bakterie, ptáci, veverky, brouci, a lidé – to vše do toho zasahuje. Ale některá to jaksi dokážou. Několik houževnatých semínek se uchytí a drží se a drží – v zájmu života. Přechkají ticho zimní tmy, vyklíčí a přežijí, aby se z nich stala nová generace stromů. Tak tomu je celé věky a my se do toho procesu k vlastní škodě mícháme, tvrdím já. Je důležité si to uvědomit.)

„Jmenuju se Donnie. Shrabu vám listí. Dolar za zahradu. Jsem hluchý. Můžete mi napsat. Číst umím. Hrabu moc dobře.“ Trpělivě mi podává tužku a papír, s důvěrou a nadějí.

Jsou okamžiky, kdy ta nejprostší událost zpochybní veškeré vaše pohnutky k existenci. Co bych udělal, kdyby nebyl hluchý? Jaké to pro něj bude, jestliže odmítnu? A jestli mu práci dám? Jaký v tom bude rozdíl? Utápíme se v dlouhém mlčení toho druhého, němí z různých důvodů. Jedním gestem se obracím k odchodu a já si od něj беру tužku a zamyšleně píšu: „Ano. Ano, přeju si mít listí shrabané.“ Pozorný malý podnikatel vážně přikývne. „Hrabeš, když je listí mokré?“

„Ano,“ píše mi.

„Máš vlastní hrábě?“

„Ne.“

„Je to velká zahrada, listí je spousta.“

„Ano.“

„Měl bych ti asi dát dva dolary.“

Usměje se. „Tři?“ napíše.

Úsměv.

Uzavřeli jsme smlouvu. Podávám hrábě a Donnie, hluchý hrabač listí, se v rychle přicházejícím listopadovém soumraku dává do práce. Hrabe tiše. Já tiše přihlížím -oknem tmavého domu. Ozývají se mu v hlavě aspoň nějaké zvuky? To bych rád věděl. Nebo jenom duté, prázdné ticho, jaké vydává moře – jako když si já dám prsty do uší a co nejpevněji je tam držím.

Opatrně hrabe listí na velkou hromadu, tak jak jsem mu řekl. (*Uvažuju, že listí zase rozhazu po cele zahradě, hned jak odejde. Já jsem v tomhle umíněný.*)

Pečlivě ještě prochází zahradou, rukou sbírá jednotlivé zapomenuté listy a nosí je na hromadu. Také on je umíněný, když se jedná o jeho hodnoty. Shrabat listí znamená všechno listí.

Naznačuje, že už musí jít, protože je tma a on musí domů na večeři; nechává práci nedodělanou. Zaplatil jsem mu dopředu, a tak jsem zvědavý, jestli se vrátí. Ve svých pětácti letech jsem dost cynický. Až moc cynický. Ráno se vrátil ke své práci; nejdřív zkontroloval už hotová místa, jestli tam ještě něco nespadlo. Je na svou práci hrdý. Na zahradě není jediný lísteček. Vidím, jak zvedá několik nekrásnějších žlutých listů a dává si je do kapsičky u mikiny. Spolu s hrstí semen, která se snesla k zemi.

Ťuky-ťuky-ťuky-ťuk! Hlásí se u dveří a ukazuje, že práce je hotová. Když odchází ulicí, vidím, jak každou chvíli do vzduchu vyhodí okřídlené semínko. To

je jeho prémie. Já stojím ve dveřích se svým tichem a usmívám se jeho nenucenosti. Prémie.

Zítra vyjdu ven, přehrnu hromadu listí přes násep a shodím ji na kompost na dně strže za naším domem. Udělám to v tichosti. Letos se listí a semínka budou muset prokousat osudem tam. Měl bych špatný pocit, kdybych jeho práci zkazil. Můj vědecký experiment bude muset ustoupit něčemu lidštějšímu. Listí musí jít stranou, semínka musejí stranou a někdy musím stranou i já, abych spojil svůj osud s osudem jednoho z nedokonalých, avšak houževnatě přežívajících dítek přírody.

Drž se, Donnie.

TELEFONUJU s jednou příjemnou paní. Přišla na ni zimní deprese. A velmi vážné nastuzení, které má už od prvního září.

„To vy teda nevíte, co je to deprese, co?“ sípe do telefonu.

„Já vám povím,“ já na to, „že někdy se ocitnu tak na dně, že by se mi sešel takový ten vysunovací žebřík.“ „A co teda děláte?“ ptá se ona. „Řekněte mi, co s tím DĚLÁTE?“ Takhle mě ke zdi ještě nikdy nikdo nepřitlačil. Obvykle se mě ptají, co si myslím, že by měli dělat oni.

Mojí útěchou není náboženství, jóga, rum, ba ani pořádný spánek. Je to Beethoven. Ten Ludwig van. On je mým esem v rukávu. Pustím si do sluchátek jeho Devátou symfonii, pořádně si sluchátka přitáhnou k uším a lehnu si na podlahu. Hudba se line jako první den stvoření.

A já myslím na starého pana B. Ten toho věděl hodně o sklíčenosti a depresích. Pořád se stěhoval a snažil se najít to pravé místo. Jeho vztahy k ženám nestály za nic a skoro pořád se hádal s přáteli. Trápil ho rozmazlený synovec, kterého měl moc rád. Pan B. Se toužil stát skvělým klavíristou. Také chtěl pěkně zpívat. Jenže začal ztrácet sluch, když byl ještě celkem mladý. Což je pro klavíristy a zpěváky obvykle dost špatná zpráva. Roku 1818 -v osmačtyřiceti – už byl úplně hluchý. O to fantastičtější je, že pět let na to dokončil svou nádhernou Devátou. On ji vlastně nikdy *neslyšel!* Jen si ji *myslel!*

A tak tu ležím se sluchátky a přemýšlím, jestli to Beethoven vůbec někdy mohl cítit tak, jak mi to zní v hlavě. Nastupuje crescendo a já cítím, jak mi vibruje hrudní kost. A když se ozvou ty poslední nádherné údery tympán, já už jsem na nohou a z plna hrdla zpívám klopotnou němčinou s tím ohromným sborem a poskakuju, zatímco legendární Fulghumowski diriguje závěrečné posvátné tóny. KONEC SVĚTA A PŘÍCHOD BOHA A JEHO ANDĚLŮ, HALELUJA, HALELUJA! DUUUUUUUÚ-ÚÚÚÚÚM – TADÚÚM – BAM – BAÁÁ!!! Panebože!

Jsem naprosto unesený, rozrušený, ohromený, úplně se vznáším! Nechť žije člověk! Ze všeho toho žalu a utrpení, zmaru a zklamání, z toho nesmírného a věčného ticha vzešlo něco tak velebného – gejzír radosti a euforie! Vždyť on se s jásotem vzepřel svému osudu!

A já té kráse a pravdě nikdy neodolám. Já prostě tváří v tvář TAKOVÉ HUDBĚ nedokážu dál sedět na své hromadě vychladlého popela, lomit rukama a litovat se! Nejenže ta hudba zahání deprese, ale zřejmě léčí i nachlazení.

Tak proč se pořád brblá o zimě, vlhku, úctech a daních?, říkám si. Kdo vlastně stojí o tyhle řeči o nezdarech, marnosti a zhoubě? K čemu ty věčné dohady, že život a lidi nestojí za nic?

Ve chvílích, kdy jsem na dně, nalézám v Beethovenově hudbě přesvědčivý důkaz naděje. V hluboké duševní zimě v sobě nacházím prosluněné léto. A jednou, jednoho neskutečného prosincového večera, až budu moc bohatý, si pronajmu ohromný sál a veliký sbor a obrovský symfonický orchestr, postavím se na pódium a budu dirigovat Devátou. A osobně odehraju part tympán až do toho nádherného závěru a zároveň budu z plna hrdla zpívat s sebou. A v posvátném

tichu, které pak vždy následuje, budu vzývat všechna božstva ve jménu Ludwiga van Beethovena, jeho Deváté a světla, které nám dává.

Nechť žije člověk!

V BRITSKÉM MUZEU je babylonská hliněná destička asi z roku 3800 před Kristem. Je na ní zpráva o sčítání lidu, kvůli stanovení daní. Sčítání lidu prováděli Egypťané a Římané. A pak je ta známá pozemková kniha Viléma Dobyvatele, sestavená v Anglii roku 1085.

U nás v Americe se sčítání provádí od roku 1790. Brzy se budeme sčítat zase. Při sčítání lidí vyplyne spousta zajímavého. Zvlášť když můžeme díky počítačům extrapolovat trendy do budoucnosti. Vemte si třeba tohle: kdyby obyvatelstvo Země rostlo současnou rychlostí donekonečna, rovnala by se roku 3530 celková hmotnost lidstva hmotnosti Země; a roku 6826 by se celková hmotnost lidstva rovnala hmotnosti celého známého vesmíru.

Závratná představa, že?

Nebo si vemte tohle: celkový počet obyvatel Země byl v době Julia Caesara 150 miliónů. Dnes je 150 miliónů celkový *přírůstek* lidstva za dva roky.

Teď zase trochu k zemi: než tohleto přečtete, asi dvě stě lidí zemře a asi 480 lidí se narodí. Tolik života a smrti obnášejí dvě minuty.

Statistikové odhadují, že dosud se narodilo asi 60 miliard lidí. A jak už jsem řekl, nikdo neví, kolik se ještě narodí, ale vypadá to, že hodně. A přesto – a to je vůbec nejzajímavější statistika – když uvážíme všechny možné rozdíly mezi pohlavními buňkami vyprodukovanými rodiči každého jednotlivce, je prakticky jisté, že každý z těch miliard lidí, kteří kdy byli na této Zemi, byl úplně jiný než ostatní, a že tomu tak bude donekonečna.

Jinými slovy – kdybyste na jednu půlku zeměkoule měli seřadit všechny lidi, kteří kdy žili nebo budou žít, a pořádně se na ten nesourodý dav podívali, *nenášli byste nikoho, kdo by vypadal přesně jako vy*.

Počkejte, to ještě není všechno.

Kdybyste na druhou půlku Země seřadili všechny *ostatní* živé bytosti, které kdy byly nebo budou, přišli byste na to, že živočichové na té lidské straně se vám podobají víc, než cokoliv na straně druhé.

A úplně nakonec: známý francouzský kriminolog Emile Locard před padesáti lety přišel s něčím, čemu se říká Locardovo pravidlo výměny. Tvrdí něco v tom smyslu, že člověk, který projde místností, tam nevědomky něco zanechá a něco si odnese. Moderní věda na to má důkazy. Fulghumovo pravidlo výměny jde ještě dál: každý člověk, který projde tímto životem, tu nevědomky něco zanechá a něco si odnese. Většinu z toho „něčeho“ nemůžeme ani vidět, ani slyšet, ani spočítat. Při sčítání lidí se to neobjeví. Ale nic bez toho nemá smysl.

ELIÁŠ SCHWARTZ opravuje boty. Je malý, tlustý, plešatý, svobodný, ani starý, ani mladý a je Žid. „Švec jak ze starých časů,“ říká o sobě, nic víc, nic méně. A já si náhodou myslím, že je ve skutečnosti sto čtyřicátým pátým převtělením chai-che lámy.

Totíž – chai-che láma zemřel roku 1937 a mniši ze saskijského kláštera čtyřicet let marně hledali jeho převtělení. Vloni v létě o tom psali v New York Times. V článku stálo, že lámu poznají podle toho, že trochu záhadně říká a koná moudré maličkosti a že vykonává vůli Boží, aniž by věděl proč.

Díky neuvěřitelnému omylu na vesmírném seřaďovacím kolejišti se chai-che láma převtělil do Eliáše Schwartze. Vůbec o tom nepochybuju.

Na první stopu jsem přišel, když jsem svoje staré mokasíny donesl na generální opravu. Z gruntu. Eliáš Schwartz je přepečlivě prohlédl. S lítostí v hlase rozhodl, že nestojí za opravu. Přijal jsem to nemilé sdělení. Pak vzal moje boty, zmizel v zadní místnosti a já čekal a hádal, co bude. Vrátil se s mými botami v procvaknutém hnědém pytlíku. Abych to měl v čem odnést, řekl jsem si.

Když jsem pak večer doma sáček otevřel, našel jsem dva dárečky a vzkaz. V každé botě byla ve voskovaném papíru zabalená sušenka s čokoládovou polevou. A na papírku stálo: „Cokoliv nestojí za práci, nestojí za to dělat dobře. Přemýšlejte o tom. Eliáš Schwartz.“

Chai -che láma opět promluvil.

A mniši budou muset hledat dál. Protože já to nikdy neprozradím – potřebujeme tady lámů co nejvíc.

STĚHOVÁNÍ je ranou představě, kterou o sobě chovám. Rád si o sobě myslím, že jsem celkem čistotný a pořádný. Jenže přijde okamžik, kdy z mých místností zmizí všechny věci a nábytek a já se jdu přesvědčit, jestli jsem něco nezapomněl, podívám se na podlahu a všude je SMETÍ. Za tím, kde býval psací stůl a kde byla knihovna, za postelí a v rohu, kde byla skříň.

Smetí. Ošklivé, šedivé chuchvalce Smetí.

To je tedy špíny, říkám si. Tak přece jenom nejsem tak úplně čistotný a pořádný, říkám si. Co by tomu řekli sousedi? Co by tomu řekla maminka? Co kdyby mi to sem přišli prohlédnout?, říkám si. Honem to musím uklidit. To Smetí. Vždycky tam je, když se stěhuju. *Co to je?*

V lékařském časopise jsem si přečetl, že v jedné laboratoři tohle Smetí zkoumali. Zabývali se problémy lidí s alergiemi, ale jejich výsledky se mi teď hodí. Co našli: částčky vlny, bavlny a papíru, kousky různého hmyzu, jídlo, rostliny, listy stromů, popel, mikroskopické výtrusy hub a jednobuněčných organismů a spoustu nerozeznatelných kousíčků, většinou přírodního a organického původu.

Je to různorodý seznam, ale většina Smetí pochází ze dvou zdrojů: od lidí – poztrácené vlasy a kousky kůže – a z *meteoritů* – rozložených po nárazu na zemskou atmosféru. (*Nic si nevymýšlím, je to tak – každý den toho napadá několik tun.*) Takže jinými slovy – to, co mám za postelí, knihovnou, prádelníkem a skříní, jsem hlavně já a hvězdný prach.

Jeden botanik mi řekl, že když seberete hrst Smetí do sklenice, přidáte trochu vody, dáte sklenici na sluníčko a zasadíte tam semínko, poroste to jako blázen; anebo když to samé dáte do vlhkého, tmavého prostoru, vyrostou vám houby. A když pak ty houby sníte, uvidíte hvězdy.

A jestli toho chcete vidět opravdu hodně, tak vezměte ze své postele prostěradlo, pořádně ho ve tmě vyklepejte a rozsviňte baterku. Tak to jste vy. Jako sněhuláček ve skleněné kouli na babiččině krbu. Londýnský most padá a já padám a hvězdy také padají. A padá i všechno ostatní, jak se říká, aby se to zase zvedlo.

Vědci jsou dost neochvějně přesvědčeni, že pocházíme z hvězdné porodnice. Jsme Smetí z hvězd. A tím, co mám za psacím stolem se zřejmě tiše vracím ke svému prvopočátku. Znovu se spojuju se Smetím vesmíru a vzniká bůhvíco. A toho, co vzniká v zákoutích a škvírách mého pokoje, si velmi vážím. To není špína. Je to kosmický kompost.

ČÁST PASTORSKÉHO POVOLÁNÍ se týká umírání a smrti. Nemocniční pokoj, márnice, smuteční obřad, hřbitov. To, co o těchto věcech vím, se zvláště podepisuje na jiných stránkách mého života. To, co o těchto věcech vím,

vysvětluje, proč nemámím spoustu času sekáním trávy, mytím auta, hrabáním listí, stláním postele, čištěním bot a mytím nádobí. Vysvětluje to, proč nehoukám na lidi, kteří se pomalu rozjíždějí na zelenou. A proč nezabím pavouky. Na tohle všechno není čas, ani to není nutné. Co vím o hřbitovech a podobných věcech taky vysvětluje, proč někdy zajdu do hospody Buffalo.

Hospoda Buffalo je v podstatě celá Amerika. Kolem jedenácté dosahují všechny základní prvky, zkondenzované a nacpané v sobotu večer do Buffala, kritické hodnoty. Katalyzátorem je oblíbená místní kapela – *Dynamic Volcanic Logs*. Osm cvoků, kteří zastydli v jantarových vibracích šedesátých let. Hrajou ďábelské rockabilly s takovým zápalem, že by klidně uzdravili chromého. A ta překřížená Amerika do Buffala přichází pít pivo, hrát kulečnick a tancovat. Tancovat především. Trást zadnicí, trsat, povykovat, hulákat, potit se a *tancovat*. Když je sobota večer a Logs to rozbalej a dav nadskakuje, potom nikdo nemyslí na smrt.

Jednoho takového večera do Buffala vpadla banda motocyklistů, kteří se ze všech sil snažili vypadat jako Pekelní andělé, což se jim poměrně dost dařilo. Neřekl bych, že ti lidé byli převlečení do nějakých kostýmů na natáčení. A nezdálo se, že by pro ně i pro jejich dámy byly mýdlo a voda zrovna každodenní životní nezbytností. Za nimi se dostavil Indián – starší člověk s copánky, ve vestě posité korálky, teniskách a vyřazených armádních kalhotách. Byl mimořádně ošklivý. Já mám docela slušnou slovní zásobu, a kdyby to pomohlo, klidně vám tady v živých barvách popíšu obličej toho muže, ale ono se to nedá – byl prostě šeredný. Seděl a dlouho se zabýval svým Budweiserem. Když Dynamic Logs spustili uječenou verzi písničky Jailhouse Rock, dal se do pohybu. Odštrachal se k jedné z těch motorkových mamin a vyzval ji k tanci. Většina dam by ho odmítla, ale ji to tak pobavilo, že pokrčila rameny a vstala.

No, nebudu plýtvat papírem. Ta ošklivá, belhající se indiánská troska dovedla tancovat. Chci říct, že to měl v těle. Nepředváděl nic divokého, jen se tak lehce a bez námahy pohyboval do rytmu se samozřejmostí mistra. Manévroval se svou partnerkou jako s pírkem a té to moc slušelo. Parket se pro ně pomalu vyprázdnil. Kapela se postupně odmlčela, ale bubny jely dál. Motorkáři se zvedli a pokřikovali na muzikanty, aby zase hráli. A kapela hrála dál. A Indián dál tancoval. Motorková mamina nakonec odpadla a zhroutila se někomu do klína. Indián dál tancoval sám. Dav tleskal do rytmu. Indián tancoval se židlí. Dav šílel. Kapela přestala hrát. Dav jásal. Indián zvedl ruce, aby bylo ticho, jako by se chystal pronést řeč. Podíval se na kapelu a pak na lidi a řekl: „Tak na co čekáte? Budem TANCOVAT.“

Kapela i lidi vybuchli jako bomba. Lidi tancovali mezi stoly, až úplně vzadu a za barem. Lidi tancovali na záchodě a kolem kulečnicků. Tancovali pro sebe, pro Indiána, pro Boha a pro ten okamžik. Tancovali navzdory nemocničním pokojům, márnícím, smutečním obřadům a hřbitovům. A v tu chvíli nikdo neumřel.

Indián řekl: „Tak na co čekáte? Budem tancovat.“

„PROPOJOVACÍ KABELY? Máš, kamaráde, propojovací kabely?“ „Jasně, že mám propojovací kabely.“

Učitel angličtiny a jeho milá ženuška. Z Nampy v Idahu (jak se později ukázalo). Ve svém srandovním zahraničním autíčku. Jezdili v ranní mlze po městě s rozsvícenými světly a nezhasli je, a tak dál a tak podobně. Z auta je teď mrtvola. Potřebují propojovací kabely. Potřebují baterii. Potřebují milosrdného samaritána. Potřebují přátelskou výpomoc někoho, kdo vypadá, že ví, jak se s takovými kabely zachází. A laskavá Prozřetelnost jim nabídla mě.

Předpokládá se, že muži se v propojovacích kabelech vyznají. Předpokládá se, že to mají geneticky zakódované, je to tak? Jenže někteří z nás, mužů, jsou mentální mutanti, a když to je pod kapotou auta, je to magie, kámo, a bašta.

A mimoto se mě ten člověk jenom zeptal, jestli *mám* propojovací kabely. Neptal se, jestli vím, jak se s nimi *zachází*. Podle toho, jak se ptal, jsem si myslel, že ví, co dělá. Měl přece poznávací značku Idaha, na hlavě baseballovou čapku a na nohou kovbojské boty. Tyhlety lidi přece kabely ovládají hned od narození, nebo ne? On si asi myslel, že starší pán s bílými vousy, obutý do sportovních bot, který jede ve dvacet let staré dodávce volkswagen, musí propojovací kabely často používat. Tak jsem svoje kabely vytáhl; a pak se tu chlapácky naparujeme a vedeme suverénní motoristické řeči. Mrkneme se pod kapotu jeho vozítka a baterie nikde.

„A sakra,“ povídám, „v tomhle je ten váš problém. Někdo vám ukradl baterii.“ „Hergot,“ řekl on.

„Baterie je pod zadním sedadlem,“ řekla ta jeho milá ženuška.

„Ach tak.“

A tak jsme ze zadního sedadla vyndali všechna zavazadla a vytáhli sedadlo na parkoviště a jasně, že tam byla. Baterie. Pod tím sedadlem. Jenom si říkala o to, aby k ní někdo připojil kabely. Už mi to začalo dělat starost, když ten chlápek se zašklebil na svou ženu a zabručel, že na střední škole měli ve stejnou dobu autoškolu a sexuální výchovu a jemu se od té doby plete, kde co je a co se má udělat, aby se to přimělo k činnosti. Zasmáli jsme se. Jeho žena se nesmála ani trochu. Jenom vytáhla návod a začala v něm listovat.

Zkrátka a dobře, dohromady jsme věděli, že tam je kladný pól a záporný pól a že musíme nastartovat buď obě auta nebo jedno z nich, a že šestivoltová a dvanáctivoltová a ještě jinakvoltová baterie buď fungovat bude nebo nebude. Já myslel, že on ví, co dělá, a jen tak jsem se vezl. On asi dělal totéž. A tak jsme všechno pořádně propojili a v obou autech zároveň otočili klíčkem v zapalování. A mezi oběma auty se udělal elektrický oblouk, který nejenom spálil jeho zapalování, ale taky přivařil propojovací kabely k mojí baterii a shodil mu baseballovou čepici. Byl to zvuk, jako by ta největší moucha na světě narazila do elektrické mucholapky. ZIŠŠŠ. Doprovázený kouřem a hrozivým modrým zábleskem. Elektřina je neskutečná věc.

Posadili jsme se na zadní sedadlo jeho auta, které ještě pořád leželo na parkovišti. Byli jsme vyděšení z toho, co jsme provedli. A jeho žena odešla s návodem, aby někde našla někoho trochu chytřejšího. Za daných okolností jsme se snažili mluvit co nejstřízlivěji a nejmoudřeji. „Když se dají dohromady nevědomost a pýcha s elektřinou, je to strašný,“ řekl on.

„To teda je,“ řekl jsem já. „Jako sirky v ruku tříletého dítěte. Nebo auta v ruku šestnáctiletého. Nebo víra v Boha v mozků světce nebo maniaka. Nebo jaderné zbraně v ruku filmového herce. Nebo taky propojovací kabely v ruku cvoků.“ (*Víte, snažili jsme se ze užívání moci vytěžit něco kosmického a hlubokého. Když už jsme se cítili poníženi.*)

Po čase mně poštou přišel dárek z Nampy v Idahu. Od milé ženušky toho chlápka. Takové milosrdné gesto -odpuštění s příměsí poučení a výtkou, abych už více nehřešil. Poslala mi elektronické propojovací kabely, jednoduché, že na tom nemůže nic zkazit ani malé dítě. Spolu s návodem, kde se dozvíte všechno a ještě víc, než jste o nich kdy toužili vědět – v angličtině a španělštině. Celé je to udělané tak, že když všechno zapojíte, malinká bytelná krabička s tlačítky vám poví, ještě než proběhne šťáva, jestli jste všechno udělali správně. Poskytne vám čas na rozmyšlenou, jestli tu šťávu doopravdy chcete poslat. Řekl bych, že všem by se nám hodilo takové zařízení zprostředkovávající kontakt s mocnostmi. Je pěkné vědět, že v těchto věcech existuje nějaký pokrok – i přes nevědomost a pýchu. Pokrok je možný.

Propojovací kabely? Chcete propojovací kabely? Jasně, že mám propojovací kabely. Klidně vás připojím k velké přehradě Coulee. Nebo vás napojím na Boha všemohoucího. Nebo na jakoukoliv jinou mocnost si vzpomenete. *Amen!*

ČTVRTÉHO DNE měsíce června roku 1783 – před více než dvěma sty lety. Tržiště francouzské vesnice Annonay, nedaleko Paříže. Na vyvýšeném pódiu čadí oheň živený mokrou slámou a starými vlněnými hadry. Napnutá lana drží ohromný taftový pytel – *balón* – o průměru deset metrů.

V přítomnosti „vznešeného shromáždění a mnoha dalších přihlížejících“ a za velkých ovací byl *machine de l'aerostat* odříznut od uvazovacích lan, aby se mohl majestátně vznést k polední obloze. Vystoupal do výšky 1800 metrů a přistál na poli několik mil od vesnice, kde na něj zaútočili vesničané s vidlemi a jako nástroj ďábla roztrhali balón na kusy. První veřejný let balónu, první krok v historii člověčího létání.

Byl tam i Ben Franklin jako vyslanec nových amerických států ve Francii. Ano, správně – klíč, drak, blesk, bifokální brýle a tiskařský stroj. Když se vedle stojící muž zeptal, k čemu by takový *balón* mohl být, Franklin pronesl tu památnou větu: „*Eh, a quoi bon l'enfant qui vient de naître ?*“ („K čemu je dítě, které se právě narodilo?“) Člověk jeho zvědavosti a představivosti znal odpověď na svou otázku a do svého deníku si poznamenal: „Tento balón otevře lidstvu oblohu.“ Ani vesničané nebyli daleko od pravdy. Zároveň to byla předzvěst velkého zla – že Annonay bude jednoho dne srovnána se zemí bombami padajícími z nebe. Ale to předbílám.

Jednou večer, několik měsíců před tím červnovým dnem, seděl Joseph-Michel Montgolfier před krbem a díval se do ohně; pozoroval jiskry a kouř stoupající komínem. Jeho fantazie stoupala s tím kouřem. Jestliže kouř stoupá k nebi, co ho takhle chytit, strčit do pytle a sledovat, jestli ten pytel bude taky stoupat, a třeba s sebou něco nebo někoho ponese?

Monsieur Montgolfier byl syn prosperujícího výrobce papíru. Bylo mu asi pětadvacet a neochvějně věřil v chrám, jakým Věda v osmnáctém století byla. Monsieur Montgolfier byl bystrý a netrpělivý člověk a měl spoustu času. A tak se do toho se svým cílevědomějším mladším bratrem Etienнем a s prostředky z otcovy továrny pustil. Začali s papírovými pytli, potom hedvábnými a nakonec zkoušeli taftový s pryskyřicovým povlakem. A *voilà!* Nastal den, kdy se z versailleských zahrad vznesl balón, který nesl ovci, kohouta a kachnu. Všichni tři to přežili, čímž prokázali, že v nebi nejsou jedovaté plyny, jak se někteří obávali.

Nejnadšenějším přívržencem bratří Montgolfierů byl mladý chemik Jean-Francois Pilâtre de Rozier. Ten nechtěl balóny vyrábět; on chtěl v balónu letět. Montgolfierovy zajímaly vědecké experimenty. Byli starší a moudřejší, nohama stáli na pevné zemi. Pilâtre chtěl *letět*. Byl nabitý mladickou touhou po dobrodružství. A tak se toho podzimu, 21. listopadu 1783, Jean-Francois Pilâtre de Rozier dočkal. V zahradě královského paláce v La Muette, v Bois de Boulogne, ve 13 hodin 54 minut, v nádherném balóně vysokém jako sedmiposchoďový dům, pomalovaném znameními zvěrokruhu a s monogramem krále. Stoupal výš a výš, nad špičky stromů a kostelní věže, a přistál za Seinou, pět mil daleko.

Joseph-Michel a Etienne Montgolfierové prožili dlouhý a plodný život vědců a zemřeli v posteli, na bezpečné zemi. Dva roky po svém historickém letu se mladý Jean-Francois Pilâtre de Rozier při pokusu přeletět v balónu kanál La Manche ze západu na východ zřítíl v plamenech a zahynul. Ale jeho praprapravnuk se později stal jedním z prvních francouzských pilotů.

No a o co v tomhle příběhu vlastně jde? Jde o sílu (a cenu) fantazie. „Fantazie je důležitější než informace.“ To řekl Einstein, a ten by to měl vědět.

V tom příběhu jde také o to, jak lidé s fantazií si stoupají jeden druhému na ramena. Od země k balónu a k člověku v balónu až k člověku na Měsíci. Přesně tak. Někteří z nás jsou pozemní personál – drží lana, zapalují oheň, sní, pouštějí lana a sledují let vzhůru. Jiní jsou předurčení obloze a vzdáleným obzorům. Taky o tohle v tom příběhu jde.

Tyto věci mě napadají v době, kdy děti vycházejí a čeká je další stupeň. Ze střední školy, z univerzity, z rodného hnízda. Co bychom jim při těchto

příležitostech měli dát? Fantazii, strčit do nich a požehnání.

Pojď sem, říkáme – tady na krajíček. Chci ti něco ukázat, říkáme. My se bojíme, říkají děti; ale je to úžasně vzrušující, říkají. Pojď sem na kraj, říkáme my, zapoj svou fantazii. A tak přijdou na kraj. A dívají se. My do nich strčíme a oni letí. My tu zůstáváme a umřeme v posteli. Oni jdou a nějak umřou a inspirují ty, co přijdou po nich, aby zase přišli až na ten jejich kraj. A letěli.

Tohle mě zároveň napadá v roce, který je někde uprostřed mého života. Já taky hodlám žít dlouhý a užitečný život a v bezpečí umřít v posteli na zemi. Ale v den výročí té nepatrné události ve vesnici Annonay mám zrovna náhodou narozeniny. A když to bylo dvě stě let, letěl jsem balónem z pláně nedaleko vesničky Le Conner v údolí řeky Skagit.

Na létání není *nikdy* pozdě!

DOVOLTE, abych vám teď pověděl o Larrym Waltersovi; pro mě je hrdinou. Walters je řidič kamiónu a je mu třiatřicet. Sedí na zahrádce za domem v zahradním křesílku a přeje si létat. Tak dlouho, co sahá jeho paměť, se chtěl vydat vzhůru. Prostě být schopen se jen tak vznést do vzduchu a vidět hodně daleko. Čas, peníze, vzdělání a možnost být pilotem se mu vyhnuly. Rogallo je moc nebezpečné a místo k tomu vhodné bylo od jeho domova příliš daleko. A tak hodně letních odpolední proseděl na zahrádce za domem v obyčejném starém duralovém křesílku – takovém tom s látkou připevněnou nýty. Přesně takovém, jaké máte na své zahrádce za domem i vy.

Další kapitulu tohoto příběhu napsaly noviny a televize. Náš známý Larry Walters je ve vzduchu nad Los Angeles. Konečně letí. Opravdu se tam NAHORU dostal. Pořád ještě sedí ve svém duralovém křesílku, ale to je teď připevněné k pětačtyřiceti rezervním meteorologickým sondám, naplněným héliem. Larry má nasazený padák a s sebou vysílačku, kartón se šesti plechovkami piva, arašídovou pomazánku a sendviče s aspikem a vzduchovku, aby mohl prásknout některé balóny, až bude potřebovat dolů. A místo aby nad svou čtvrtí byl jenom pár set metrů, vyrazil do výšky přes tři kilometry, přímo prostředkem příletového koridoru k losangeleskému mezinárodnímu letišti.

Walters je skoupý na slovo. Když se ho novináři zeptali, proč to udělal, řekl: „Přece se nedá jenom tak pořád sedět.“ Když se ho zeptali, jestli se bál, odpověděl: „Nádherně!“ Když se ho zeptali, jestli by to udělal znovu, tak řekl: „Za nic na světě.“ A když se ho zeptali, jestli je rád, že to udělal, pusa se mu roztáhla od ucha k uchu: „No samozřejmě.“

Lidstvo sedí na židlích. Na jednu stranu existují náznaky, že nelze nic dělat. A pozemšťané Larryové Waltersové, puzení sny a fantazií k činnosti, připoutávají ke křesílku meteorologické sondy.

Lidé sedí na židlích. Na jednu stranu jsou náznaky, že lidstvo je v beznadějném postavení. A pozemšťané Larryové Waltersové se vznášejí do výšin s vědomím, že nic není nemožné a z výšky tří kilometrů nám posílají vzkaz: „Dokázal jsem to, já to dokázal. LETÍM!“

Jde tady o náboj v člověku. Může to trvat dlouho a dopravní prostředek může být zvláštní a nečekaný. Ale jestli sen chováme dost blízko u srdce a uplatníme s fantazií to, co máme po ruce, stále ještě není nic nemožné.

Jenže počkejte! Táhle na kraji nějaký cynik trvá na tom, že lidé stejně nemůžou doopravdy létat. Rozhodně ne jako ptáci. Je to tak. Ale někde v malé garáži nějaký maniak s lesklýma očima do sebe cpe vitamíny a minerální tabletky a cvičí a máchá rukama pořád rychleji.

POPRVĚ TO BYLO v bytě tety Violety na Embassy Row ve Washingtonu, D. C. Toho léta, kdy mi bylo třináct. Přijel jsem vlakem až z Waca v Texasu, abych navštívil slavné město na řece Potomac. Teta Violeta byla zarytý kariérista, roztomilý snob a ctižádostivý labužník – a moje matka jí byla k smíchu. Tím vším si teta Violeta získala mou přízeň. Teta a já jsme spolu výborně vycházeli. Až do toho večera, kdy se konala velká večeře.

Sestava zahrnovala jednoho senátora, pár generálů a výběr významných cizinců s významnými manželkami. Doopravdy významná událost pro kluka z Waca, kterému pro tu příležitost teta Violeta vnutila lehký oblek s proužkem a motýlka. *Tres chic!* Něco úžasného.

No. Poprosili mě, abych pomohl s přípravou večeře. Dali mi papírový sáček a řekli mi, abych obsah opláchl a nakrájel na tenounko jako do salátu. V pytlíku byly houby. Hnědě kropenaté věci s roztřepeným okrajem, už od pohledu něco odporně nezdravého.

Tedy já jsem houby znal a věděl jsem, kde rostou. U nás doma na tmavých slizkých místech – ve stáji nebo na dvorku, kde jsme měli kuřata. Jednou mi nějaké vyrostly v teniskách, které jsem přes léto nechal ve skřínce s věcmi na tělocvik. A plíseň jsem znal, protože jsem ji měl mezi prsty, když jsem každý den po celý rok nosil jedny tenisky. Ale nikdy mě nenapadlo brát houby do ruky, natožpak je omýt, nakrájet a sníst. (*Táta mi říkal, že Washington je divné a zkažené město, tak teď chápu, co tím myslel.*) A tak jsem celý pytlík v tichosti hodil do otvoru na odpadky ve stěně. Myslel jsem si, že to je vtípek na venkovského balíka, který přijel do města.

Nejspíš to byly *nějaké* houby – soudě podle toho, jak tetička Violeta vyváděla, když na to přišla. Dodnes jsem přesvědčený, že kvůli tomu mě před smrtí nezahrnula do své závěti. Nebyl jsem dost na výši. Ale přiznávám, že se dodnes dívám na houby a lidi, kteří je jedí, velmi podezíravě. Ale ovšem, že jsem se naučil nasazovat blazeovanou masku – tak, že mi to stačí, abych jedl, když jsem k tomu vyzván, a nechal si svůj názor pro sebe. Jsem nad věcí. Ale pořád ještě mi ty houby a lidi, co je jedí, nejdou do hlavy – rozhodně teda ne úplně.

Existuje vlastně spousta věcí, kterým tak úplně nerozumím – některé jsou velké, jiné nepatrné. Mám takový seznam, a ten seznam je pořád delší, čím já jsem starší. Tak například tohle je pár záhad, které jsem připsal letos:

Proč dělají vozíčky v samoobsluze tak, že jedno kolečko si šilhá, jak chce, a jede jinak než ostatní tři? Proč tolik lidí při čištění zubů zavírá oči?

Proč si lidé myslí, že když zmáčknou knoflík několikrát, výtah přijede rychleji? Proč máme na jídelních lístcích místo předkrmů pořád ty hors-d'oeuvres? Proč lidé vhodí dopis do schránky a pak otevrou víko a přesvědčí se, jestli tam opravdu spadl? Proč jsou zebry?

Proč lidé vracejí kartónové krabice na mléko do ledničky, i když je na dně už jenom nepatrné množství? Proč nejsou žádné tradiční koledy, které by se zpívaly na Všechny svaté? Proč má každý strom zřejmě jeden vytrvalý list, který prostě ne a ne spadnout? Je nedávné uvedení kolínské pro psy na trh známkou něčeho?

Já vím. Tomuhle byste nikdy neřekli pořádné záhady. Všechny ty velké věci, kterým nerozumím, jsou na začátku seznamu, a už tam jsou dlouho. Věci jako elektrina a jak poštovní holubi dělají to, co dělají, a proč se nemůžete dostat na konec duhy. A ještě víc na začátku seznamu toho, čemu nerozumím, jsou opravdové záhady. Jako proč se lidé smějí a k čemu je doopravdy umění a proč Bůh některé věci nedá do pořádku anebo nedokončí. A úplně na prvním místě je, proč vlastně existuje život a jaktože musím umřít?

Čímž se dostávám zpátky k houbám. Byly v tom salátu, který mi naservírovali k novoroční večeři, a já zase začal přemýšlet o houbách. A tak jsem si vytáhl encyklopedii a trochu si o nich počítl. Houby jsou vlastně plodnice, plody podhoubí. Tmavé podzemí světa živých – místo odumírání, chorob, rozkladu, hniloby. Věci, které nacházejí své místo ve světě tak, že se živí na rozkládající se

hmotě. Kvasinky, sněť, plísně, houby – možná jich je sto tisíc druhů, možná víc, nikdo to neví jistě.

Jsou všude. V půdě, ve vzduchu, v jezerech, mořích, řekách, v dešťové vodě, v jídle a v šatech, ve vás a ve mně a ve všech ostatních – a dělají si svoje. Bez hub by nebyl bochník chleba ani džbánec vína, jakož ani vy ne. Chleba, víno, sýr, pivo, příjemná společnost, pořádný biftek, jemné doutníky – a ve všem je plíseň. Houby, říká chytrá kniha, „jsou zodpovědné za rozkládání organických látek a za uvolňování uhlíku, kyslíku, dusíku a fosforu do půdy a ovzduší. Tyto prvky by jinak navždy zůstaly v mrtvých tělech rostlin a zvířat a také všech lidí.“ Houby – prostředníci mezi smrtí a životem a opět smrtí a životem a tak pořád dokola.

Tady se jedná o strašnou, a přitom úžasnou pravdu. Totiž, že vše žije, jediné když něco jiného ustoupí z cesty. Když není smrt, není život. Bez výjimek. Vše musí přijít a zase odejít. Lidé. Roky. Myšlenky. Všechno. Kolo se otáčí a staré odchází jako krmivo pro věci nové.

A já vyzobával houby z toho novoročního salátu a jedl je ne-li s nadšením, tak aspoň s úctou. Přemýšlel jsem o tom, co odchází a co přichází. Pomalu jsem oněměl z poznání toho, čemu rozumím, ale co nemohu vyložit. A v této náladě jsem plul do míst, kde vidím, ale nemohu mluvit.

V. P. MENON byl významnou postavou politického života Indie v období boje za nezávislost na Británii po druhé světové válce. Byl nejvýše postaveným Indem v místokrálovském politickém systému a právě jeho lord Mountbatten vyzval k předložení definitivní podoby listiny nezávislosti. Mezi ostatními vůdci hnutí za nezávislost byl Menon výjimkou – vypracoval se sám. Stěny jeho kanceláře nezdobily diplomy z Oxfordu nebo Cambridge a svůj postup nemohl podpořit kastou nebo rodinnými vazbami.

Byl nejstarším z dvanácti dětí. Ze školy odešel ve třinácti a pracoval jako nádeník, horník, dělník v továrně, obchodník a učitel. Propracoval se na úředníka v indické vládě a jeho postup byl závratný – zejména díky čestnosti a vynikajícím schopnostem, které velmi účinně uplatňoval při práci jak s indickými, tak britskými vládními úředníky. Jak Néhrú, tak Mountbatten se o něm zmiňovali s nejvyšším uznáním, jako o někom, kdo umožnil, aby jeho země byla skutečně svobodná.

Dvě věci na něm byly zvláště nápadné – jakási rezervovaná, neosobní výkonnost a pověst o jeho dobročinnosti. Pozadí toho druhého charakterového rysu vysvětlila Menonova dcera po jeho smrti. Když přijel do Dillí, aby se ucházel o místo vládního úředníka, všechny jeho věci, včetně peněz a dokladů, mu ukradli na nádraží. Musel by se zoufalý vrátit domů pěšky. V největší beznaději se obrátil na staršího sikh, vysvětlil mu své potíže a požádal o zapůjčení patnácti rupií, které by mu vypomohly, než si najde práci. Sikh mu ty peníze dal. A když Menon požádal o adresu, aby mu to mohl splatit, sikh řekl, že Menon má až do konce života ten dluh splácet každému cizímu člověku, který se k němu v nouzi obrátí. Pomoc přišla od neznámého člověka a měla se neznámému také vrátit.

Menon na ten dluh nikdy nezapomněl. Ani na dar důvěry, ani na těch patnáct rupií. Dcera tvrdila, že den před Menonovou smrtí přišel do rodinného domu v Bangalore žebrák a žádal o pomoc, aby si mohl koupit nové sandále, protože měl na nohou boláky. Menon požádal dceru, aby z jeho peněženky vzala patnáct rupií a dala je tomu muži. Byl to Menonův poslední vědomý skutek.

Tento příběh mi vykládal člověk, jehož jméno neznám. Stál vedle mě v Bombaji na letišti u úschovny zavazadel. Přišel jsem si vyzvednout zavazadla a už jsem neměl indické peníze. Zřízenec odmítal cestovní šek a já si nebyl jistý, jestli si včas vyzvednu věci a stihnu letadlo. Ten muž to za mě zaplatil – asi osmdesát centů – a vyprávěl mi tenhle příběh, aby nemusel čelit mým námitkám, jak že mu to vlastně splatím. Jeho otec býval Menonovým asistentem a naučil se jeho

dobročinnosti, kterou předal svému synovi. A syn pokračoval v té tradici a cítil se vždy a všude dlužníkem vůči cizím lidem!

Od neznámého sikhů k indickému úředníkovi a k jeho asistentovi, pak jeho synovi a mně, cizinci bílé pleti ve chvílce nepříjemných obtíží. Co se týče peněz, dar nebyl velký a moje situace také nebyla tak zlá, ale smysl toho daru je neocenitelný a já se teď cítím požehnaný a také zadlužený.

Při mnoha příležitostech, kdy jsem přemýšlel o příběhu milosrdného samaritána, jsem uvažoval, jak to asi dopadlo. Jaký vliv měla dobročinnost na muže, který byl oloupen a zbit a o kterého se samaritán postaral? Zapamatoval si krutost lupičů a utvářel se jeho život touhle vzpomínkou? Nebo si zapamatoval nevýslovnou šlechetnost samaritána a jeho život se utvářel tímto dluhem? Co ve svém dalším životě předával neznámým lidem, těm potřebným, které potkal?

UDÁLOSTÍ MÉHO LÉTA byl týden ve Weiseru v Idahu.

Možná se tomu dá těžko věřit. Protože jestli jste se někdy podívali na mapu Idaho, tak víte, že tam Weiser není. Ale jestli fídláte na housle, Weiser v Idahu je centrum vesmíru. Poslední týden v červnu se tam koná Velká národní soutěž tradičních houslistů. Já jsem s houslemi něco prožil, a tak jsem se tam vypravil.

Normálně tam žije čtyři tisíce lidí. Na soutěž se z křovin, lesů a kopců vynoří dalších pět tisíc. Městečko zůstává v provozu čtyřicet hodin, fídlá se na ulicích, tancuje se v Síni válečných veteránů, grilovaná kuřata jsou v Klubu losů a táboření zdarma v prostorách, kde bývá rodeo.

Lidi přijíždějí odevšad – houslisti z Pottsboru v Texasu, Sepulpy v Oklahomě, z Vodopádů na Zlodějské řece v Minnesotě, z Caldwellu v Kansasu, ze Tří vidliček v Montaně, a taky snad z každého zapadákovu, na který si vzpomeňte. A dokonce z Japonska!

Kdysi na festival jezdili lidi z vesnice – počestní občané -, krátké vlasy, v neděli do kostela, ženy pěkně u plotny a tak. Pak se začali objevovat dlouhovlasí hippies. Problém byl v tom, že vlasatci uměli senzačně fídlat. A o to tam šlo.

A tak městečko vyhradilo prostory nižšího gymnázia máničkám. A členy poroty strčili do oddělené místnosti, kde jenom slyší hudbu. Nevidí, jak kdo vypadá, a nevědí, jak se kdo jmenuje – jde jenom o muziku. Jak to zhodnotil jeden starší pán: „Mně je, kamaráde, fuk, jestli jseš třeba úplně nahej a máš v nose kroužek. Jestli umíš hrát, tak to máš u mě dobrý. Záleží na hudbě, kterou hraješ.“

A tak jsem tam stál ve Weiseru v Idahu za měsíčního světla, kolem půlnoci, asi s tisícovkou dalších lidí, kteří společně brnkali, zpívali a fídlali – někteří plešatí, jiní s vlasy po kolena, někteří s marihuanovou cigaretou, jiní

s vysokou štíhlou lahví Budweiseru, někteří s korálky, jiní v popsaném tričku, někomu bylo osmnáct, jinému osmdesát, některé měly korzety a jiné neměly podprsenky a hudba jako vůně kadidla stoupala do noci ke všem možným božstvům pohody a dobré vůle. A tak jsem tam stál a ten policajt – opravdový nefalšovaný weiserský policajt, který stojí vedle mě a *brnká na bendžo* (na mou duši) – mi povídá: „Někdy je na světě docela fajn, co?“

To teda ano, a ještě jednou ano. Moc.

Brnkej, brácho, ať ta muzika šlape.

V SAN DIEGU JE ZOO a park pro zvířata – říká se, že nejlepší na světě. Protože jsem vášnivý přívrženec všech zoo, nedávno jsem tam strávil celý den. Zoologické zahrady jsou pro dospělé výborná věc – na chvíli vás odvedou od každodenní reality.

Tak například – podívali jste se někdy na žirafu pořádně zblízka? Žirafa je něco neskutečného. Jestli existuje nějaké nebe a já se tam dostanu (*ani za jedno bych ruku do ohně nedával*), ale *jestli* ano, tak se tam mimo jiné zeptám na žirafy.

Holčička, která v zoo stála vedle mě, položila mamince otázku, kterou jsem si kladl taky: „K čemu to je?“ Maminka nevěděla. Ví žirafa, k čemu je? A chce to vědět? Přemýšlí vůbec o svém místě v řádu věcí? Žirafa má černý jazyk dlouhý skoro sedmdesát centimetrů a žádné hlasivky. *Žirafa* nám nemá co říct. Jen tak si tu žirafí.

Kromě žirafy jsem viděl vombata, ptakopyska s kachním zobákem a orangutana. Neskutečné. Orangutan vypadal úplně jako můj strýček Woody. Strýček Woody je taky dost neskutečný. Patří do zoo. Aspoň to říká jeho žena. A to mě přivádí k myšlence, jaké by to bylo, kdyby v zoologických byly taky ukázky *lidí*.

O tomhle jsem přemýšlel, když jsem se díval na lvy. Pan lev a šest lvích dam. Život v zoo vypadá moc příjemně. Lvi jsou tak plodní, že zoo musela každou lvici vybavit nitroděložním tělískem. A tak lvi nedělají nic jiného, než že jedí, spí, honí blechy a bez následků se věnují sexu. Zoo jim poskytuje stravu, ubytování, lékařskou péči, starobní důchod a hradí výdaje na pohřeb. Prostě terno.

My lidé zdůrazňujeme, že jsme jediná přemýšlející, hloubavá stvoření a prohlašujeme například, že „neprozkoumaný život nemá smysl“. Ale já sleduju, jak si žijí žirafy, lvi, vombati a taková ta stvoření s kachními zobáky, a mám dojem, že bych si takový „neprozkoumaný život“ nechal líbit. Kdyby mě v zoo někdy potřebovali, tak to zkusím. Já rozhodně přicházím v úvahu jako jeden z ohrožených druhů. A zkoumat můj život je občas pořádná fuška.

Představte si, že jdete s dětmi kolem velké, pohodlné klece, zaneřádné špačky od cigaret, koňakovými lahvemi a kostmi z kotlet – a támhle na sluníčku podřimuje Fulghum se šesti krásnými dámami, poskládanými kolem. A vaše dítě ukáže prstem a řekne: „K čemu to je?“ A já si zívnu, otevřu jedno oko a řeknu: „Vždyť je to jedno.“ Jak říkám – v zoo se vám myšlenky obvykle zatoulají mimo realitu.

Lev, žirafa, vombat a ti ostatní dělají to, co dělají, a jsou to, co jsou. Daří se jim v té kleci a žijí si neprozkoumaným životem. Ale být člověk znamená vědět, zajímat se a klást otázky. Neustále lomcovat mřížemi od klece existence a hulákat „K čemu to je?“ na kameny a hvězdy a z odpovědí, které se nám ozvěnou vracejí, stavět vězení a paláce. Přesně to děláme a takoví jsme. A proto je zoo krásné místo na občasnou návštěvu, ale žít bych tam nechtěl.

TADY TO BYCH NAZVAL „Záhada Dvacáté páté severovýchodní avenue“. Vyvolává to téměř vesmírné asociace. Jde o to, že jsme jednou bydleli na samém konci slepé ulice dlouhé dva bloky. Bylo to pod kopcem.

Tak především to nebyla právě pohledná ulice. Chci říct, že vás rozhodně nevyzývala, abyste se jí projeli. Byla tak trochu úzká, křivolaká a neupravená. Dodávka Eda Weatherse a dvoutunovka General Motors s plochou korbou jeho bráchy a starý přívěs Dillsových tvořily jenom část překážkové dráhy z dopravních prostředků. I tak bylo vidět z Devadesáté páté až na samý konec.

A na Devadesáté páté taky byly dvě značky – každá na jedné straně ulice. Velké žlutočerné značky. Obě říkaly totéž: SLEPÁ ULICE. A na našem konci ulice byla další ohromná značka. Černobílá s pruhy a reflexními plochami a vším možným. Bylo tam napsáno SLEPÁ ULICE. Bylo to napsáno na konci té ulice přímo uprostřed. A bylo to vidět zdaleka.

No a přes to *všechno* lidi stejně tou ulicí jezdili. Nejenom kousek, co vás napadá. Ne jenom tam, kde se situace vyjasnila. Kdepak. Jeli pěkně až na konec, až k té značce, té velké černé s pruhy, té, kde bylo napsáno SLEPÁ ULICE.

A ten nápis si dvakrát nebo i třikrát přečetli. Jako by to byli cizinci a museli si to z angličtiny přeložit. Podívali se na značku z obou stran, aby zjistili, jestli se

nedá objet. Někdy tam dvě tři minuty seděli a přerovnávali si to v hlavě. Pak zacouvali a pokoušeli se otočit co nejbliž té značce. Při couvání a pokusech vejít se mezi naši zahrádku, záhon měsíčků zahradních paní Paulskiové a ostružiní na druhé straně ulice, do všeho toho trochu vjeli. Zvláštní je, že když už se otočili, nikdy neodjeli pomalu a zamyšleně – jako by je to něčemu naučilo. Ne, vyrazili na plný plyn, jako by prchali před ďáblem. Neexistuje na to žádné pravidlo. Všechna možná auta, všechny možné typy lidí, za bílého dne i uprostřed nejhlubší noci. Několikrát dokonce i policejní auto a jednou hasiči.

Jde o vrozenou skepsi nebo vrozenou blbost? Přiznávám, že nevím. Kamarád psychiatr mi tvrdí, že je to příklad podvědomé potřeby něco popírat – že každý chce, aby silnice nebo Cesta nekončila, ale aby pokračovala. A tak jedete, kam až to jde, i když zřetelně vidíte tu značku. Myslíte si, že jste výjimka, že na vás se to nevztahuje. Jenže vztahuje.

Jen jsem si tak říkal. Kdybych to napsal na stroji a dal lístečky do krabice, kterou bych připevnil k té značce SLEPÁ ULICE a napsal tam „Vysvětlení, proč jste tady – zdarma. Prosím, poslužte si...“ Kdybych to takhle udělal, přečetli by si to ty lidi? Změnilo by se něco? Byli by opatrnější na trávník, měsíčky a ostružiní? Odjeli by pak pryč pomaleji?

Nebo jsem na vršek toho kopce měl dát nápis NA KONCI ULICE SVATYNĚ – PŘIJĎ A POZNEJ NEJVYŠŠÍ SMYSL ŽIVOTA. Jaký by tohle mělo vliv na provoz?

Kdybych to udělal, stal by se ze mě slavný guru? Swami ze Slepé ulice? Přestěhovali jsme se, a tak už se to nikdy nedovím.

JEDEN ZOUFALÝ MUŽ zašel za svým rabínem. Za starým rabínem, moudrým a laskavým, jak se o to snaží všichni rabíni. „Rabbi,“ lomil rukama, „já jsem ztroskotanec. Nejméně půlku z toho, co musím udělat, zkazím.“

„Ale?“ řekl rabbi.

„Řekni, rabbi, prosím tě, něco moudrého,“ naléhal muž.

Po delším přemítání promluvil rabín takto: „Dobrá, můj synu, předám ti tuto moudrost: Jdi a v Almanachu The New York Times za rok 1970 se podívej na stranu 930 a možná tvá mysl dojde klidu.“

„Ach,“ vzdychl muž, odešel a udělal to.

A teď co našel: přehled celoživotních průměrů, dosažených při odpalování nejlepšími baseballovými hráči. Ty Cobb – mezi nimi ten nejlepší pálkař – dosáhl za celý život průměr jenom .367. Ani výsledek Babe Rutha není kdovíjaký.

A tak ten muž šel zpátky za rabínem a s otázkou v hlase řekl: „Ty Cobb - .367 – o to jde?“ „Přesně tak,“ řekl rabbi. „Ty Cobb - .367. Z každých tří pokusů se trefil jednou. Dokonce nedosáhl ani .500 -tak co ty vlastně čekáš?“ „Ach,“ řekl muž, který si myslel, že je nešťastník k pohledání, protože v polovině případů neuspěl.

Teologie je úchvatná věc a svatých knih je hodně.

JEN JSEM TAK ZROVNA PŘEMÝŠLEL. Byli jste někdy u někoho na večeři nebo na mejdanu nebo něčem podobném a stavili jste se v koupelně? A když už jste tam byli, podívali jste se někdy do skříňky s léky? Víte, já jenom abychom to porovnali. Nepodívali jste se někdy tak trochu kolem?

Mám kamaráda, který do dělá pořád. Dělá si průzkum na doktorát ze sociologie. Tvrdí, že to tak dělá hodně lidí. A ani se nemusejí chystat na doktorát ze sociologie. O něčem takovém se moc nemluví – protože se každý domnívá, že je třeba jediný, kdo to dělá, a nikdo nechce, aby si lidi mysleli, že je nějaký divný, je to tak?

Můj kamarád říká, že jestli chcete o lidech znát pravdu, zajděte si právě na ono místo. Stačí se podívat do přihrádek, zásuvek a skříněk v koupelně. A mrknout se na župany, pyžama a noční košile, které visí na věšáku za dveřmi. Uděláte si obrázek. Kamarád říká, že všechny lidské zvyklosti, naděje, sny, smutky, neduhy a trable a dokonce i sexuální život – všechno je vystavené v té jediné místnůstce.

Říká, že lidé jsou v soukromí většinou čuňata. Největší tajemství lidstva jsou prý schovaná v koutech a škvírách koupelny, kam odcházíme, abychom tam byli sami, abychom se na sebe podívali do zrcadla, učesali se a načechráli, vydrbali si a vyhřebelcovali kůži, připravili svá stárnoucí, neduživá těla na další den, abychom se očistili a ulevili si, namalovali povrch svých těl a odstranili tělesný pach, přicházíme tam meditovat, přemítáme o tom, co bude, a vůbec se tam snažíme vylepšit svůj úděl.

Říká, že tam to všechno je. V plechových krabičkách, lahvičkách, tubách, škatulkách a nádobkách. Lektvary, olejíčky, masti, spreje, různé přístroje, pleťové vody, voňavky, aparátky, mýdla, pasty, pilulky, krémy, vodičky, pudry, medikamenty a různé nepopsatelné pomůcky – některé elektrické, a jiné ne. Zázraky nahromaděné za staletí.

Kamarád říká, že podle něj jsou koupelny většinou skoro stejné, a tak z nich cítí tu nádhernou jednotu lidstva.

Nehodlám odstartovat epidemii, kdy by se každý šťoural ostatním lidem v koupelně. Ale právě teď jsem se šel podívat do své. Udělal jsem si obrázek. A nevím, jestli se mám smát nebo plakat.

Taky se běžte podívat. Do té své. A odteďka – než ke mně půjdete, zajděte si, prosím, do koupelny doma. Moje je pro veřejnost zavřená.

I KDYŽ JSEM PŘÍSAHAL, že to nikdy neudělám, šel jsem na setkání se spolužáky třicet let po maturitě. V samém srdci Texasu. Od maturitního večírku jsem ty „kluky“ neviděl.

A jeden zběžný pohled potvrdil moje nejhorší obavy. Holé hlavy, šedivé vlasy, vrásky, tukové polštáře, skvrny na pokožce.

Stáří. Vždyť my jsme teď staří, blesko mi hlavou. Tak brzy. A teď už to půjde jenom z kopce. Rozklad, uhnívání, choroby, předčasný hrob. Padla na mě únava. Začal jsem chodit pomaleji a zjevně jsem pokulhával. Začal jsem přemýšlet o poslední vůli a v duchu přemítal, co zazní na mém pohřbu.

Tento neklid trval třicet vteřin. Zmizel při živé vzpomínce na dva pány, se kterými jsem se setkal to stejné léto v Burnsu v Oregonu na místě, kde zastavují kamióny.

Osmašedesátiletý pan Fred Easter a jeho dobrý kamarád, dvašedesátiletý pan Leroy Hill. Jeli na kolech z Pismo Beach v Kalifornii podívat se na rodeo do Calgary v Albertě. Seděli takhle jednou na lavičce u pláže, četli si v novinách o tom rodeu a najednou jeden z nich řekl: „Jedem tam!“ Vstali a jeli. A tak jsou tady v Burnsu v lesklých cyklistických trikotech a s koly – posledními výkřiky techniky. Když jsem se pana Eastera zeptal, proč to, zasmál se: „No, jen tak pro tu srandu, kamaráde. Té není nikdy dost!“

Po pěti tisících osmi stech mílech by měli přes Colorado a Velký kaňon v říjnu dorazit domů, pokud samozřejmě cestou nenarazí na nějaké další zajímavosti. Nejedou žádný závod.

Odcházel jsem od nich napřímený do celé své výšky, krásný a mladistvý. Sestavoval jsem si seznam, co všechno musím udělat a kam všude pojeďu a čím vším *budu* v letech, která mám před sebou.

V roce 2004 mě hledejte na rodeu v Calgary. Poznáte mě podle kola, na kterém bude napsáno DO PISMO BEACH, I KDYBYCH MĚL VYPLIVNOUT DUŠI!

LETNÍ VECER. Přední veranda na farmě mého dědy. Při světle staré prskající lucerny hraju jako o život Starou pannu s pěti karbaníky, kterým ještě není ani deset. Synovci a jejich kamarádi. Já jsem ten, kdo je hlídá – to z mého pohledu – a další trouba, který s nimi hraje karty – jak to vidí oni.

Jíme praženou kukuřici prokládanou hroznovým želé a hážeme do sebe panáky mléka přímo z kartónu, který jde důležitě z ruky do ruky. Všichni máme kovbojské klobouky, převalujeme sirky v puse jako párátka a štouráme se v zubech. To je nepsané pravidlo – ty klobouky a párátka -, člověk musí hrát karty se vší *důstojností*.

Ti kluci jsou ostrílení karbaníci. Byl jsem Stará panna třikrát za sebou a už mám v pokladně posledních devět čokoládových bonbónů a čtyři centy. Šidíme všichni, jak to jen jde. Jeden ten kluk má ještě jedny karty a posílá je pod stolem. Nemůžu mu to dokázat, ale myslím si to. Rozhodně, co mě zachránilo, abych neskončil úplně oškubaný v rukou toho kriminálního, byly můry.

Kolem lucerny kroužilo hejno můr. Každou chvíli jedna z nich narazila do rozpálené lucerny, udělalo to zzssššš, můra se spálila a zřítíla se jako stíhačka ve špatném válečném filmu. A nakonec jedna vyletěla z oběžné dráhy do nejbližší pavučiny a pavouk po ní skočil, ovinul ji a zamotal, a vysál z té ubohé můry života tak rychle a nelítostně, že Stará panna zůstala nedohraná. Příslušník zelených baretů by se od toho osminohého akrobata s jedovatou tlamou mohl naučit něco o škrcení.

Klukům se to moc líbilo. Povzbuzen tou vražednou scénou, jeden z kluků vstal od stolu, sroloval kus novin a začal masakrovat zbylé poletující můry. Srážel je ze vzduchu jako pálkař při tréninku a pak je rozmázl na stole, až zbyly jen malé šmouhy a pár zlámaných zbytků s chloupky.

Vyrazil jsem na obranu můr. Už takhle je dost hrozné, že je ta lucerna vábí ke kamikadzovským náletům a pavouci si z nich dělají zákusek, musejí navíc ještě čelit mrňousům s novinami.

„Proč ty chudáky můry zabíjíš?“

„Můry jsou *zlý*“ řekl on.

„To ví každý,“ křikl druhý kluk.

„Jasně, můry ti *žerou* šaty.“

Nebylo v mých silách je přemluvit. *Všechny* můry jsou *zlé*. *Všichni* motýli jsou *hodní*. A bašta. Můry a motýli nejsou totéž. Můry vám ve tmě pokradmu žmoulají svetr a jsou ošklivé. Motýli se přes den motají kolem kytiček a jsou krásní. Vůbec nevadí, co nám dávají housenky můry, jako je bourec morušový, ani co dokážou někteří jedovatí motýli. S neústupností, na jakou by Jan Kalvín mohl být hrdý, byly můry zavrženy, teď a navždy, amen. Z úst dítek můžou vyjít moudré perly, ale taky nesmysly.

Tak skončila Stará panna. Zvedl jsem se a řekl jim, že nebudu hrát karty s vrahouny, a oni zase ječeli, že nebudou hrát s někým, kdo vyzobal všechno želé, když se ostatní nedívali. Šel jsem spát s myšlenkami, že jestli je naše budoucnost v rukou takovýchhle maniaků, je s námi zle.

Druhý den ráno ke mně přišel nejmladší kluk s velkou mrtvou můrou v jedné ruce a lupou ve druhé. „Koukej,“ povídá, „ta můra vypadá jako malinkej medvídek, kterej má na hlavě křídylka a peří.“

„Tobě se líbej medvídci?“ ptám se.

„Jo, medvídci se mi líbej.“

„A líbej se ti malí létající medvídci s peřím na hlavě?“

„Jo,“ řekl kluk. „Asi jo.“

A zase jsem byl Stará panna.

Člověk musí aspoň někdy na vlastní kůži zakusit, co hlásá, a jestli se díváte na můry zálibně a bez předsudků, může se stát, že někdy vás okolnosti donutí hodnotit malé kluky trochu míň přísně. Některé můry jsou užitečné -dělají hedvábí. A někteří malí kluci jsou rozumní.

MŮJ DĚDEČEK SAM mi v úterý zavolal a chtěl, abych ho vzal na fotbal. Děda má rád americký fotbal, jak se hraje na středních školách v menších městech – a ještě radši má zápasy v osmi mezi vesnicemi. Děda fandí amatérům a malým věcem. Někteří lidé se diví, jak je možné, že špatným lidem osud přihraje něco dobrého, a někomu je zase divné, když se hodným lidem přihodí něco zlého. Ale mého dědu zajímají okamžiky, kdy někdo obyčejný zažije *zázrak*. I v tomhle má nejradši maličkosti.

Když nějaké bezvýznamné družstvo složené z bezvýznamných hráčů z nějakého zapadákovy nemá co ztratit a vypne se proti frajerům v nových dresech z nějaké nóbl čtvrti, a začne ze své brankové čáry vysílat nadzemské pecky, a jejich vychrtlý studentík na útočném křídle třikrát za sebou chytí balón, takže to všechno vyhrajou – no to vás zahřeje u srdce.

Murphyho zákon neplatí bez výjimky, tvrdí děda Sam. Zdá se, že čas od času jsou vesmírné zákony na chvíli pozastaveny, a nejenže všechno najednou vychází, ale dokonce jako by se tomu ani nic nemohlo postavit do cesty. A nemusí to vždycky být něco tak vzrušujícího jako dlouhá střela nebo petarda, co vyhraje zápas.

Upadla vám někdy při mytí nádobí sklenička do výlevy, devětkrát tam poskočila a ani prasklinka? A přišli jste někdy po práci k autu a zjistili, že jste nechali celý den rozsvícená světla a máte vybitou baterii, ale stojíte na kopci a necháte svou rachotinu rozjet, a hned jak se dotknete spojky, tak to naskočí a vy v dobré náladě odfrčíte? A už jste někdy vytáhli z psacího stolu šuplík, ve kterém jsou krámy nahromaděné za deset let – myslím vytáhli moc a rychle -, a právě když ty věci už už vyhřezávají ven, aby se rozprskly po celém pokoji, tak pod to vrazíte koleno a pozpátku poskakujete po jedné noze a chytáte balanc jako slavný Zucchini a ty věci nakonec nevypadnou? Auto, které vás na křižovatce minulo jen o vlásek; sklenička s mlékem, do které jste vrazili, protancuje přes celý stůl a přece se nerozlije; vklad, který přece jen pokrýl váš nekrytý šek, protože byl svátek, na který jste zapomněli, bulka na prsou, která nakonec byla benigní; infarkt, ze kterého se vyklubaly větry; výjimečně jste se na ucpané silnici zařadili do správného pruhu; a na první pokus jste otevřeli dveře auta ramínkem na šaty prostrčeným předním vyklápěcím okénkem. A tak dál a dál a pořád dokola.

Kdy se obyčejným lidem dějí malé zázraky, den co den. Kdy nejenže nedošlo k nejhoršímu, ale možná se dokonce skoro ani nic nestalo, nebo jen něco nepatrného zapadlo na své místo. Kouzlo toho, co „mohlo být, ale nebylo“, a je báječné taky jednou vyváznout se zdravou kůží. Nadšení z toho, co „nikdy nepřicházelo v úvahu, a přece se to stalo“, a je skvělé taky jednou uspět navzdory všem okolnostem. Nebo to blaho čehosi úplně všedního, kdy se nic zvláštního nepřihodilo – život prostě fungoval.

Můj děda tvrdí, že děkuje Bohu každý den, kdy se chystá do postele za to, že se opět najedl a přitom nebyl sněden. „Teď se ukládám ke spánku. S klidem amatérů, jimž se dostává tolika požehnání. Díky, Bože, za vše, co se zdařilo! Amen.“

STALI SE Z NÁS katalogoví feťáci. Z mé milé ženy a ze mne. Jak se jednou dostanete na jeden seznam, tak vám je posílají všechny. Zvlášť na podzim je schránka zahlcená a my jimi po večeri u krbu poslušně listujeme a žasneme nad všemi těmi pěknými věcmi, které nemáme a o kterých jsme ani netušili, že existují. Začíná to být jako za starých časů, kdy přišel nejnovější Searsův katalog a roznítil touhu po dalších věcech.

Žena se mě zeptala, co nemám a přitom to *doopravdy* chci. Neřekl jsem jí všechno, co mě napadlo, ale jakmile jsem se oprostil od těch směšnějších věcí,

včetně sexu, obžerství a nevázané chtivosti, rozhovor se začal vyvíjet smysluplněji:

Rád bych se jeden jediný den díval na svět očima a myšlením někoho jiného.

Jedno letní ráno v roce 1984 bych chtěl zažít ještě jednou přesně tak, jak se udalo.

Chtěl bych umět deset cizích jazyků tak dobře, abych chápal humor jejich, pro mě cizí kultury.

Chtěl bych mluvit se Sokratem a dívat se, jak Michelangelo tvoří Davida.

A tak dál a tak podobně. Už víte, kam se ten rozhovor ubíral, a mluvili jsme dlouho do noci. A nic z těch věcí se nedalo objednat podle katalogu. Byla to přání, která vyslovily nostalgie a fantazie, zabalené v krabičkách, ve kterých se rodí sny.

Ale nejvíc ze všeho, úplně nejvíc ze všeho bych si přál žijícího dědu. Oba dva moji dědové jsou pro mě záhadou. Otec mého otce byl zastřelen v texaském *saloonu* v roce 1919. Ve stejném roce vyšel otec matky jednou ráno z domu a vydal se do práce; už se nikdy nevrátil. Já stále ještě nevím proč a ti, co to vědí, mlčí. V továrně na pohádky, kterou mám v hlavě, si představuju, že kdybych mel dědu, byl by starý, moudrý a vskutku důstojný. Tak trochu filozof, tak trochu čaroděj a měl by v sobě něco šamanského.

Zavolal by mi tenhle týden a zeptal se mě, jestli jsem slyšel zprávu o té fotografii nové sluneční soustavy; existující kolem hvězdy dvakrát větší a desetkrát jasnější než naše Slunce – hvězdy nazvané Beta Pictoris. A kolem té hvězdy je ohromný oblak pevných částic, takový kotouč o průměru čtyřicet miliard mil. A některé ty částice jsou pravděpodobně planety. A celé to je asi padesát světelných let od Země. Tam někde hrozně daleko. Můj děda by řekl, abych pro něj přijel, že se půjdeme ven dívat na hvězdy a budeme si celou noc povídat.

Viděli bychom Venuši a Jupiter téměř v konjunkci se zářivou hvězdou Lambda Sagittarii. Ohromný okřídlený kůň Pegas jezdí vysoko na jihozápadní obloze. Mlhavý pás galaxie Andromedy skoro přesně nad hlavou. A Mléčná dráha se od léta posunula a vede teď z východu na západ. Padající hvězda by dědovi určitě připomněla, že v roce 1910 viděl Halleyovu kometu, a rozpovídal by se, jak byl v noci z osmnáctého na devatenáctého května svědkem události, kterou současně sledovalo zřejmě nejvíc lidí v historii. A jak byl svět rozdělen na ty, kdo oslavovali, a na ty, kdo se při tom divadle třásli strachy. Musel bych dědovi slíbit, že až se Halleyova kometa zase vrátí, budu se dívat za něj.

K ránu bychom hovořili o Velkém lovcí Orionu, který vévodí obloze v nadhlavníku. S hvězdami Betelgeuse a Bellatrix, mlhovinou místo opasku a s hvězdami Rigel a Saiph v nohách ukazuje na Sirius – nejjasnější hvězdu na obloze. A povídali bychom si o tom, že lidé se dívají na ty stejné hvězdy a přemýšlejí o stejných věcech už tak dlouho. A že tam někde nahoře musí být život, stejně jako tady, a ať už ty bytosti vypadají jakkoliv, dívají se na nás. Svítíme? Zapadáme do nějakého obrazce – promítnutí jejich představ a údivu -, který má někdo na noční obloze? Děda by řekl, že si tím je jistý. Řekl by, že jsme součástí čehosi fantastického – něčeho úžasnějšího, než si představujeme nebo než si vůbec jsme schopni představit. Řekl by, že bychom se na to občas měli zajít podívat, abychom v tom neztratili své místo. A pak by si šel děda lehnout.

Můj děda by se vám líbil. A řekl bych, že vy byste se líbili jemu. Přiju mu všechno nejlepší ke Svátku dědečků, ať je kdekoliv. Kdybyste ho někdo viděl, jděte se s ním někdy večer podívat na hvězdy.

A řekněte, že mu vzkazuju, jak bych byl moc rád, kdyby na vánoce přišel domů.

KDYŽ VÁM POVÍDÁM o svém dědovi, cítím se trochu nesvůj. On existuje i neexistuje – podle toho, co je „skutečnost“. Možná teď nevíte, co si o tom myslet. Já teda nevím. Domnívám se, že toužit po něčem tak silně, až se to někde v

koutku vašeho srdce stane skutečností, je celkem neškodné. Picasso řekl: „Všechno, co si dokážete představit, je skutečné.“ A já tomu rozumím.

Vždyť my si tak trochu vymýšlíme všechny příbuzné. Otce, matky, bratry, sestry a všechny ostatní. Zvlášť, když už nežijí, nebo jsou daleko. Vezmeme si to, co známe, což stejně nikdy není celá pravda, přidáme to k tomu, co potřebujeme a co si přejeme, a sešijeme z toho takovou rodinnou pokrývku, do které se zabalíme na gauči ze svých myšlenek.

Dokonce si vymýšlíme sami sebe a mícháme to, co jsme, s tím, co si přejeme, a vzniká to, co z nás musí být. Nevím, proč to tak být musí, ale je to tak. Člověku pomůže, když to ví. Když přemýšlím o dědovi, kterého bych si přál mít, chystám se na dědu, jakým bych sám rád byl. Vycházím z toho, jaký jsem, a snažím se, aby to, co teprve přijde, bylo co nejlepší. Je to příprava.

Někdy, a nebude to dlouho trvat, jedno dítě zavolá „dědo“ a já budu vědět, co mám dělat.

JEDNA ŽENA mi na dlouho vnesla pořádný neklid do duše. Ona mě ani nezná, ale pořád se mi motá do věcí. Máme velmi málo společného. Je to stará žena, Albánka, která vyrostla v Jugoslávii; je římsko-katolická jeptiška, která v bídě žije v Indii. Nesouhlasím s ní v základních otázkách kolem kontroly porodnosti, místa žen ve světě a v církvi a štvou mě její naivní prohlášení o tom „co chce Bůh“. Ta žena stojí mezi rozpornými názory a silami, které utvářejí osud lidstva. Dohání mě k šílenství. Rozruším se, kdykoliv zaslechnu její jméno, přečtu si její slova nebo spatřím její tvář. Já o ní ani nechci mluvit.

V ateliéru, kde pracuju, je umyvadlo. Nad umyvadlem je zrcadlo. Každý den se na tomhle místě několikrát zastavím, abych se dal do pořádku a podíval se na sebe do zrcadla. Vedle zrcadla je fotografie té zneklidňující ženy. Vždycky, když se do zrcadla podívám na sebe, dívám se také do její tváře. V té jsem toho spatřil víc, než dokážu vypovědět; a díky tomu, co vidím, chápu víc, než můžu vypovědět.

Fotografie je z desátého prosince 1980 z Osla v Norsku. Stalo se tam tohle: Malá shrbená žena ve vybledlém modrém sáří a sešlapaných sandálech převzala cenu. Z rukou krále. Cenu financovanou z odkazu muže, který vynalezl dynamit. Ve velkém honosném sále, plném sametu, zlata a křišťálu. Obklopená vznešenými a slavnými lidmi ve slavnostních černých oblecích a elegantních róbach. Přihlížejí bohatí, mocní, vynikající a talentovaní lidé tohoto světa. A tam uprostřed veškerého dění je drobná žena v sáří a sandálech. Matka Tereza z Indie. Služebnice chudých, nemocných a umírajících. To ona přebírá Nobelovu cenu míru.

Žádný šáh ani prezident, král, generál, vědec či papež; žádný bankéř, žádný kartel ani obchodní či ropná společnost, ani ajatolláh nemají v ruce klíč k takové moci, jako ona. A nikdo není tak bohatý. Protože ona má nepřemožitelnou zbraň proti zlu na této zemi - laskavé srdce. A také má nepřeborné bohatství tohoto života - bohatství soucitné duše.

Prosekat se příkrovem nenapravitelného cynismu a mít na to jediný nástroj – neústupnou lásku; ukázat cestu, jak léčit rány lidstva; převést příběh milosrdného samaritána do reality; a žít tak pravdivým životem a zářit z postranních uliček Kalkaty – to vše vyžaduje odvahu a víru, jež si v sobě nepřiznáme, ale bez nichž nemůžeme žít.

Neumím její jazyk. A přesto ke mně promlouvá její život velice jasně. Mám pocit, že mě kára a zároveň mi žehná. Nevěřím, že jeden člověk na tomto světě hodně dokáže. A přece tam v Oslu stála a působila na okolní svět. Nevěřím v jejího Boha. Ale zahanbuje mne síla její víry. A věřím v Matku Terezu.

Prosinec v Oslu. Poselství světu v době vánoc je poselství pokoje. Ne pokoje dítěte, které kdysi dávno spalo v jesličkách. A už vůbec ne pokoje, který si spojujeme s vydatnou večerí a šlofikem u krbu pětadvacátého prosince. Ale

pokoje nezlomného, vitálního a životodárného, který vychází z pozoruhodného gesta, jež jedna prostá žena ve vybledlém sáří a odřených sandálech toho večera udělala. Pokoj duše, který pochází z pořádného kusu práce.

O několik let později na velké konferenci kvantových fyziků a mystiků různých náboženských směrů v hotelu Oberoi Towers v Bombaji, jsem tu tvář spatřil znovu. Stál jsem u bočních dveří v hotelové hale a najednou jsem ucítil, že někdo je vedle mne. Stála tam ona. Sama. Přišla promluvit na konferenci jako host. Podívala se na mě a usmála se. Ještě dnes vidím její obličej.

Vyšla na tribunu a posunula pořad jednání z intelektuálního bádání k morální aktivitě. Zkoprnělému publiku pevným hlasem sdělila: „Nemůžeme dělat velké věci, pouze malé věci s velkou láskou.“

Rozpory mezi životem a vírou jsou u ní na rozdíl ode mne zanedbatelné. A zatímco já se potýkám s pocitem marnosti nad bezmocností jedince, ona rovnou začne svět měnit. Zatímco já toužím, abych měl více prostředků a větší možnosti, ona využívá to, co má, a dělá, co v daný okamžik může.

Zneklidňuje mne, vyvádí z rovnováhy, zahanbuje. Co to je – *co ona má a já ne* ? Jestli kdy bude skutečný pokoj na této zemi, ráj pro lidstvo, bude to zásluhou žen, jako je Matka Tereza. Pokoj není něco, po čem *toužíte*, ale něco co, *vytváříte*, na čem *pracujete*, co *jste* a co *rozdáváte*!

MŮJ OBLÍBENÝ KONEC KNIHY je žádný konec. Tak jak James Joyce končí svůj román *Plačky nad Finneganem* – uprostřed věty, bez interpunkce či vysvětlení. Někteří odborníci se domnívají, že poslední slova navazují na neúplnou větu, kterou kniha začíná, čímž Joyce naznačuje nekonečný koloběh. Doufám, že to tak je. Líbí se mi to. Ale Joyce to nikdy neřekl. Závěr si může každý udělat sám.

V menším mi to všechno připomíná hodiny, které jsem strávil pokusy o vyprávění pohádek mému nejstaršímu synovi před spaním. Ještě jsem z pusy nedostal ani začátek a už chtěl vědět, co se stalo *před tím*, než příběh začal, a jak asi tušíte, bez ohledu na to, jak byl konec příběhu definitivní a apokalyptický, ze tmy se prosebně ozval rozespálý kníkavý hlásek: „A co se stalo pak, tati?“

Na začátku téhle knihy jsem psal o dotazu z literární agentury, který toto všechno spustil: Nemám napsaného ještě něco jiného? Ano. Mnohem pozdější dotaz zněl: A ještě něco? Odpověď je zase ano. Ještě hodně. A psaní pokračuje, jako pokračuju i já.

Ale teď nastal okamžik zastavení. Jestliže tkanina života je skutečně bezešvá, tkalci přesto musejí někdy spát.

Příště vám povím o žábách, slečně Emily Phippsové, o nápisu v obchodě v Pocatellu v Idahu, nejkatastrofálnější svatbě všech dob, o řeckém rčení *asbestos gelos* (neutišitelný smích), o Armádě spásy, muži, který tehdy věděl, co ví teď, o nejmenším cirkuse na světě, pravdě o středních školách, a o chvíli, kdy postel hořela, když jsem si do ní lehal, a

PO PĚTI LETECH

„Co se stalo s mořskou pannou?“

„Dirigoval jste nakonec tu Beethovenovu Devátou?“

„Nemáte nejnovější výsledky stejkového výzkumu?“

„Stal už jste se dědečkem?“

Takovéhle otázky mi čtenáři této knížky často kladou. Skoro všechny ty příběhy mají pokračování, a tak se s vámi rád podělím o to, co vím. Ale nejdřív odpovím

na otázku, kterou dostávám nejčastěji: „Jsou vaše příběhy pravdivé – vystupují v nich skutečné osoby?“

Já nepíšu prózu. A také nelžu. Ale někdy si vymyslím nutné skutečnosti. Někdy trochu přeháním, abych něco zdůraznil. A někdy spojím dva dobré příběhy, které si jsou podobné, v jeden ještě lepší. Často musím měnit jména a detaily, které by toho hodně napověděly – chráním tak soukromí lidí, o nichž píšu.

Jeden příklad za všechny. Vzpomínáte si na ševce, který mi do mokasínů dal čokoládové sušenky? Nic jsem si nevymyslel. Ale ten pán si nepřál, abych uvedl jeho skutečné jméno, a tak jsem mu dal jméno Eliáš Schwartz – patří jinému člověku, kterého také obdivuju. A mimoto – jméno toho ševce bylo tak nepravděpodobné, že by tomu nikdo nevěřil. Jmenoval se Eli Angel, tedy Anděl.

Eli vloni zemřel, a já vám teď o něm mohu povědět víc. Byl to španělský Žid z ostrova Malta. Velmi vzdělaný -hovořil pět jazyků. Štědrý muž, který pomáhal uprchlíkům, jako byl sám, usadit se v nové zemi. A v Seattlu si ho ve čtvrti, kde bydlel, velmi vážili za drobné důkazy pozorné laskavosti.

Moje žena náhodou znala Eliho ženu. Po jeho smrti, když bylo paní Angelové všelijak, se jí moje žena zeptala, jestli ví o tom příběhu ze *Školky*. Nevěděla. A tak jí to moje žena nahlas přečetla a také jí řekla, kolik lidí po celém světě teď jejího manžela zná. To nejlepší z Eliho Angela žije dál. Paní Angelova byla moc ráda.

Nedávno jsem si *Školku* přečetl – od začátku do konce. Udělal jsem to poprvé od dokončení té knížky před pěti lety. A při psaní jsem si dělal poznámky. Teď se o ně s vámi podělím – je to doplnění životů postav z této knihy, a mého života taky.

Ještě stále doma pomáhám s prádlem. Ze stejných důvodů jiní lidé plejí zahrádku nebo uklízejí kredenc v kuchyni. Je to jednoduchý a jasně vymezený úkol, jenž má začátek a konec, je takovou protiváhou nekonečně složitých věcí, které se v mém životě odehrávají.

Mám slabost na různá balení, a tak jsem zkusil i práci prášky legračně nazvané Sekáč, Síla, Příboj a Pořádná špína. Ale nakonec jsem se stejně vrátil k Radosti. Výborné je, že skoro všichni výrobci už přešli na ekologii. Je to pokrok.

A také žehlím košile. Jak a proč žehlím košile, vysvětluju v knížce *Možná, možná ne*, která v listopadu 1993 vyšla v Odeonu.

Co se týče pavoučka – zjistil jsem, že se to dá zpívat na kousek melodie Ódy na radost z Beethovenovy Deváté symfonie. Ta dvě hudební díla se vztahují k týmž věcem -k neutuchajícímu dobrodružnému duchu, pavouků i lidí.

A já tu výtečnou hudbu nakonec skutečně dirigoval – před dvěma roky s Minneapoliským komorním symfonickým orchestrem. Byl to zážitek ještě o dost lepší, než jsem doufal. I o tomto neuvěřitelném dobrodružství píšu v *Možná, možná ne*.

Někdo přeložil příběh toho ovdovělého ruského vojáka, Nikolaje Pestrecova, a poslal to Gorbačovovi. Gorbačov pak napsal, že i on tak moc miluje svou ženu a že se postará, aby se ten překlad k Pestrecovovi dostal.

Obalovaný stejk – zajímalo by mě, jak to přeložili do jiných jazyků. Vloni na podzim mi zatelefonoval jeden cesták, který zkontroloval všechny podniky, o nichž jsem se zmínil. Měl čerstvé informace. V některých se pořád ještě vaří, ale jeden z nejlepších zavřel hygienik. Nejspíš v té skvělé šťávě našli něco nečistého. Ten pán mi řekl, že si prý tamní štamgasti teď myslí, že už znají tajemství šéfa kuchyně.

Chtěl jsem mít jistotu, že dělnická varianta obalovaného stejku bude vždycky na dosah, a tak jsem se domluvil se svou oblíbenou hospůdkou v Seattlu. (Jmenuje se to Kůlna a je to na Západní Elliotově avenue v čísle 350. Může se tam chodit v tričku, na parkovišti vás nepřepadne lokaj a po násilnících ani stopy. Na zdi tam mají nápis „Úchyláci musí být na vodítku.“)

Na jídelním lístku na večer tam mají Speciální modrý talíř kapitána Školky. Je to obalovaný stejk pro labužníky. Kvalitní pořádně uleželý, libový stejk z New

Yorku, rozkrojený podél a otevřený jako kniha, naklepaný, namočený v rozšlehaném vajíčku, opepřený, obalený v mouce a strouhance (z kynutého pečiva) a ogrilovaný do zlato-hněda (z každé strany devadesát vteřin) na horkém grilu pomazaném troškou másla a výpečky slaniny. Na talíř se kromě stejku už vůbec nic nevejde. Všechny přílohy se podávají na extra talířích -jsou to rohlíky, polévka nebo salát, bramborová kaše nebo hranolky, kukuřice nebo zelené fazolky, miska se smetanovou omáčkou a čerstvé ovoce podle ročního období nebo závin s pudinkem. Kávy nebo ledového čaje co hrdlo ráčí. Párátka, pepermintový bonbón, báječná společnost a pusa od servírky. \$ 8,50.

(Nezapomeňte na pořádné spopitné.)

Samozřejmě si uvědomuju, že když takhle budete jíst, tak umřete. No a co? Když takhle jíst *nebudete*, tak umřete taky. Tak proč aspoň neumřít šťastný?

Má láska k pampeliškám přivolala slušnou hromádku dopisů. Byl mezi nimi i recept na pampeliškové víno. Před sto lety se v Americe běžně dělalo, ale pokud je mi známo, tak koupit se dá jedině v Amana Colonies ve střední Iowě, na jihozápad od Cedar Rapids. Musíte se tam ale dostavit osobně. Ovšem pampeliškové víno si může každý udělat sám.

Hned na začátku jedna praktická rada – jestli to s výrobou vína myslíte vážně, tak nejdříve zajděte do místního obchodu za odborníkem na domácí výrobu kvašených nápojů. Ten vám vysvětlí, co je k tomu potřeba a jak různě se to dá udělat. Jestli tam nezajdete při prvním domácím pokusu, tak při druhém už pak určitě.

Následuje můj recept na pampeliškové víno – bude ho asi galon, tedy necelé čtyři litry. Nachystejte si veškeré náčiní. Všechno si pořádně rozvrhněte. Rozmyslete si například, jak a kde přivedete do varu vodu do šestigalonového hrnce.

Za pěkného dubnového nebo květnového dne nasbírejte asi šest litrů květů pampelišky. Pampelišky se nemají mýt, což zároveň znamená nesbírat je v místech, kde používají pesticidy nebo umělá hnojiva. To je důležité.

Dejte pampelišky do šestigalonového hrnce (asi 22 litrů). Zalijte pampelišky vařící vodou a přes hrnec dejte fáčovinu nebo mušelín. Přes noc nechtě pampelišky máčet. Druhý den obsah slijte přes cedník a pak ještě jednou přes mušelínovou látku, aby byla tekutina úplně čirá. Pak ji nalijte zpátky do hrnce, přidejte pět na plátky nakrájených citrónů, pět nakrájených pomerančů, kilo žlutých rozinek, dva balíčky kvasnic na výrobu domácího vína a dvě a půl kila nerafinovaného cukru. Pořádně všechno promíchejte. Dejte hrnec do teplé místnosti, kde není průvan, a přikryjte ho čistou utěrkou. Jednou denně po celý týden, nebo dokud to nepřestane bublat, obsahem hrnce zamíchejte. Každý den také z hladiny stáhněte pěnu. Den či dva nechtě sedimenty klesat ke dnu. Pak víno stočte do čistých lahví. Použijte korkové špunty nebo láhve se šroubovacím uzávěrem. Do prosince uložte láhve na chladném, suchém místě. Můžete všechno vypít během prvního roku, ale víno klidně vydrží i několik let a časem bude stále lepší.

Napište na láhve datum, kdy jste pampelišky natrhali, a také, jaké bylo v tu dobu počasí. Ve vínu tak bude ukryta vzpomínka na jaro. Pampeliškové víno je báječný dárek. Víno by mělo být čiré a teple žluté – asi jako pěkný dubnový den, v němž byl jeho počátek. Rada zkušeného: otevřete jednu nebo dvě láhve a ochutnejte, ještě než začnete víno rozdávat. To jen tak pro jistotu – jestli se vám víno povedlo.

Výroba vína je umění. Teprve po třech sezónách budete takoví mistři, že víno už vždycky bude aspoň požitelné. Ale ať už bude kvalita výsledného produktu jakákoliv, rozhodně zažijete báječné okamžiky.

Když jsem odcházel ze své farnosti, dostal jsem od svého sboru dva dárky. Tím prvním byl kus trávníku hned vedle budovy církevní školy, který bude

permanentně vyhrazený pro pampelišky. Druhým dárkem byly prvotřídní hodiny s kukačkou.

Teď ke kousku o hůlce. Jednou odpoledne mi zavolala sekretářka generálního ředitele jedné rozhlasové a televizní stanice. Jeho život byl mírně řečeno chaotický, a tak mu zaměstnanci dali výbavu k leštění hůlky. Ten pán na využití dárku neměl čas. Spojili se proto se mnou a prosili mě, abych mu zavolal a zeptal se ho, proč ještě nemá hůlku vyleštěnou. Moc rád jsem se do té legrace zapojil. Řekl jsem mu, že jsem inspektor přes leštění hůlek a zajímá mě, co ho od jeho úkolu odvádí. On nevěděl, co by mi řekl. Někde tu hůlku v nepořádku své kanceláře zašantročil. A za měsíc mi pak přišla fotografie – ten muž se na ní směje a drží vyleštěnou hůlku, jak by rybář držel svůj parádní úlovek.

„Jaká je vaše oblíbená povídka?“ To je velmi častá otázka. Odpověď zní, že mám rád téma, jehož jsem se ve svých knihách dotkl na několika místech. Tady ve *Školce* je to v povídce o mořské panně, o Larrym Waltersovi a o Matce Tereze. V knížce *Už hořela, když jsem si do ní lehal* o tom píšu v příběhu Hanse Babblingera a všech těch, kteří touží létat. V *Ach jo* je zase Norman, štěkající a tancující prase. A v *Možná, možná ne* ten námět pokračuje v příběhu o neznámém violoncellistovi.

Tím tématem je proměna. Lidská touha zaujmout v celkovém schématu smysluplné místo – touha tak silná, že vyústí v čin, který promění nejen vlastní život, ale i životy ostatních.

Chceme to skoro všichni. Skoro všichni jako ta mořská panna říkáme: „A co já? Udělejte pro mě místo!“ Nikdy mě nepřestane udivovat, když si úplně obyčejní lidé sami pomohou vlastní odvahou a představitivostí.

Když už mluvíme o mořské panně... Jmenuje se Diana, a když se brala o svoje místo ve hře obrů, čarodějů a skřítků, nebylo jí ještě ani šest. Teď je jí šestnáct a je to vysoká, štíhlá, krásná a inteligentní gymnazistka, kterou čeká maturita. Parádní mořská panna.

Hong Duc, koledník, který mi vyhrožoval slovy „koledu nebo něco vyvedu“, je teď pryč na technice. Doufám, že jedním z jeho předmětů tam je taky hudba.

Matka Tereza ještě žije a pečuje o žal tohoto světa. Údajně má zhoršující se srdeční chorobu. Ale se srdcem ona žádné problémy nemá – její srdce je z ryzího zlata.

Hospodu Buffalo už zavřeli, ale ve stejné ulici teď jsou hospoda New Melody a taky Tančírna. Patřím mezi jejich tiché společníky.

Už mám vnoučata. Tři. O víkendech to u nás doma voní po dětském zásypu firmy Johnson's. Ve všech mých knížkách jsou umírněné dědečkovské historky. Částečně proto, že čím jsem starší, tím víc za sebou vídám kráčet dlouhé procesí, které já už nevedu. A tak se nadále vážně zamýšlím nad svou úlohou v tom průvodu.

Tím chci naznačit, že svoje krédo – shrnutí mé víry -pořád ještě přepracovávám. Krédo ze školky bylo jen jednou etapou celého procesu. V následujících knížkách jsou etapy další.

Moje psaní je kronikou mého skutečného života. Vedu si účty. Nekonečný deník se náhodou dělí na jednotlivé knížky, které se nějak jmenují, ale tak to prostě chodí ve vydavatelském světě. Ve skutečnosti je to jeden život a jedna kniha.

Kdysi jsem si myslel, že záleží na tom, aby slova přesně pasovala. Dnes vím, že slova nikdy nebudou úplně pasovat. Kvalitní život nikdy nepřestáváme stavět. Ve svých pětapadesáti rozhodně nemám chuť s někým diskutovat o jeho syntaxu a metaforách. Co děláme, je důležitější, než to, co máme na jazyku. Na krédech nezáleží – ukaž mi, jak žiješ. Ukaž a vyprávěj. Vůbec nejdůležitější je poctivost. Chci – a moc doufám, že tomu tak je -, aby život, o němž píšu, se nelišil od toho, který žiju.

ROBERT FULGHUM
JARO 1993

